

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟΥ (πρώτο τμήμα)
της 13ης Δεκεμβρίου 2006 *

Στις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις T-217/03 και T-245/03,

Fédération nationale de la coopération bétail et viande (FNCBV), με έδρα το Παρίσι (Γαλλία), εκπροσωπούμενη από τους R. Collin, M. Ponsard και N. Decker, δικηγόρους,

προσφεύγουσα στην υπόθεση T-217/03,

Fédération nationale des syndicats d'exploitants agricoles (FNSEA), με έδρα το Παρίσι,

Fédération nationale bovine (FNB), με έδρα το Παρίσι,

Fédération nationale des producteurs de lait (FNPL), με έδρα το Παρίσι,

Jeunes agriculteurs (JA), με έδρα το Παρίσι,

εκπροσωπούμενες από τους B. Neouze και V. Ledoux, δικηγόρους,

προσφεύγουσες στην υπόθεση T-245/03,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γαλλική.

υποστηριζόμενες από τη

Γαλλική Δημοκρατία, εκπροσωπούμενη αρχικώς από τους G. de Bergues, F. Million και R. Abraham, στη συνέχεια δε από τους M. de Bergues, E. Belliard και S. Ramet,

παρεμβαίνουσα,

κατά

Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενης από τους P. Oliver, A. Bouquet και O. Beynet,

καθής,

που έχει ως αντικείμενο, κυρίως, αιτήματα ακυρώσεως της αποφάσεως 2003/600/ΕΚ της Επιτροπής, της 2ας Απριλίου 2003, σχετικά με διαδικασία εφαρμογής του άρθρου 81 [ΕΚ] (Υπόθεση COMP/C.38.279/F3 — Γαλλικό βόειο κρέας) (ΕΕ L 209, σ. 12), και, επικουρικώς, αίτημα ακυρώσεως ή μειώσεως των προστίμων που επιβλήθηκαν με την απόφαση αυτή,

ΤΟ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ
(πρώτο τμήμα),

συγκείμενο από τους R. García-Valdecasas, πρόεδρο, J. D. Cooke και I. Labucka, δικαστές,

γραμματέας: E. Coulon

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 17ης Μαΐου 2006,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

Νομικό πλαίσιο

- 1 Το άρθρο 1 του κανονισμού 26, της 4ης Απριλίου 1962, περί εφαρμογής ορισμένων κανόνων ανταγωνισμού στην παραγωγή και την εμπορία γεωργικών προϊόντων (ΕΕ ειδ. έκδ. 03/001, σ. 35), προβλέπει ότι τα άρθρα [81] ΕΚ έως [86] ΕΚ, καθώς και οι διατάξεις εφαρμογής τους εφαρμόζονται σε όλες τις συμφωνίες, αποφάσεις και πρακτικές που αναφέρονται στο άρθρο [81], παράγραφος 1, ΕΚ και στο άρθρο [82] ΕΚ, σχετικά με την παραγωγή ή την εμπορία των απαριθμούμενων στο παράρτημα [I] της Συνθήκης ΕΚ προϊόντων, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται τα ζώντα ζώα, καθώς και τα κρέατα και τα βρώσιμα παραπροϊόντα σφαγείων, υπό την επιφύλαξη των διατάξεων του άρθρου του 2.
- 2 Το άρθρο 2, παράγραφος 1, του εν λόγω κανονισμού ορίζει τα εξής:

«Το άρθρο [81], παράγραφος 1, [ΕΚ] δεν εφαρμόζεται στις συμφωνίες, αποφάσεις και πρακτικές που αναφέρονται στο προηγούμενο άρθρο και αποτελούν αναπόσπαστο μέρος μιας εθνικής οργάνωσης αγοράς ή είναι απαραίτητες για την πραγματοποίηση των αναφερομένων στο άρθρο [33 ΕΚ] στόχων. Δεν

εφαρμόζεται ιδίως σε συμφωνίες, αποφάσεις και πρακτικές παραγωγών, ενώσεων παραγωγών ή ενώσεων των ενώσεων αυτών ενός μόνο κράτους μέλους κατά το μέτρο που, χωρίς να συνεπάγονται την υποχρέωση εφαρμογής καθορισμένης τιμής, αφορούν την παραγωγή ή την πώληση γεωργικών προϊόντων ή την χρήση κοινών εγκαταστάσεων αποθηκείωσης, επεξεργασίας ή μεταποίησης γεωργικών προϊόντων, εκτός αν η Επιτροπή διαπιστώνει ότι κατ' αυτόν τον τρόπο αποκλείεται ο ανταγωνισμός ή ότι διακυβεύονται οι στόχοι του άρθρου [33 ΕΚ].»

Το ιστορικό της διαφοράς

- 3 Η προσφεύγουσα στην υπόθεση T-217/03, η Fédération nationale de la coopération bétail et viande (FNCBV), περιλαμβάνει 300 συνεταιριστικές ομάδες παραγωγών των τομέων εκτροφής βοοειδών, χοίρων και προβάτων και τριάντα περίπου ομάδες ή επιχειρήσεις σφαγής και μεταποίησης κρεάτων στη Γαλλία.

- 4 Οι προσφεύγουσες στην υπόθεση T-245/03, ήτοι η Fédération nationale des syndicats d'exploitants agricoles (FNSEA), η Fédération nationale bovine (FNB), η Fédération nationale des producteurs de lait (FNPL) και οι Jeunes agriculteurs (JA), αποτελούν συνδικαλιστικές οργανώσεις διεπόμενες από το γαλλικό δίκαιο. Η FNSEA αποτελεί την κύρια γαλλική γεωργική συνδικαλιστική οργάνωση. Ως προς την οριζόντια γεωγραφική οργάνωσή της, η FNSEA αποτελείται από τοπικά συνδικάτα, που ανήκουν σε ομοσπονδίες ή ενώσεις συνδικάτων κατόχων γεωργικών εκμεταλλεύσεων σε επίπεδο νομού (FDSEA ή UDSEA). Οι ομοσπονδίες συντονίζουν, σε κάθε περιφέρεια, τη δράση των FDSEA και των UDSEA. Η FNSEA περιλαμβάνει, εξάλλου, 33 εξειδικευμένες ενώσεις, που αντιπροσωπεύουν τα συμφέροντα του κάθε είδους παραγωγής, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται η FNB και η FNPL. Τέλος, οι JA αντιπροσωπεύουν τους γεωργούς ηλικίας κάτω των 35 ετών. Για να γίνει κανείς μέλος του τοπικού κέντρου των JA, πρέπει να συμμετέχει επίσης στο τοπικό συνδικάτο της FDSEA ή της UDSEA.

I — Η δεύτερη κρίση που αποκαλείται «της τρελής αγελάδας»

- 5 Τον Οκτώβριο του 2000, ανακαλύφθηκαν σε διάφορα κράτη μέλη νέα κρούσματα σπογγώδους εγκεφαλοπάθειας των βοοειδών, η οποία αποκαλείται «ασθένεια της τρελής αγελάδας». Παράλληλα, το ζωικό κεφάλαιο προβάτων στο Ηνωμένο Βασίλειο επλήγη από κρούσματα αφθώδους πυρετού. Λόγω της κατάστασης αυτής, οι καταναλωτές έχασαν την εμπιστοσύνη τους, οπότε επηρεάστηκε η κατανάλωση κρέατος εν γένει στην Ευρώπη και προκλήθηκε νέα κρίση στον τομέα του βοείου κρέατος. Συγκεκριμένα, υπήρξε μεγάλη πτώση της κατανάλωσης του βοείου κρέατος, ιδιαίτερα στη Γαλλία, καθώς και σημαντική μείωση των ποσοτήτων που εισάγονταν στη Γαλλία ή που εξάγονταν από τη χώρα αυτή. Ομοίως, οι τιμές παραγωγής των χονδρών βοοειδών σημείωσαν σημαντική πτώση στη Γαλλία, ενώ οι τιμές τελικής κατανάλωσης παρέμειναν σχετικά σταθερές.
- 6 Προκειμένου να αντιμετωπίσουν την κρίση αυτή, τα κοινοτικά όργανα έλαβαν μια σειρά μέτρων. Έτσι, διευρύνθηκε το πεδίο εφαρμογής των μηχανισμών παρεμβάσεως, προκειμένου να αποσυρθούν από την αγορά ορισμένες ποσότητες βοοειδών για να σταθεροποιηθεί η προσφορά σε σχέση με τη ζήτηση, και τέθηκαν σε εφαρμογή ένα σύστημα αγορών ζώντων ζώων, καθώς και ένας μηχανισμός αγορών, μέσω διαγωνισμών, σφαγείων και ημιμορίων σφαγείων (αποκαλούμενος «ειδικό σύστημα αγορών»). Επιπλέον, η Επιτροπή επέτρεψε σε διάφορα κράτη μέλη, μεταξύ των οποίων και στη Γαλλία, να χορηγήσουν επιδοτήσεις στον τομέα των βοοειδών.
- 7 Οι Γάλλοι όμως γεωργοί θεώρησαν τα μέτρα αυτά ανεπαρκή. Τον Σεπτέμβριο και τον Οκτώβριο του 2001, οι σχέσεις μεταξύ κτηνοτρόφων και σφαγέων ήσαν ιδιαίτερα τεταμένες στη Γαλλία. Έτσι, ομάδες κτηνοτρόφων σταματούσαν παράνομα φορτηγά οχήματα για να εξακριβώσουν την προέλευση των κρεάτων που μετέφεραν και προέβησαν σε αποκλεισμούς σφαγείων. Οι ενέργειες αυτές κατέληξαν σε ορισμένες περιπτώσεις σε καταστροφές υλικού και κρεάτων. Για να άρουν τον αποκλεισμό των σφαγείων, οι κτηνοτρόφοι που διαδήλωναν απαίτησαν την ανάληψη δεσμεύσεων εκ μέρους των σφαγέων, ιδίως την αναστολή των εισαγωγών και την εφαρμογή μιας λεγόμενης «συνδικαλιστικής» κλίμακας τιμών.

II — Η σύναψη των επίδικων συμφωνιών και η διοικητική διαδικασία ενώπιον της Επιτροπής

- 8 Τον Οκτώβριο του 2001, πραγματοποιήθηκαν συναντήσεις μεταξύ των ομοσπονδιών που εκπροσωπούν τους εκτροφείς βοοειδών (που αποτελούν τις προσφεύγουσες στην υπόθεση T-245/03) και των ομοσπονδιών που εκπροσωπούν τους σφαγείς [ήτοι της Fédération nationale de l'industrie et des commerces en gros des viandes (FNICGV) και της προσφεύγουσας στην υπόθεση T-217/03]. Κατόπιν μιας συναντήσεως της 24ης Οκτωβρίου 2001, που οργανώθηκε μετά από αίτηση του Γάλλου Υπουργού Γεωργίας, συνήφθη μια συμφωνία («Συμφωνία των ομοσπονδιών των κτηνοτρόφων και των σφαγέων σχετικά με την κλίμακα ελάχιστων τιμών στην είσοδο του σφαγείου των αγελάδων που έχουν αποσυρθεί από την παραγωγή») μεταξύ των έξι αυτών ομοσπονδιών, ήτοι της FNSEA, της FNB, της FNPL, των JA, της FNCBV και της FNICGV.
- 9 Η συμφωνία αυτή περιείχε δύο σκέλη. Το πρώτο αφορούσε την «ανάληψη δέσμευσης για προσωρινή αναστολή των εισαγωγών», που δεν έκανε καμία διάκριση μεταξύ των διαφόρων ειδών βοείου κρέατος. Το δεύτερο συνίστατο στην ανάληψη «δέσμευσης εφαρμογής της κλίμακας των τιμών αγοράς στην είσοδο του σφαγείου για τις αποσυρθείσες (από την παραγωγή) αγελάδες» (ήτοι τις αγελάδες που προορίζονται είτε για αναπαραγωγή είτε για παραγωγή γάλακτος), της οποίας οι λεπτομέρειες ορίζονταν στη συμφωνία. Έτσι, η εν λόγω συμφωνία περιείχε έναν κατάλογο τιμών ανά χιλιόγραμμο σφαγίου για ορισμένες κατηγορίες αγελάδων και τον τρόπο υπολογισμού της τιμής που έπρεπε να εφαρμοστεί για άλλες κατηγορίες, σε συνάρτηση ιδίως με την ειδική τιμή αγοράς που ορίζουν οι κοινοτικές αρχές. Η συμφωνία επρόκειτο να τεθεί σε ισχύ στις 29 Οκτωβρίου 2001 και να εφαρμοστεί μέχρι τα τέλη του Νοεμβρίου 2001.
- 10 Στις 30 Οκτωβρίου 2001, η Επιτροπή απέστειλε στις γαλλικές αρχές επιστολή ζητώντας πληροφορίες σχετικά με τη συμφωνία της 24ης Οκτωβρίου 2001.

- 11 Στις 31 Οκτωβρίου 2001, οι προσφεύγουσες στην υπόθεση T-245/03 και η FNICGV συναντήθηκαν στο Rungis (Γαλλία), με πρωτοβουλία της τελευταίας αυτής. Οι εν λόγω ομοσπονδίες κατέληγαν στην ακόλουθη συμβιβαστική λύση (στο εξής: πρωτόκολλο του Rungis):

«Συνάντηση σχετικά με το κρέας εισαγωγής
31 Οκτωβρίου 2001 — Rungis

Οι γαλλικές επιχειρήσεις που ειδικεύονται στον τομέα εισαγωγών-εξαγωγών συναντήθηκαν με τις ομοσπονδίες παραγωγών (FNSEA, FNB, FNPL και [JA]) που έχουν υπογράψει την εθνική διεπαγγελματική συμφωνία της 24ης Οκτωβρίου 2001.

[...]

Βεβαιώνουν εκ νέου την επιτακτική ανάγκη νέας εξισορρόπησης της προσφοράς και της ζήτησης [...].

Στην άνευ προηγουμένου κατάσταση κρίσης που βιώνουν οι παραγωγοί, οι εκπρόσωποι των κτηνοτρόφων ζητούν έντονα από τους εισαγωγείς-εξαγωγείς να συνειδητοποιήσουν τη σοβαρότητα της κρίσης.

Αντίστοιχα, οι εισαγωγείς-εξαγωγείς δεσμεύονται να επιδείξουν αλληλεγγύη.»

- 12 Στις 9 Νοεμβρίου 2001, οι γαλλικές αρχές απάντησαν στην από 30 Οκτωβρίου 2001 αίτηση παροχής πληροφοριών της Επιτροπής.
- 13 Στις 9 Νοεμβρίου 2001, η Επιτροπή απέστειλε επίσης στις προσφεύγουσες στην υπόθεση T-245/03, καθώς και στην FNICGV, αίτηση παροχής πληροφοριών, βάσει του άρθρου 11 του κανονισμού 17 του Συμβουλίου, της 6ης Φεβρουαρίου 1962, πρώτου κανονισμού εφαρμογής των άρθρων [81] και [82] της Συνθήκης (ΕΕ ειδ. έκδ. 08/001, σ. 25). Δεδομένου ότι η Επιτροπή δεν γνώριζε ακόμα ότι η προσφεύγουσα στην υπόθεση T-217/03 είχε και αυτή υπογράψει τη συμφωνία της 24ης Οκτωβρίου 2001, η τελευταία αυτή δεν ήταν αποδέκτης της ως άνω αιτήσεως παροχής πληροφοριών. Οι εν λόγω πέντε ομοσπονδίες απάντησαν στην ως άνω αίτηση στις 15 και στις 23 Νοεμβρίου 2001.
- 14 Στις 19 Νοεμβρίου 2001, ο πρόεδρος της FNICGV πληροφόρησε τον πρόεδρο της FNSEA ότι ήταν υποχρεωμένος να επισπεύσει στις 19 Νοεμβρίου την ημερομηνία λήξεως της εφαρμογής της συμφωνίας, που αρχικά προβλεπόταν για τις 30 Νοεμβρίου 2001.
- 15 Στις 26 Νοεμβρίου 2001, η Επιτροπή απέστειλε προειδοποιητική επιστολή στις έξι ομοσπονδίες που είχαν υπογράψει τη συμφωνία της 24ης Οκτωβρίου 2001, αναφέροντας ότι τα περιστατικά τα οποία γνώριζε συνιστούσαν παράβαση των κοινοτικών κανόνων του ανταγωνισμού και καλώντας τις να της υποβάλουν τις παρατηρήσεις τους το αργότερο στις 30 Νοεμβρίου 2001. Με την επιστολή αυτή, η Επιτροπή ανέφερε ότι «αν δεν υποβάλλονταν ικανοποιητικές προτάσεις εντός της προθεσμίας αυτής, προετίθετο να κινηθεί διαδικασία για να διαπιστωθούν οι παραβάσεις αυτές και να διαταχθεί ο τερματισμός τους αν είχε παραταθεί η συμφωνία και για να επιβάλει ενδεχομένως πρόστιμα». Οι ομοσπονδίες απάντησαν στην Επιτροπή διευκρινίζοντας ότι η συμφωνία θα έληγε στις 30 Νοεμβρίου 2001 και ότι δεν θα παρατεινόταν.

- 16 Στις 17 Δεκεμβρίου 2001, η Επιτροπή διενήργησε ελέγχους στις εγκαταστάσεις της FNSEA και της FNB στο Παρίσι, βάσει του άρθρου 14, παράγραφος 3, του κανονισμού 17, καθώς και στις εγκαταστάσεις της FNICGV στην πόλη αυτή, βάσει του άρθρου 14, παράγραφος 2, του κανονισμού αυτού.
- 17 Στις 24 Ιουνίου 2002, η Επιτροπή απέστειλε ανακοίνωση αιτιάσεων στις έξι ομοσπονδίες. Οι ομοσπονδίες αυτές υπέβαλαν τις γραπτές παρατηρήσεις τους μεταξύ της 23ης Σεπτεμβρίου και της 4ης Οκτωβρίου 2002. Η ακρόαση των ομοσπονδιών πραγματοποιήθηκε στις 31 Οκτωβρίου 2002.
- 18 Στις 10 Ιανουαρίου 2003, η Επιτροπή απέστειλε στις προσφεύγουσες αίτηση παροχής πληροφοριών κατά την έννοια του άρθρου 11 του κανονισμού 17. Τους ζήτησε, μεταξύ άλλων, να της γνωστοποιήσουν, για τα έτη 2001 και 2002, το συνολικό ποσόν και την κατανομή ανά προέλευση των εσόδων κάθε ομοσπονδίας και τους ισολογισμούς τους, καθώς και, για το τελευταίο διαθέσιμο οικονομικό έτος, τον (ολικό και συνδεδεμένο με την παραγωγή ή τη σφαγή βοοειδών) κύκλο εργασιών των άμεσων ή/και έμμεσων μελών τους. Οι προσφεύγουσες απάντησαν στην αίτηση αυτή με επιστολές της 22ας, της 24ης, της 27ης και της 30ής Ιανουαρίου 2003.

III — Η προσβαλλόμενη απόφαση

- 19 Στις 2 Απριλίου 2003, η Επιτροπή εξέδωσε την απόφαση 2003/600/EK, σχετικά με διαδικασία εφαρμογής του άρθρου 81 [EK] (Υπόθεση COMP/C.38.279/F3 — Γαλλικό βόειο κρέας) (EE L 209, σ. 12, στο εξής: προσβαλλόμενη απόφαση), της οποίας αποδέκτες είναι οι προσφεύγουσες και η FNICGV.

- 20 Σύμφωνα με την απόφαση αυτή, οι εν λόγω ομοσπονδίες παρέβησαν το άρθρο 81, παράγραφος 1, ΕΚ, λόγω του ότι συνήψαν, στις 24 Οκτωβρίου 2001, γραπτή συμφωνία με σκοπό τον καθορισμό της ελάχιστης τιμής αγοράς ορισμένων κατηγοριών βοοειδών και την αναστολή των εισαγωγών βοείου κρέατος στη Γαλλία, καθώς και λόγω του ότι συνήψαν, μεταξύ τελών Νοεμβρίου και αρχών Δεκεμβρίου 2001, προφορική συμφωνία με τους ίδιους στόχους, η οποία εφαρμόζεται από τότε που έληξε η ως άνω γραπτή συμφωνία.
- 21 Με τις αιτιολογικές σκέψεις 135 έως 149 της προσβαλλομένης απόφασης, η Επιτροπή απέκλεισε την εφαρμογή εν προκειμένω της εξαιρέσεως του κανονισμού 26 υπέρ ορισμένων δραστηριοτήτων συνδεδεμένων με την παραγωγή και την εμπορία γεωργικών προϊόντων, θεωρώντας ότι η συμφωνία δεν ήταν αναγκαία για την επίτευξη των σκοπών της κοινής γεωργικής πολιτικής, που προβλέπεται στο άρθρο 33 ΕΚ. Επιπλέον, η επίδικη συμφωνία δεν περιλαμβάνεται μεταξύ των μέσων που προβλέπει ο κανονισμός (ΕΚ) 1254/1999 του Συμβουλίου, της 17ης Μαΐου 1999, περί κοινής οργανώσεως αγοράς στον τομέα του βοείου κρέατος (ΕΕ L 160, σ. 21), ή τα σχετικά με την εφαρμογή του κανονισμού αυτού νομοθετήματα. Τέλος, τα ληφθέντα μέτρα δεν είναι ανάλογα προς τους επιδιωκόμενους σκοπούς.
- 22 Κατά την προσβαλλόμενη απόφαση, η παράβαση άρχισε στις 24 Οκτωβρίου 2001 και διήρκεσε, τουλάχιστον, μέχρι τις 11 Ιανουαρίου 2002, ημερομηνία λήξης της τελευταίας τοπικής συμφωνίας που συνήφθη κατ' εφαρμογήν της δέσμευσης που ανελήφθη σε εθνικό επίπεδο και της οποίας έλαβε γνώση η Επιτροπή.
- 23 Λόγω της φύσης της και της γεωγραφικής εκτάσεως της σχετικής αγοράς, η παράβαση χαρακτηρίστηκε ως πολύ σοβαρή. Η Επιτροπή, για να καθορίσει τον βαθμό ευθύνης κάθε ομοσπονδίας, έλαβε υπόψη της τη σχέση μεταξύ των ετήσιων εισφορών που εισπράττει η κύρια γεωργική ομοσπονδία, ήτοι η FNSEA, και του ποσού των εισφορών που εισπράττει εκάστη των λοιπών ομοσπονδιών. Δεδομένου ότι η παράβαση ήταν μικρής διάρκειας, η Επιτροπή δεν προσαύξησε σχετικώς το βασικό ποσόν.

24 Εν συνεχεία, η Επιτροπή έλαβε υπόψη, έναντι των προσφευγουσών, διάφορες επιβαρυντικές περιστάσεις:

- αύξησε κατά 30 % το ύψος των προστίμων που επέβαλε στην FNSEA, στους JA και στην FNB, λόγω του ότι τα μέλη τους χρησιμοποίησαν βία προκειμένου να εξαναγκάσουν τις ομοσπονδίες των σφαγέων να υιοθετήσουν τη συμφωνία της 24ης Οκτωβρίου 2001,
- έλαβε υπόψη έναντι όλων των προσφευγουσών την επιβαρυντική κατάσταση της μυστικής παρατάσεως της συμφωνίας μετά την από 26 Νοεμβρίου 2001 προειδοποιητική επιστολή της και τους επέβαλε προσαύξηση 20 %,
- έλαβε υπόψη τον βασικό ρόλο της FNB κατά την προετοιμασία και τη διάπραξη της παραβάσεως, προσαυξάνοντας κατά 30 % το πρόστιμο που επέβαλε στην ομοσπονδία αυτή.

25 Περαιτέρω, η Επιτροπή έλαβε υπόψη διάφορες ελαφρυντικές περιστάσεις:

- δεδομένου ότι η FNPL είχε παθητικό ρόλο και ακολούθησε τις καταστάσεις, η Επιτροπή μείωσε κατά 30 % το ύψος του προστίμου της,
- όσον αφορά την προσφεύγουσα στην υπόθεση T-217/03, η Επιτροπή έλαβε υπόψη, καταρχάς, την έντονη παρέμβαση του Γάλλου Υπουργού Γεωργίας υπέρ

της σύναψης της συμφωνίας (μείωση κατά 30 %) και, δεύτερον, τις παράνομες ενέργειες των γεωργών με σκοπό τον αποκλεισμό των εγκαταστάσεων των μελών τους (νέα μείωση κατά 30 %).

- 26 Επιπλέον, σύμφωνα με το σημείο 5, στοιχείο β', των κατευθυντηρίων γραμμών για τον υπολογισμό των προστίμων που επιβάλλονται δυνάμει του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 και του άρθρου 65, παράγραφος 5, της Συνθήκης ΕΚΑΧ (ΕΕ 1998, C 9, σ. 3, στο εξής: κατευθυντήριες γραμμές), η Επιτροπή έλαβε υπόψη τις ελαφρυντικές περιστάσεις της υπό κρίση υποθέσεως, ιδίως το οικονομικό πλαίσιο που χαρακτηριζόταν από την κρίση του τομέα, και μείωσε κατά 60 % το ύψος των προστίμων που προκύπτουν από την εφαρμογή των προαναφερθεισών προσαυξήσεων και μειώσεων.
- 27 Το διατακτικό της προσβαλλομένης αποφάσεως περιλαμβάνει μεταξύ άλλων τις ακόλουθες διατάξεις:

«Άρθρο 1

Η [FNSEA], η [FNB], η [FNPL], οι [JA], η [FNICGV] και η [FNCBV] παρέβησαν το άρθρο 81 παράγραφος 1, [ΕΚ] με το να συνάψουν, στις 24 Οκτωβρίου 2001, συμφωνία η οποία είχε ως αντικείμενο την αναστολή των εισαγωγών βοείου κρέατος στην Γαλλία και τον καθορισμό ελάχιστης τιμής για ορισμένες κατηγορίες ζώων, καθώς και με το να συνάψουν προφορικά συμφωνία με παρόμοιο σκοπό στα τέλη Νοεμβρίου και τις αρχές Δεκεμβρίου 2001.

Η παράβαση άρχισε στις 24 Οκτωβρίου 2001 και παρήγε αποτελέσματα τουλάχιστον έως τις 11 Ιανουαρίου 2002.

Άρθρο 2

Οι ομοσπονδίες που μνημονεύονται στο άρθρο 1 οφείλουν να τερματίσουν πάραυτα την εν λόγω παράβαση, εφόσον δεν το έχουν ήδη πράξει. Στο εξής θα απόσχουν από κάθε συμφωνία ή εναρμονισμένη πρακτική η οποία δύναται να έχει τους ίδιους ή παρόμοιους με την παράβαση στόχους και αποτελέσματα.

Άρθρο 3

Επιβάλλονται τα εξής πρόστιμα:

— FNSEA: 12 εκατομμύρια ευρώ,

— FNB: 1,44 εκατομμύρια ευρώ,

— JA: 600 000 ευρώ,

— FNPL: 1,44 εκατομμύρια ευρώ,

— FNICGV: 720 000 ευρώ,

— FNCBV: 480 000 ευρώ.»

Διαδικασία και αιτήματα των διαδίκων

- 28 Με δικόγραφο που κατέθεσαν στη Γραμματεία του Πρωτοδικείου στις 19 και 20 Ιουνίου 2003, οι προσφεύγουσες άσκησαν τις υπό κρίση προσφυγές.
- 29 Με δικόγραφο που κατέθεσε στις 7 Ιουλίου 2003, η FNICGV άσκησε επίσης προσφυγή με αντικείμενο, κυρίως, αίτημα κυρώσεως του προστίμου που της επιβλήθηκε με την προσβαλλόμενη απόφαση και, επικουρικός, αίτημα μειώσεως του προστίμου αυτού (υπόθεση T-252/03). Με διάταξη της 9ης Νοεμβρίου 2004, το Πρωτοδικείο απέρριψε την προσφυγή της FNICGV ως απαράδεκτη.
- 30 Με χωριστές αιτήσεις που κατατέθηκαν στη Γραμματεία του Πρωτοδικείου στις 2 και στις 11 Ιουλίου 2003, οι προσφεύγουσες ζήτησαν τη λήψη προσωρινών μέτρων προκειμένου να απαλλαγούν πλήρως ή μερικώς από την υποχρέωση συστάσεως τραπεζικών εγγυήσεων, που επιβλήθηκε ως προϋπόθεση για τη μη άμεση είσπραξη του ποσού των προστίμων που επιβλήθηκαν με την προσβαλλόμενη απόφαση.
- 31 Στις 7 Οκτωβρίου 2003, η Γαλλική Δημοκρατία υπέβαλε, για αμφότερες τις υποθέσεις, αίτηση παρεμβάσεως υπέρ των προσφευγουσών. Με διατάξεις της 6ης Νοεμβρίου 2003, ο πρόεδρος του πρώτου τμήματος του Πρωτοδικείου επέτρεψε την παρέμβαση αυτή. Στις 23 Δεκεμβρίου 2003, η Γαλλική Δημοκρατία κατέθεσε υπομνήματα παρεμβάσεως.
- 32 Με διατάξεις του Προέδρου του Πρωτοδικείου της 21ης Ιανουαρίου 2004, ανεστάλη η υποχρέωση των προσφευγουσών —πλην της FNPL, η οποία δεν είχε υποβάλει σχετική αίτηση— να συστήσουν υπέρ της Επιτροπής τραπεζικές εγγυήσεις προκειμένου να αποφύγουν την άμεση είσπραξη των προστίμων, επί ορισμένη περίοδο και υπό την επιφύλαξη ορισμένων προϋποθέσεων.

- 33 Το Πρωτοδικείο, λαμβάνοντας μέτρα οργάνωσης της διαδικασίας, κάλεσε, στις 21 Φεβρουαρίου, στις 8 και στις 9 Μαρτίου 2006, τους διαδίκους να προσκομίσουν ορισμένα έγγραφα και να απαντήσουν σε ορισμένες ερωτήσεις. Οι διάδικοι ανταποκρίθηκαν εμπροθέσμως στις αιτήσεις αυτές.
- 34 Κατόπιν εκθέσεως του εισηγητή δικαστή, το Πρωτοδικείο (πρώτο τμήμα) αποφάσισε να προχωρήσει στη προφορική διαδικασία.
- 35 Με διάταξη της 3ης Απριλίου 2006, ο πρόεδρος του πρώτου τμήματος του Πρωτοδικείου διέταξε, αφού άκουσε τους διαδίκους, τη συνεκδίκαση των υποθέσεων Τ-217/03 και Τ-245/03.
- 36 Οι διάδικοι αγόρευαν και απάντησαν στις ερωτήσεις που τους έθεσε το Πρωτοδικείο κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση της 17ης Μαΐου 2006.
- 37 Οι προσφεύγουσες ζητούν από το Πρωτοδικείο:

— κυρίως, να ακυρώσει την προσβαλλόμενη απόφαση,

— επικουρικός, να ακυρώσει τα πρόστιμα που τους επιβλήθηκαν με την προσβαλλόμενη απόφαση ή, επικουρικότερον, να μειώσει τα πρόστιμά τους,

— να καταδικάσει την Επιτροπή στα δικαστικά έξοδα.

38 Η Γαλλική Δημοκρατία, παρεμβαίνουσα υπέρ των προσφευγουσών, ζητεί από το Πρωτοδικείο:

- να ακυρώσει την προσβαλλόμενη απόφαση,
- να καταδικάσει την Επιτροπή στα δικαστικά έξοδα.

39 Η Επιτροπή ζητεί από το Πρωτοδικείο:

- να απορρίψει τις προσφυγές,
- να καταδικάσει τις προσφεύγουσες στα δικαστικά έξοδα.

40 Με επιστολές της 19ης και της 22ας Μαΐου 2006, οι προσφεύγουσες διαβίβασαν στο Πρωτοδικείο έγγραφα περιλαμβανόμενα στον διοικητικό φάκελο της Επιτροπής, τα οποία δεν είχαν κοινοποιηθεί προηγουμένως στο σύνολό τους στο Πρωτοδικείο. Με διάταξη της 7ης Ιουλίου 2006, το Πρωτοδικείο αποφάσισε να επαναλάβει την προφορική διαδικασία, σύμφωνα με το άρθρο 62 του Κανονισμού Διαδικασίας.

41 Μετά από ακρόαση των διαδίκων, το Πρωτοδικείο έλαβε ένα μέτρο οργάνωσης της διαδικασίας, σύμφωνα με το άρθρο 64 του Κανονισμού Διαδικασίας, συνιστάμενο στην τοποθέτηση στη δικογραφία των εγγράφων που κατέθεσαν οι προσφεύγουσες στις 19 και στις 22 Μαΐου 2006. Με επιστολή της 2ας Αυγούστου 2006, η Επιτροπή υπέβαλε παρατηρήσεις επί των εν λόγω εγγράφων.

42 Η προφορική διαδικασία περατώθηκε εν συνεχεία στις 2 Σεπτεμβρίου 2006.

Επί της ουσίας

43 Οι προσφεύγουσες ζητούν, κυρίως, την ακύρωση της προσβαλλομένης αποφάσεως. Επικουρικώς, ζητούν την ακύρωση ή τη μείωση των προστίμων που τους επιβλήθηκαν με την εν λόγω απόφαση.

I — Επί των αιτημάτων περί ακυρώσεως της προσβαλλομένης αποφάσεως

44 Οι προσφεύγουσες προβάλλουν πέντε λόγους προς στήριξη των αιτημάτων τους περί ακυρώσεως της προσβαλλομένης αποφάσεως. Ο πρώτος λόγος αντλείται από πρόδηλες πλάνες εκτιμήσεως και από πλάνες περί το δίκαιο κατά την εκτίμηση των προϋποθέσεων που απαιτούνται για την εφαρμογή του άρθρου 1, παράγραφος 1, ΕΚ. Ο δεύτερος λόγος αντλείται από πρόδηλες πλάνες εκτιμήσεως και από πλάνες περί το δίκαιο κατά τον καθορισμό του εύρους και της διάρκειας της παραβάσεως. Ο τρίτος λόγος αντλείται από τη μη εφαρμογή στην επίδικη συμφωνία της εξαιρέσεως που προβλέπει ο κανονισμός 26. Ο τέταρτος λόγος αντλείται από την προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας. Τέλος, ο πέμπτος λόγος αντλείται από την παράβαση της υποχρέωσεως αιτιολογήσεως.

A — Επί του πρώτου λόγου, που αντλείται από πρόδηλες πλάνες εκτιμήσεως και από πλάνες περί το δίκαιο κατά την εκτίμηση των προϋποθέσεων που απαιτούνται για την εφαρμογή του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ

45 Οι προσφεύγουσες δεν αρνούνται τη σύναψη της συμφωνίας της 24ης Οκτωβρίου 2001, αλλ' αμφισβητούν το ότι η συμφωνία αυτή συνιστά παράβαση του άρθρου 81,

παράγραφος 2, ΕΚ. Συγκεκριμένα, οι προσφεύγουσες στην υπόθεση T-245/03 επικρίνουν τον εκ μέρους της Επιτροπής χαρακτηρισμό τους ως ενώσεων επιχειρήσεων, κατά την έννοια της διατάξεως αυτής, και ισχυρίζονται ότι η Επιτροπή με την προσβαλλόμενη απόφαση τους περιόρισε την άσκηση της συνδικαλιστικής ελευθερίας. Επιπλέον, η προσφεύγουσα στην υπόθεση T-217/03 ισχυρίζεται ότι η επίμαχη συμφωνία δεν επηρέασε σημαντικά το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών. Τέλος, σε αμφότερες τις υποθέσεις, οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν ότι η επίδικη συμφωνία δεν συνεπαγόταν περιορισμό του ανταγωνισμού.

1. Επί του χαρακτηρισμού των προσφευγουσών ως ενώσεων επιχειρήσεων

α) Επιχειρήματα των διαδίκων

- ⁴⁶ Οι προσφεύγουσες στην υπόθεση T-245/03 υποστηρίζουν, πρώτον, ότι η Επιτροπή υπέπεσε σε πρόδηλη πλάνη εκτιμήσεως και παρέβη το άρθρο 81, παράγραφος 1, ΕΚ, θεωρώντας ότι αυτές συνιστούσαν ενώσεις επιχειρήσεων. Ισχυρίζονται ότι, ακόμη και αν ληφθούν υπόψη οι δύο κατώτερες βαθμίδες των πυραμιδοειδών ιεραρχικών οργανώσεών τους (ήτοι οι κατά νομό ομοσπονδίες και τα τοπικά συνδικάτα), τα μέλη τους δεν είναι επιχειρήσεις, αλλά γεωργικές ομοσπονδίες ή συνδικάτα. Ομοίως, ούτε τα μέλη των τοπικών συνδικάτων μπορούν να εξομοιωθούν με επιχειρήσεις, καθόσον το κριτήριο για να προσχωρήσει κανείς στα τοπικά συνδικάτα δεν είναι να αποτελεί γεωργική επιχείρηση, δεδομένου ότι η προσχώρηση αυτή δεν συνδέεται ούτε με την ιδιότητα του επικεφαλής εκμετάλλευσης σε περίπτωση ατομικής εκμετάλλευσης (εφόσον μπορεί να προσχωρήσει και ο σύζυγος του κατόχου της εκμετάλλευσης) ούτε με την ιδιότητα του εκπροσώπου του νομικού προσώπου σε περίπτωση εκμετάλλευσης υπό μορφή εταιρίας (καθόσον έκαστος των εταίρων αποφασίζει ατομικώς αν θα προσχωρήσει ή όχι στο τοπικό συνδικάτο). Οι προσφεύγουσες φρονούν, δεύτερον, ότι η Επιτροπή δεν αιτιολόγησε επαρκώς, στην προσβαλλόμενη απόφαση, τον χαρακτηρισμό τους ως ενώσεων επιχειρήσεων. Ειδικότερα, δεν απάντησε στις παρατηρήσεις που υπέβαλε συναφώς η FNSEA κατά τη διοικητική διαδικασία.

47 Η Επιτροπή παρατηρεί, πρώτον, ότι, για να καθοριστεί αν οι προσφεύγουσες αποτελούν ενώσεις επιχειρήσεων, πρέπει να καθοριστεί ποια είναι τελικώς τα μέλη τους. Εν προκειμένω όμως, πρόκειται για κατόχους γεωργικών εκμεταλλεύσεων, οι οποίες αναμφίβολα αποτελούν επιχειρήσεις κατά την έννοια του άρθρου 81 ΕΚ. Η Επιτροπή υποστηρίζει, δεύτερον, ότι η προσβαλλόμενη απόφαση εκθέτει λεπτομερώς τους λόγους για τους οποίους κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι προσφεύγουσες συνιστούσαν ενώσεις επιχειρήσεων κατά την έννοια της διατάξεως αυτής.

β) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

48 Πρέπει να τονιστεί καταρχάς ότι η προσφεύγουσα στην υπόθεση T-217/03 δεν αμφισβητεί ότι η συμφωνία της 24ης Οκτωβρίου 2001 συνιστά, καθόσον την αφορά, συμφωνία μεταξύ ενώσεων επιχειρήσεων κατά την έννοια του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ. Αντιθέτως, οι προσφεύγουσες στην υπόθεση T-245/03 εμμένουν στο ότι δεν μπορούν να χαρακτηριστούν ενώσεις επιχειρήσεων κατά την έννοια της διατάξεως αυτής. Υποστηρίζουν, κατ' ουσίαν, ότι ούτε τα άμεσα ούτε τα έμμεσα μέλη τους είναι επιχειρήσεις.

49 Το άρθρο 81, παράγραφος 1, ΕΚ εφαρμόζεται στις ενώσεις στον βαθμό που η δραστηριότητά τους ή η δραστηριότητα των επιχειρήσεων που είναι μέλη τους αποσκοπεί στην παραγωγή των αποτελεσμάτων που η διάταξη αυτή επιχειρεί να καταστείλει (απόφαση του Δικαστηρίου της 29ης Οκτωβρίου 1980, 209/78 έως 215/78 και 218/78, Van Landewyck κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1980/III, σ. 207, σκέψη 88). Λαμβανομένου υπόψη του σκοπού της διατάξεως αυτής, η έννοια της ενώσεως επιχειρήσεων πρέπει να ερμηνεύεται ως δυνάμενη να περιλάβει επίσης ενώσεις αποτελούμενες από ενώσεις επιχειρήσεων (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση του Πρωτοδικείου της 26ης Ιανουαρίου 2005, T-193/02, Piau κατά Επιτροπής, Συλλογή 2005, σ. II-209, σκέψη 69· βλ., επίσης, κατ' αναλογία, απόφαση του Πρωτοδικείου της 11ης Μαρτίου 1999, T-136/94, Eurofer κατά Επιτροπής, Συλλογή 1999, σ. II-263, σκέψη 9).

- 50 Εν προκειμένω, οι προσφεύγουσες συνήψαν τις επίδικες συμφωνίες προς το συμφέρον και εξ ονόματος, όχι των άμεσων μελών τους, τα οποία πράγματι είναι γεωργικές ομοσπονδίες ή συνδικάτα, αλλά των κατόχων γεωργικών εκμεταλλεύσεων που αποτελούν τα βασικά μέλη των τελευταίων αυτών. Έτσι, η συμφωνία της 24ης Οκτωβρίου 2001, που τιτλοφορείται «Συμφωνία των ομοσπονδιών των κτηνοτρόφων και των σφαγέων», συνήφθη από τις «ομοσπονδίες που εκπροσωπούν τους κτηνοτρόφους», «με σκοπό τη δημιουργία προοπτικών νέων σχέσεων στον τομέα για μια δίκαιη και θεμιτή αμοιβή του συνόλου των παραγόντων της, των κτηνοτρόφων και των επιχειρήσεων». Ομοίως, το πρωτόκολλο του Rungis αναφέρεται ρητώς στις «ομοσπονδίες παραγωγών». Πρέπει συνεπώς να συναχθεί το συμπέρασμα ότι η Επιτροπή εδικαιούτο να λάβει υπόψη τα έμμεσα ή βασικά μέλη των προσφευγουσών στην υπόθεση T-245/03, ήτοι τους κατόχους γεωργικών εκμεταλλεύσεων, προκειμένου να εκτιμήσει αν οι ομοσπονδίες αυτές συνιστούσαν ενώσεις επιχειρήσεων κατά την έννοια του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ.
- 51 Πρέπει συνεπώς να εξεταστεί αν η Επιτροπή ορθώς θεώρησε ότι οι κάτοχοι γεωργικών εκμεταλλεύσεων, που είναι βασικά ή έμμεσα μέλη των προσφευγουσών αυτών, μπορούσαν να θεωρηθούν επιχειρήσεις προκειμένου να εφαρμοστεί το άρθρο 81 ΕΚ.
- 52 Κατά πάγια νομολογία, στο πλαίσιο του κοινοτικού δικαίου του ανταγωνισμού, η έννοια της «επιχειρήσεως» καλύπτει κάθε φορέα που ασκεί οικονομική δραστηριότητα, ανεξάρτητα από το νομικό καθεστώς που τον διέπει, και τον τρόπο της χρηματοδότησής του (απόφαση του Δικαστηρίου της 11ης Δεκεμβρίου 1997, C-55/96, Job Centre, Συλλογή 1997, σ. I-7119, σκέψη 21). Συνιστά οικονομική δραστηριότητα κάθε δραστηριότητα διαθέσεως αγαθών ή παροχής υπηρεσιών σε συγκεκριμένη αγορά (απόφαση του Πρωτοδικείου της 30ής Μαρτίου 2000, T-513/93, Consiglio Nazionale degli Spedizionieri Doganali κατά Επιτροπής, Συλλογή 2000, σ. II-1807, σκέψη 36).
- 53 Η δραστηριότητα όμως των κατόχων γεωργικών εκμεταλλεύσεων, των γεωργών ή των κτηνοτρόφων έχει βεβαίως οικονομικό χαρακτήρα. Συγκεκριμένα, τα ως άνω πρόσωπα ασκούν δραστηριότητα παραγωγής αγαθών τα οποία προσφέρουν προς πώληση έναντι αμοιβής. Οι κάτοχοι γεωργικών εκμεταλλεύσεων συνιστούν, κατά συνέπεια, επιχειρήσεις κατά την έννοια του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ.

- 54 Επομένως, τα συνδικάτα στα οποία ανήκουν και τα οποία τους εκπροσωπούν, καθώς και οι ομοσπονδίες στις οποίες ανήκουν τα συνδικάτα αυτά, μπορούν να χαρακτηριστούν ενώσεις επιχειρήσεων προκειμένου να εφαρμοστεί η διάταξη αυτή.
- 55 Το συμπέρασμα αυτό δεν μπορεί να αναιρεθεί από το γεγονός ότι τα τοπικά συνδικάτα μπορούν αν έχουν ως μέλη και τους συζύγους κατόχων γεωργικών εκμεταλλεύσεων. Πρώτον, είναι πιθανόν οι σύζυγοι των γεωργών ή των κτηνοτρόφων που είναι μέλη τοπικού γεωργικού συνδικάτου να μετέχουν επίσης στις εργασίες της οικογενειακής εκμεταλλεύσεως. Δεύτερον, εν πάση περιπτώσει, το γεγονός και μόνον ότι μια ένωση επιχειρήσεων μπορεί να έχει ως μέλη και πρόσωπα ή φορείς που δεν μπορούν να χαρακτηριστούν επιχειρήσεις δεν αρκεί για να εξαιρεθεί ο χαρακτήρας αυτός της ενώσεως κατά την έννοια του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ. Ομοίως, πρέπει να απορριφθεί το επιχείρημα των προσφευγουσών που αντλείται από το ότι, στην περίπτωση εκμεταλλεύσεως υπό μορφή εταιρίας, στο συνδικάτο δεν προσχωρεί η εταιρία μέσω του εκπροσώπου της, αλλά έκαστος των εταίρων. Συγκεκριμένα, όπως προαναφέρθηκε (βλ. σκέψη 52 ανωτέρω), αυτό που έχει σημασία για τον χαρακτηρισμό της «επιχειρήσεως» δεν αποτελεί η νομική μορφή ή η μορφή της εκμεταλλεύσεως, αλλά η δραστηριότητα της εκμεταλλεύσεως αυτής ή των προσώπων που μετέχουν σ' αυτήν.
- 56 Τέλος, πρέπει να απορριφθεί επίσης η αιτίαση που αντλείται από την προβαλλόμενη παράβαση της υποχρέωσης αιτιολογήσεως, για τον λόγο, κατ' ουσίαν, ότι η Επιτροπή δεν απάντησε, με την προβαλλόμενη απόφαση, στις παρατηρήσεις που υπέβαλε η FNSEA κατά τη διοικητική διαδικασία κατά του χαρακτηρισμού της ως ενώσεως επιχειρήσεων.
- 57 Πρέπει να υπομνησθεί ότι, ναι μεν, δυνάμει του άρθρου 253 ΕΚ, η Επιτροπή οφείλει να αιτιολογεί τα πραγματικά και νομικά στοιχεία από τα οποία εξαρτάται η κατά νόμο δικαιολόγηση της αποφάσεως και τις εκτιμήσεις που την οδήγησαν στη λήψη της αποφάσεώς αυτής, πλην όμως δεν υποχρεούται να συζητά όλα τα πραγματικά και νομικά ζητήματα που τέθηκαν κατά τη διοικητική διαδικασία (απόφαση του Πρωτοδικείου της 20ης Απριλίου 1999, T-305/94 έως T-307/94, T-313/94 έως T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94, T-329/94 και T-335/94, *Limburgse Vinyl Maatschappij κ.λπ. κατά Επιτροπής*, Συλλογή 1999, σ. II-931, σκέψη 388).

58 Εν προκειμένω, η προσβαλλόμενη απόφαση εκθέτει συνοπτικώς τη θέση της FNSEA ότι δεν αποτελεί ούτε επιχείρηση ούτε ένωση επιχειρήσεων, αλλά επαγγελματικό συνδικάτο, καθώς και τα συναφή επιχειρήματα της FNPL και των JA (βλ. αιτιολογική σκέψη 97, δεύτερη περίπτωση, αιτιολογική σκέψη 98 και αιτιολογική σκέψη 99, δεύτερη περίπτωση, της προσβαλλομένης αποφάσεως). Τα επιχειρήματα αυτά απορρίφθηκαν λεπτομερώς με την προσβαλλόμενη απόφαση. Έτσι, εξηγήθηκε ότι οι προσφεύγουσες εκπροσωπούν γεωργούς, που ασκούν δραστηριότητα παραγωγής αγαθών τα οποία προσφέρουν προς πώληση, και ότι ο κανονισμός 26 δεν θα είχε νόημα αν οι γεωργοί δεν ήσαν και επιχειρήσεις (αιτιολογική σκέψη 105 της προσβαλλομένης αποφάσεως), ότι το γεγονός ότι οι προσφεύγουσες έχουν τη μορφή επαγγελματικών συνδικαλιστικών οργανώσεων κατά την έννοια του γαλλικού εργατικού κώδικα ουδόλως επηρεάζει την ιδιότητά τους ως ενώσεων επιχειρήσεων (αιτιολογικές σκέψεις 110 και 111 της προσβαλλομένης αποφάσεως), ότι η συνδικαλιστική δραστηριότητά τους δεν τους παρέχει το δικαίωμα να παραβαίνουν τους κανόνες ανταγωνισμού και ότι σε παρόμοιες οργανώσεις έχουν επιβληθεί κυρώσεις από το γαλλικό Συμβούλιο Ανταγωνισμού (βλ. αιτιολογικές σκέψεις 112 έως 114 της προσβαλλομένης αποφάσεως). Τέλος, η προσβαλλόμενη απόφαση υπενθυμίζει επίσης τη σχετική με τη λήψη αποφάσεων πρακτική της Επιτροπής και τη σχετική νομολογία (αιτιολογικές σκέψεις 104 και 116 της προσβαλλομένης αποφάσεως).

59 Κατόπιν των προεκτεθέντων, πρέπει να συναχθεί το συμπέρασμα ότι η Επιτροπή αιτιολόγησε επαρκώς, με την προσβαλλόμενη απόφαση, τον χαρακτηρισμό των προσφευγουσών ως ενώσεων επιχειρήσεων.

60 Κατά συνέπεια, η αιτίαση αυτή πρέπει να απορριφθεί στο σύνολό της.

2. Επί του ότι δεν υπήρξε σημαντικός επηρεασμός του εμπορίου μεταξύ κρατών μελών

α) Επιχειρήματα των διαδίκων

61 Η προσφεύγουσα στην υπόθεση T-217/03 υποστηρίζει ότι η Επιτροπή δεν απέδειξε ότι η επίδικη συμφωνία επηρέαζε σημαντικά το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών.

Ισχυρίζεται ότι το σκέλος της εν λόγω συμφωνίας που αφορούσε την αναστολή των εισαγωγών τέθηκε αμέσως εν αμφιβόλω από το πρωτόκολλο του Rungis και ότι, εν πάση περιπτώσει, δεν εισήγε σχεδόν καθόλου βοοειδή και συνεπώς ουδόλως την αφορούσε το σκέλος αυτό. Συγκεκριμένα, μέλη της ήσαν συνεταιρισμοί κτηνοτρόφων που έχουν θυγατρικές εταιρίες σφαγής, οι δε συνεταιρισμοί αυτοί συλλέγουν και διαθέτουν στο εμπόριο σχεδόν αποκλειστικά την παραγωγή βοοειδών των μελών τους. Επιπλέον, η Επιτροπή δεν μπορούσε να περιοριστεί για τη θεμελίωση του επηρεασμού αυτού του εμπορίου σε μια ανάλυση των δυνητικών αποτελεσμάτων της συμφωνίας, αλλά έπρεπε να εξετάσει τα πραγματικά αποτελέσματά της. Μια ανάλυση όμως της εξελίξεως της αγοράς κατά τη σχετική περίοδο δεν αποδεικνύει ότι η συμφωνία είχε αποτελέσματα επί των ροών των εισαγωγών. Όσον αφορά τις κατώτατες τιμές αγοράς, η προσφεύγουσα παρατηρεί ότι η συμφωνία παρέμεινε σε ισχύ επί ένα περίπου μήνα και υποστηρίζει ότι η σύντομη αυτή διάρκεια είχε ως αποτέλεσμα να μην έχει καθόλου αποτελέσματα στις εισαγωγές προς τη Γαλλία.

- 62 Η Επιτροπή εμμένει στο ότι μια συμφωνία με αντικείμενο τον περιορισμό των εισαγωγών μπορεί εκ φύσεως να επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών. Ισχυρίζεται επίσης ότι η συμφωνία περί των τιμών μπορούσε επίσης να επηρεάσει το ενδοκοινοτικό εμπόριο.

β) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

- 63 Το άρθρο 81, παράγραφος 1, ΕΚ εφαρμόζεται μόνο στις συμφωνίες που μπορούν να επηρεάσουν το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών. Μια συμφωνία μεταξύ επιχειρήσεων, για να μπορεί να επηρεάσει το ενδοκοινοτικό εμπόριο, πρέπει, βάσει ενός συνόλου νομικών ή πραγματικών στοιχείων, να παρέχει τη δυνατότητα να συναχθεί με αρκετή βεβαιότητα ότι μπορεί να ασκήσει άμεση ή έμμεση, πραγματική ή δυνητική, επιρροή στα εμπορικά ρεύματα μεταξύ κρατών μελών, κατά τρόπο που θα μπορούσε να βλάψει την επίτευξη των στόχων μιας ενιαίας αγοράς μεταξύ κρατών μελών (απόφαση του Δικαστηρίου της 29ης Απριλίου 2004, C-359/01 P, *British Sugar* κατά Επιτροπής, Συλλογή 2004, σ. I-4933, σκέψη 27, και απόφαση του Πρωτοδικείου της 22ας Οκτωβρίου 1997, T-213/95 και T-18/96, *SCK και FNK* κατά Επιτροπής, Συλλογή 1997, σ. II-1739, σκέψη 175).

- 64 Εν προκειμένω, η συμφωνία της 24ης Οκτωβρίου 2001 περιείχε δέσμευση προσωρινής αναστολής των εισαγωγών βοείου κρέατος στη Γαλλία. Όπως τονίζει η προσβαλλόμενη απόφαση, η Γαλλία αποτελεί έναν από τους κύριους εισαγωγείς βοείου κρέατος στην Κοινότητα. Η πλειονότητα των εισαγωγών αυτών (το 95 % περίπου) προέρχονται, επιπλέον, από άλλα κράτη μέλη (αιτιολογική σκέψη 11 της προσβαλλομένης αποφάσεως). Επομένως, η επίδικη συμφωνία μπορούσε οπωσδήποτε να επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών.
- 65 Το συμπέρασμα αυτό δεν μπορεί να αναιρεθεί από το επιχείρημα της προσφεύγουσας ότι αυτό το σκέλος «Εισαγωγές» της συμφωνίας της 24ης Οκτωβρίου 2001 εγκαταλείφθηκε λίγες μόλις ημέρες αργότερα, με τη σύναψη του πρωτοκόλλου του Rungis στις 31 Οκτωβρίου 2001. Συγκεκριμένα, κάθε συμφωνία που πληροί τις προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της διατάξεως αυτής. Εν πάση περιπτώσει, όπως θα κριθεί εν συνεχεία (βλ. σκέψη 136 κατωτέρω), το πρωτόκολλο του Rungis, που τιτλοφορείται «Συνάντηση “Κρέας εισαγωγής”» αφορούσε ρητώς τις εισαγωγές και δεν συνεπαγόταν την πλήρη εγκατάλειψη των μέτρων αναστολής των εισαγωγών που αποφάσισαν οι προσφεύγουσες.
- 66 Πρέπει επίσης να απορριφθεί η θέση της προσφεύγουσας ότι δεν την αφορούσε το σκέλος «Εισαγωγές» της συμφωνίας, στον βαθμό που τα μέλη της δεν εισήγαγαν σχεδόν καθόλου βοοειδή. Σύμφωνα με τα αριθμητικά στοιχεία που προέβαλε η προσφεύγουσα, η εισαγωγική δραστηριότητα των μελών της αντιπροσωπεύει ένα ποσοστό στο σύνολο των εισαγωγών βοείου κρέατος στη Γαλλία το οποίο, αν και περιορισμένο, δεν είναι απολύτως αμελητέο (περίπου 1,5 % το 2001, ήτοι 3 865 τόνους). Η Επιτροπή υποστήριξε εξάλλου, κατά την επ’ ακροατηρίου συζήτηση, χωρίς να αντικρουσθεί από την προσφεύγουσα, ότι τα μέλη της τελευταίας αυτής εισήγαγαν σημαντικότερες ποσότητες βοείου κρέατος κατά το παρελθόν (15 000 τόνους κατά το έτος που προηγήθηκε της ενάρξεως της κρίσεως). Πρέπει να τονισθεί επίσης ότι, ναι μεν οι συνεταιρισμοί που είναι μέλη της προσφεύγουσας συλλέγουν και διαθέτουν στο εμπόριο την παραγωγή βοοειδών των μελών τους, πλην όμως μπορούν επίσης, μέχρι του ορίου του 20 % του ετήσιου κύκλου εργασιών τους, να διαθέσουν στο εμπόριο την παραγωγή κτηνοτρόφων που δεν είναι μέλη τους. Τέλος, εν πάση περιπτώσει, δεδομένου ότι η παράβαση στην οποία μετέσχε η προσφεύγουσα μπορούσε να επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών,

η Επιτροπή δεν όφειλε να αποδείξει ότι η επί μέρους συμμετοχή της προσφεύγουσας επηρέασε το ενδοκοινοτικό εμπόριο (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση του Πρωτοδικείου της 10ης Μαρτίου 1992, T-14/89, Montedipe κατά Επιτροπής, Συλλογή 1992, σ. II-1155, σκέψη 254).

67 Επιπλέον, πρέπει να τονιστεί ότι, το σκέλος της επίδικης συμφωνίας που αφορούσε τον καθορισμό μιας κλίμακας ελάχιστων τιμών, αυτό και μόνο, μπορούσε να επηρεάσει το ενδοκοινοτικό εμπόριο. Συγκεκριμένα, οι περιοριστικές του ανταγωνισμού πρακτικές που καλύπτουν ολόκληρο το έδαφος ενός των κρατών μελών έχει εξ ορισμού ως αποτέλεσμα την παγίωση στεγανοποιήσεων της εθνικής αγοράς και τη συνακόλουθη παρακώλυση της οικονομικής αλληλοδιεδύσεως που επιδιώκεται με τη Συνθήκη (προαναφερθείσα απόφαση SCK και FNK κατά Επιτροπής, σκέψη 179). Συναφώς, πρέπει να προσδιορισθεί, μεταξύ άλλων, η σχετική σημασία της συμπράξεως στην επίμαχη αγορά και στο οικονομικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται η σύμπραξη. Εν προκειμένω, όμως, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι το ζωικό κεφάλαιο βοοειδών της Γαλλίας αντιπροσωπεύει άνω του 25% του συνολικού ζωικού κεφαλαίου της Κοινότητας (αιτιολογική σκέψη 10 της προσβαλλομένης αποφάσεως). Τέλος, το Δικαστήριο έκρινε ότι, όταν πρόκειται για αγορά ανοικτή στις εισαγωγές, τα μέλη μιας εθνικής συμπράξεως τιμών μπορούν να διατηρήσουν το μερίδιό τους στην αγορά μόνον εφόσον προστατεύονται από τον ανταγωνισμό αλλοδαπών επιχειρήσεων (προπαρατεθείσα απόφαση British Sugar κατά Επιτροπής, σκέψη 28).

68 Τέλος, και αντιθέτως προς τους ισχυρισμούς της προσφεύγουσας, η Επιτροπή δεν είχε την υποχρέωση να αποδείξει ότι η επίδικη συμφωνία είχε στην πράξη αισθητή επιρροή στο εμπόριο μεταξύ κρατών μελών. Συγκεκριμένα, όπως αναφέρθηκε στη σκέψη 63 ανωτέρω, το μόνο που απαιτεί το άρθρο 81, παράγραφος 1, ΕΚ είναι οι συμφωνίες και οι εναρμονισμένες πρακτικές που περιορίζουν τον ανταγωνισμό να είναι ικανές να επηρεάσουν το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών (βλ., επίσης, προπαρατεθείσα απόφαση Montedipe κατά Επιτροπής, σκέψη 253).

69 Κατά συνέπεια, η αιτίαση αυτή πρέπει να απορριφθεί.

3. Επί της απουσίας περιορισμού του ανταγωνισμού

α) Επιχειρήματα των διαδίκων

- 70 Οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν, κατ' ουσίαν, ότι η επίδικη συμφωνία δεν περιορίζει τον ανταγωνισμό και, ως εκ τούτου, δεν ενέπιπτε στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ.
- 71 Οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν ότι η Επιτροπή πλανήθηκε θεωρώντας ότι η επίμαχη συμφωνία είχε αντικείμενο αντίθετο προς τον ανταγωνισμό. Ισχυρίζονται ότι η Επιτροπή δεν μπορούσε να τους καταλογίσει το σκέλος «Εισαγωγές» της εν λόγω συμφωνίας και όφειλε να στηρίξει τη συλλογιστική της αποκλειστικά στον ενδεχόμενο περιορισμό του ανταγωνισμού όσον αφορά τις τιμές. Οι τιμές όμως της επίδικης κλίμακας καθορίστηκαν με βάση τις τιμές παρεμβάσεως που καθόρισε η ίδια η Επιτροπή στο πλαίσιο της κοινής οργάνωσης αγοράς (ΚΟΑ) στον τομέα του βοείου κρέατος, οι οποίες αποτελούσαν την αναφορά της αγοράς και ήσαν πολύ χαμηλές. Επιπλέον, η συμφωνία είχε πολύ περιορισμένα, αν όχι ανύπαρκτα, συγκεκριμένα αποτελέσματα, επί πολύ σύντομη περίοδο, χωρίς αντίκτυπο στις τιμές κατανάλωσης.
- 72 Οι προσφεύγουσες ισχυρίζονται επίσης ότι η συμφωνία της 24ης Οκτωβρίου 2001 αφορούσε αποκλειστικά μια συνιστώμενη ελάχιστη τιμή, της οποίας την τήρηση, επιπλέον, δεν μπορούσαν να επιβάλουν οι προσφεύγουσες στα μέλη τους. Δεδομένου όμως ότι επρόκειτο για κάθετη συμφωνία, ο καθορισμός συνιστώμενων τιμών δεν αποτελούσε, εξ ορισμού, περιορισμό του ανταγωνισμού. Συγκεκριμένα, το άρθρο 4, στοιχείο α', του κανονισμού (ΕΚ) 2790/1999 της Επιτροπής, της 22ας Δεκεμβρίου 1999, για την εφαρμογή του άρθρου 81, παράγραφος 3 [ΕΚ] σε ορισμένες κατηγορίες κάθετων συμφωνιών και εναρμονισμένων πρακτικών (ΕΕ L 336, σ. 21), απαγορεύει μόνο τον εκ μέρους του αγοραστή καθορισμό της τιμής μεταπώλησης, ενώ, εν προκειμένω, οι σφαγείς ήσαν ελεύθεροι να καθορίζουν τις τιμές που ζητούσαν από τη διανομή σε μεγάλη κλίμακα και στους χονδρεμπόρους. Τέλος, οι προσφεύγουσες τονίζουν τις ιδιομορφίες του γεωργικού τομέα, που δεν καθιστά δυνατή την επί μεγάλη διάρκεια ύπαρξη αυθόρμητης ισορροπίας μεταξύ

της προσφοράς και της ζήτησης και ο οποίος έχει ανάγκη ρύθμισης με άλλα μέσα πέραν αυτών της αγοράς, καθόσον οι κανόνες του ανταγωνισμού δεν ισχύουν αυτοδικαίως. Προς στήριξη της επιχειρηματολογίας τους, οι προσφεύγουσες στην υπόθεση T-245/03 προσαρτούν μια νομική γνωμοδότηση της 2ας Ιουνίου 2003.

73 Οι προσφεύγουσες παρατηρούν ότι, όταν η Επιτροπή εκτιμά έναν περιορισμό του ανταγωνισμού, πρέπει να λαμβάνει υπόψη το σύνολο του νομικού και οικονομικού πλαισίου στο οποίο συνήφθη η επίμαχη συμφωνία και υπενθυμίζουν ότι δεν εμπίπτουν στην απαγόρευση του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ όλες οι συμφωνίες μεταξύ επιχειρήσεων που περιορίζουν την ελευθερία δράσης των μερών ή ενός εξ αυτών (απόφαση του Δικαστηρίου της 19ης Φεβρουαρίου 2002, C-309/99, *Wouters* κ.λπ., Συλλογή 2002, σ. I-1577, σκέψη 97). Μια συμφωνία που έχει ως αντικείμενο ή ως αποτέλεσμα τον περιορισμό του ανταγωνισμού δεν εμπίπτει στην απαγόρευση αυτή αν καθιστά δυνατή την επίτευξη διαφορετικής φύσεως σκοπών, εφόσον τα εν λόγω περιοριστικά αποτελέσματα είναι αναγκαία για την επίτευξη αυτή και δεν εξαλείφουν κάθε ανταγωνισμό σε σημαντικό τμήμα της κοινής αγοράς. Η Επιτροπή θα έπρεπε συνεπώς να προβεί σε εμπεριστατωμένη και συγκεκριμένη ανάλυση της φύσεως και του σκοπού της επίμαχης συμφωνίας, καθώς και των αποτελεσμάτων της, πράγμα το οποίο δεν έπραξε.

74 Οι προσφεύγουσες ισχυρίζονται επίσης ότι η Επιτροπή δεν εκτίμησε στον βαθμό που έπρεπε την ακραία κατάσταση κρίσης στην οποία βρίσκονταν οι Γάλλοι εκτροφεείς μεγάλων βοοειδών κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών. Υπενθυμίζουν ότι οι τιμές των βοοειδών τα οποία αφορούσε η επίδικη συμφωνία είχαν μειωθεί το 2001, κατά μέσο όρο, μέχρι το χαμηλότερο επίπεδό τους από το 1980 και ότι οι τιμές που καταβάλλονταν στον παραγωγό μετά την αφαίρεση των εξόδων προσέγγισης είχαν καταστεί μικρότερες από τις τιμές κόστους, ακόμη και μετά την αφαίρεση των ληφθεισών ενισχύσεων. Η ευρωπαϊκή κατανάλωση βοοειδών είχε μειωθεί κατά 10% περίπου το 2001, πράγμα που επηρέασε άμεσα τους Γάλλους κτηνοτρόφους, οι οποίοι κινδύνευαν με εξαφάνιση από την αγορά.

75 Οι προσφεύγουσες ισχυρίζονται επίσης ότι τα κοινοτικά μέτρα που ελήφθησαν διαδοχικά αποδείχθηκαν ανεπαρκή για την αντιμετώπιση της κρίσεως. Το

καθεστώς της ειδικής τιμής της αγοράς, μεταξύ άλλων, εφαρμοζόταν μόνο κατά το στάδιο της εξόδου από το σφαγείο, ενώ το εισόδημα των παραγωγών το αφορούσε μόνο το στάδιο της εισόδου στο σφαγείο. Επομένως, ο αντίκτυπος στους παραγωγούς των μέτρων που έλαβε η Κοινότητα σχετικά με τις τιμές απαιτούσε κατ' ανάγκη μια διεπαγγελματικού χαρακτήρα συμφωνία μεταξύ παραγωγών και σφαγέων.

- 76 Συναφώς, οι προσφεύγουσες στην υπόθεση T-245/03 υποστηρίζουν ότι η Επιτροπή θα έπρεπε να εξετάσει τη συμφωνία της 24ης Οκτωβρίου 2001 ως ρυθμιστική πράξη και παρατηρούν ότι στον γεωργικό τομέα στη Γαλλία υπάρχει κατά παράδοση από κοινού διαχείριση μεταξύ του κράτους και των συνδικαλιστικών ομοσπονδιών. Οι προσφεύγουσες απάντησαν στο ρητό και δημόσιο αίτημα της Γαλλικής Κυβερνήσεως, που σκοπό είχε να μην υποστούν οι παραγωγοί βοείου κρέατος οικονομική καταστροφή, η οποία μπορούσε να έχει ως αποτέλεσμα τη διάλυση του κλάδου των βοοειδών και προκαλούσε ήδη σοβαρή αναστάτωση στη δημόσια τάξη. Οι προσφεύγουσες τονίζουν ότι ο Γάλλος Υπουργός Γεωργίας ήταν ο εμπνευστής της συμφωνίας και ότι, με μια δήλωσή του στο Γαλλικό Κοινοβούλιο, εξέφρασε την υποστήριξή του στην προώθηση της καταρτίσεως της εν λόγω συμφωνίας.
- 77 Η Επιτροπή παρατηρεί ότι, δεδομένου ότι τα μέρη της επίδικης συμφωνίας είχαν συμφωνήσει να στεγανοποιήσουν τις εθνικές αγορές και να καθορίσουν ελάχιστες τιμές, πρέπει να συναχθεί το συμπέρασμα ότι ο σκοπός της συμφωνίας αυτής ήταν ο περιορισμός του ανταγωνισμού. Υποστηρίζει ότι, εν πάση περιπτώσει, έλαβε όντως υπόψη, με την προσβαλλόμενη απόφαση, το οικονομικό και νομικό πλαίσιο της συμφωνίας. Η Επιτροπή προσθέτει ότι ελήφθησαν πολλά μέτρα σε κοινοτικό επίπεδο για να αναχαιτιστεί η κρίση. Τέλος, υποστηρίζει ότι η εκ μέρους του τότε Γάλλου Υπουργού Γεωργίας παρότρυνση για τη σύναψη της συμβάσεως σε ουδεμία ρυθμιστική εξουσία εμπίπτει.
- 78 Περαιτέρω, η Επιτροπή ζητεί την απόρριψη ως απαράδεκτης της νομικής γνωμοδοτήσεως που προσάρτησαν οι προσφεύγουσες στην υπόθεση T-245/03. Συγκεκριμένα, τα παραρτήματα των υπομνημάτων επιτελούν αμιγώς αποδεικτική και διευκρινιστική λειτουργία (απόφαση του Πρωτοδικείου της 20ής Μαρτίου 2002, T-31/99, ABB Asea Brown Boveri κατά Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. II-1881), τα δε ζητήματα κοινοτικού δικαίου πρέπει να εξετάζονται από τους νομίμους εκπροσώπους με τα ίδια τα έγγραφα της διαδικασίας.

b) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

- 79 Πρέπει εκ προοιμίου να απορριφθεί το αίτημα της Επιτροπής να απορριφθεί ως απαράδεκτη η νομική γνωμοδότηση που προσκόμισαν οι προσφεύγουσες στην υπόθεση T-245/03. Πρέπει να τονιστεί ότι όλα τα έγγραφα που προσκομίζονται με το δικόγραφο της προσφυγής τοποθετούνται οπωσδήποτε στη δικογραφία. Είναι διαφορετικό το ζήτημα αν η προσφεύγουσα μπορεί να επικαλεστεί ορισμένα από τα έγγραφα αυτά ή αν το Πρωτοδικείο μπορεί να τα λάβει υπόψη. Πρέπει όμως να τονιστεί ότι το κύριο μέρος του δικογράφου της προσφυγής μπορεί να θεμελιωθεί και να συμπληρωθεί, όσον αφορά συγκεκριμένα σημεία, με παραπομπές σε αποσπάσματα συνημμένων σε αυτό εγγράφων, εφόσον τα ουσιώδη στοιχεία της νομικής επιχειρηματολογίας περιλαμβάνονται στο ίδιο το δικόγραφο της προσφυγής (βλ., υπό την έννοια αυτή, αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 21ης Σεπτεμβρίου 2005, T-87/05, EDP κατά Επιτροπής, Συλλογή 2005, σ. II-3745, σκέψη 155, και της 14ης Δεκεμβρίου 2005, T-209/01, Honeywell κατά Επιτροπής, Συλλογή 2005, σ. II-5227, σκέψη 57). Εν προκειμένω, το Πρωτοδικείο θεωρεί ότι οι προσφεύγουσες ανέπτυξαν επαρκώς, με τα υπομνήματά τους, τη θέση τους ότι η επίδικη συμφωνία έπρεπε να θεωρηθεί εθνική ρυθμιστική πράξη. Το επίμαχο παράρτημα χρησιμεύει κατά συνέπεια απλώς για τη θεμελίωση και τη συμπλήρωση της θέσης αυτής. Επομένως, η προσφεύγουσα μπορούσε να το επικαλεστεί.
- 80 Όσον αφορά την αιτίαση που προβάλλουν οι προσφεύγουσες, αυτές υποστηρίζουν, κατ' ουσίαν, ότι η επίδικη συμφωνία δεν είχε ούτε ως σκοπό ούτε ως αποτέλεσμα να εμποδίσει, να περιορίσει ή να νοθεύσει τον ανταγωνισμό στην ενιαία αγορά, κατά την έννοια του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ.
- 81 Πρέπει εκ προοιμίου να τονισθεί ότι η συμφωνία που συνήψαν οι προσφεύγουσες στις 24 Οκτωβρίου 2001 προέβλεπε, πρώτον, μια δέσμευση προσωρινής αναστολής των εισαγωγών βοείου κρέατος στη Γαλλία και, δεύτερον, μια δέσμευση εφαρμογής μιας κλίμακας ελαχίστων τιμών αγοράς κατά την είσοδο στο σφαγείο των αγελάδων που έχουν αποσυρθεί από την παραγωγή. Αντίθετα προς τους ισχυρισμούς των προσφευγουσών και για τους λόγους που εκτέθηκαν στις σκέψεις 65 και 66 ανωτέρω, η εξέταση του περιοριστικού χαρακτήρα της επίδικης συμφωνίας πρέπει να λάβει υπόψη όχι μόνο όσα από τα προαναφερθέντα μέτρα αφορούσαν τις τιμές, αλλά και εκείνα που αποσκοπούσαν στην αναστολή των εισαγωγών.

- 82 Έτσι, πρώτον, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η δέσμευση περί αναστολής των εισαγωγών που προβλέπει η επίδικη συμφωνία αποσκοπούσε κυρίως στο να εμποδίσει την είσοδο στη Γαλλία βοείου κρέατος σε τιμές κατώτερες από εκείνες της κλίμακας τιμών που είχαν αποφασίσει οι προσφεύγουσες, προκειμένου να διασφαλιστεί η διοχέτευση της παραγωγής των Γάλλων κτηνοτρόφων και η αποτελεσματικότητα της εν λόγω κλίμακας. Επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, ως εκ τούτου, η επίδικη συμφωνία αποσκοπούσε στη στεγανοποίηση της γαλλικής εθνικής αγοράς και στον περιορισμό κατά συνέπεια του ανταγωνισμού στην ενιαία αγορά.
- 83 Όσον αφορά, δεύτερον, τον καθορισμό μιας κλίμακας τιμών, πρέπει να υπομνησθεί ότι το άρθρο 81, παράγραφος 1, στοιχείο α', ΕΚ προβλέπει ρητώς ότι συνιστούν περιορισμούς του ανταγωνισμού τα μέτρα που συνίστανται στον άμεσο ή έμμεσο καθορισμό των τιμών αγοράς ή πωλήσεως. Κατά πάγια νομολογία, ο καθορισμός των τιμών συνιστά πράγματι πρόδηλο περιορισμό του ανταγωνισμού (αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 6ης Απριλίου 1995, T-148/89, Tréfilunion κατά Επιτροπής, σ. II-1063, σκέψη 109, και της 15ης Σεπτεμβρίου 1998, T-374/94, T-375/94, T-384/94 και T-388/94, European Night Services κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. II-3141, σκέψη 136).
- 84 Εν προκειμένω, οι προσφεύγουσες συμφώνησαν όσον αφορά μια κλίμακα τιμών αγοράς κατά την είσοδο στο σφαγείο για ορισμένες κατηγορίες βοοειδών, που προέβλεπε έναν κατάλογο τιμών ανά χιλιόγραμμο σφαγείου για ορισμένες κατηγορίες αγελάδων και τον τρόπο υπολογισμού της τιμής που έπρεπε να εφαρμοστεί για άλλες κατηγορίες, με βάση ιδίως την τιμή που καθορίζουν οι κοινοτικές αρχές στο πλαίσιο του ειδικού καθεστώτος αγοράς. Αντίθετα προς τους ισχυρισμούς των προσφευγουσών, από το ίδιο το γράμμα των επίμαχων διατάξεων της επίδικης συμφωνίας προκύπτει ότι δεν επρόκειτο για συνιστώμενες ή ενδεικτικές τιμές, αλλά για ελάχιστες τιμές, τις οποίες οι συμβαλλόμενες ομοσπονδίες δεσμεύονταν να τηρήσουν. Συγκεκριμένα, η εν λόγω συμφωνία προέβλεπε ότι «οι εισφορές έπρεπε τουλάχιστον να είναι σύμφωνες προς την κλίμακα αυτή». Ομοίως, σε ένα μήνυμα της 8ης Νοεμβρίου 2001 των προσφευγουσών στην υπόθεση T-245/03 προς τα μέλη τους, με το οποίο εξηγούσαν την εφαρμογή της συμφωνίας της 24ης Οκτωβρίου 2001, γίνεται αναφορά στην εφαρμογή της «κλίμακας ελαχίστων τιμών».
- 85 Από την ίδια τη φύση της όμως, μια συμφωνία όπως η προκείμενη, που συνήφθη μεταξύ ομοσπονδιών που εκπροσωπούν κατόχους γεωργικών εκμεταλλεύσεων και

ομοσπονδιών που εκπροσωπούν σφαγείς και με την οποία καθορίστηκαν ελάχιστες τιμές για ορισμένες κατηγορίες αγελάδων, με σκοπό να καταστούν οι τιμές αυτές υποχρεωτικές για το σύνολο των οικονομικών παραγόντων που δραστηριοποιούνται στη σχετική αγορά, αποσκοπεί στον περιορισμό του ανταγωνισμού στις αγορές αυτές (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση του Δικαστηρίου της 30ής Ιανουαρίου 1985, 123/83, BNIC, Συλλογή 1985, σ. 391, σκέψη 22), περιορίζοντας ιδίως τεχνητά το περιθώριο εμπορικής διαπραγμάτευσης των κτηνοτρόφων και των σφαγέων και νοθεύοντας τη διαμόρφωση των τιμών στις σχετικές αγορές.

86 Το συμπέρασμα αυτό δεν μπορεί να αναιρεθεί από το επιχείρημα των προσφευγουσών ότι οι γεωργικές αγορές είναι ρυθμισμένες αγορές στις οποίες δεν εφαρμόζονται αυτοδικαίως οι κανόνες του ανταγωνισμού και στις οποίες, πολύ συχνά, η διαμόρφωση των τιμών δεν ανταποκρίνεται στην ελεύθερη λειτουργία της προσφοράς και της ζήτησης. Βεβαίως, ο γεωργικός τομέας παρουσιάζει ορισμένη ιδιομορφία και αποτελεί αντικείμενο λεπτομερέστατης και συχνά αρκετά παρεμβατικής ρυθμίσεως. Ωστόσο, πρέπει να τονιστεί, όπως θα αναφερθεί και στο πλαίσιο του τρίτου λόγου ακυρώσεως, ότι οι κοινοτικοί κανόνες ανταγωνισμού εφαρμόζονται στις αγορές των γεωργικών προϊόντων, έστω και αν προβλέπονται ορισμένες εξαιρέσεις για να ληφθεί υπόψη η ιδιαίτερη κατάσταση των αγορών αυτών.

87 Ομοίως οι προσφεύγουσες δεν μπορούν να προβάλουν το επιχείρημα ότι οι τιμές της επίμαχης κλίμακας δεν είχαν περιοριστικό χαρακτήρα καθόσον είχαν καθοριστεί με αναφορά στις τιμές του ειδικού καθεστώτος αγορών, που καθόρισε η ίδια η Επιτροπή. Από την εξέταση των συγκριτικών πινάκων που προσκόμισαν οι διάδικοι κατόπιν αιτήσεως του Πρωτοδικείου προκύπτει ότι, ναι μεν για τις αγελάδες μεσαίας ή κατώτερης ποιότητας οι τιμές της συμφωνίας καθορίστηκαν με βάση τις τιμές που εφαρμόζονται στο πλαίσιο του καθεστώτος ειδικών αγορών, πλην όμως, για τις αγελάδες ανώτερης ποιότητας (που αντιπροσώπευαν το 30% των σφαγέντων ζώων του 2001), οι τιμές που καθόρισε η συμφωνία ήσαν πολύ υψηλότερες από τις εν λόγω τιμές παρεμβάσεως. Εν πάση περιπτώσει, το γεγονός και μόνον ότι οι ελάχιστες τιμές καθορίστηκαν με αναφορά στην τιμή δημόσιας παρέμβασης δεν αρκεί για να εξαλειφθεί ο περιοριστικός χαρακτήρας της επίδικης συμφωνίας. Συγκεκριμένα, η αναφορά αυτή στην τιμή δημόσιας παρέμβασης δεν μπορεί να αφαιρέσει από την επίδικη κλίμακα το αντίθετο προς τον ανταγωνισμό αντικείμενό της, που συνίσταται στον άμεσο και τεχνητό καθορισμό μιας συγκεκριμένης τιμής αγοράς, και δεν επιτρέπει την εξομοίωσή της με τους διάφορους μηχανισμούς στήριξης και δημόσιας παρέμβασης των γεωργικών ΚΟΑ που αποσκοπούν στην εξυγίανση των αγορών που χαρακτηρίζονται από υπερβάλλουσα προσφορά, μέσω απόσυρσης ενός τμήματος της παραγωγής.

- 88 Οι προσφεύγουσες ισχυρίζονται περαιτέρω ότι, σύμφωνα με το άρθρο 4, στοιχείο α', του κανονισμού 2790/1999, σε μια κάθετη συμφωνία απαγορεύεται μόνον ο περιορισμός της δυνατότητας του αγοραστή να καθορίζει τις τιμές πώλησης και ισχυρίζονται ότι η κλίμακα τιμών που καθορίστηκε με την επίδικη συμφωνία δεν περιορίζει τη δυνατότητα των σφαγέων να καθορίζουν τις τιμές τους έναντι των πελατών τους. Η αναφορά αυτή στον κανονισμό 2790/1999 δεν ασκεί ωστόσο επιρροή εν προκειμένω. Συγκεκριμένα, το άρθρο 3 του εν λόγω κανονισμού αποκλείει από το πεδίο εφαρμογής της εξαίρεσης ανά κατηγορία, που προβλέπεται υπέρ των καθέτων συμφωνιών, τις περιπτώσεις στις οποίες το μερίδιο αγοράς που διαθέτει ο προμηθευτής υπερβαίνει το 30 % της σχετικής αγοράς. Η Επιτροπή όμως παρατήρησε, χωρίς να αντικρουσθεί από τις προσφεύγουσες, ότι η παραγωγή των μελών των προσφευγουσών ομοσπονδιών κτηνοτρόφων υπερβαίνει σε μεγάλο βαθμό το όριο αυτό του 30 % της γαλλικής αγοράς βοείου κρέατος.
- 89 Όσον αφορά τον ισχυρισμό των προσφευγουσών ότι δεν μπορούσαν να επιβάλουν στα μέλη τους την τήρηση των ελαχίστων τιμών που είχαν αποφασισθεί, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, για να εμπίπτει μια συμφωνία μεταξύ ενώσεων στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ, δεν απαιτείται οι ενώσεις αυτές να μπορούν να αναγκάσουν τα μέλη τους να εκτελέσουν τις υποχρεώσεις που η συμφωνία τους επιβάλλει (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση του Δικαστηρίου της 15ης Μαΐου 1975, 71/74, Frubo κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1975, σ. 181, σκέψεις 29 έως 31). Περαιτέρω, πρέπει να τονισθεί ότι η αναφορά στην προπαρατεθείσα απόφαση Wouters κ.λπ. δεν ασκεί εν προκειμένω επιρροή, δεδομένου ότι τα πραγματικά περιστατικά και τα νομικά προβλήματα που τέθηκαν στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση αυτή και η οποία αφορούσε την εκ μέρους μιας επαγγελματικής ένωσης ρύθμιση της άσκησης και της οργάνωσης του επαγγέλματος του δικηγόρου, δεν είναι παρεμφερή με αυτά της υπό κρίση υποθέσεως.
- 90 Ομοίως, οι προσφεύγουσες δεν μπορούν να επικαλούνται, για να δικαιολογήσουν την επίδικη συμφωνία, την κρίση στην οποία βρισκόταν ο τομέας του βοείου κρέατος κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της υπό κρίση υποθέσεως, κρίση η οποία είχε πλήξει ιδιαίτερος τους Γάλλους εκτροφείς μεγάλων βοοειδών. Συγκεκριμένα, περίσταση αυτή δεν μπορεί, από μόνη της, να οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι δεν επληρούντο οι προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ (βλ., υπό την έννοια αυτή, προπαρατεθείσα απόφαση Limburgse Vinyl Maatschappij κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 740). Εν πάση περιπτώσει, πρέπει να παρατηρηθεί ότι η Επιτροπή δεν αγνόησε, κατά την εκτίμησή της, την κρίση που διερχόταν ο τομέας, όπως προκύπτει ειδικότερα από τις αιτιολογικές σκέψεις 10 έως

15 και 130 της προσβαλλομένης αποφάσεως. Επιπλέον, η Επιτροπή έλαβε υπόψη την κρίση αυτήν κατά τον καθορισμό του ύψους των προστίμων, μειώνοντάς το κατά 60 % (βλ. αιτιολογικές σκέψεις 182 έως 185 της προσβαλλομένης αποφάσεως).

91 Πρέπει επίσης να απορριφθεί η θέση των προσφευγουσών ότι η επίδικη συμφωνία αποτελούσε εθνική ρυθμιστική πράξη, η οποία ανταποκρινόταν στην κατά παράδοση τηρουμένη στη Γαλλία πρακτική της από κοινού μεταξύ της διοίκησης και των γεωργικών ομοσπονδιών διαχείρισης και η οποία εδικαιολογείτο από την αναποτελεσματικότητα των μέτρων που είχαν λάβει οι δημόσιες αρχές. Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί, πρώτον, ότι το νομικό πλαίσιο στο οποίο πραγματοποιείται η σύναψη των συμφωνιών που διαλαμβάνονται στο άρθρο 81 ΕΚ, καθώς και ο νομικός χαρακτηρισμός που δίδεται στο πλαίσιο αυτό από τις διάφορες εθνικές έννομες τάξεις, δεν έχουν επίπτωση στη δυνατότητα εφαρμογής των κοινοτικών κανόνων του ανταγωνισμού (προπαρατεθείσα απόφαση BNIC, σκέψη 17). Πρέπει να τονισθεί, δεύτερον, ότι, κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, οι εκπρόσωποι της Γαλλικής Δημοκρατίας απέκλεισαν το ενδεχόμενο να εμπίπτει η επίδικη συμφωνία στη συνδιαχείριση μεταξύ της διοίκησης και των γεωργικών ομοσπονδιών, διευκρινίζοντας ότι η συνδιαχείριση αυτή συνεπάγεται την εκπροσώπηση των ομοσπονδιών αυτών στα εθνικά και κοινοτικά συμβουλευτικά όργανα. Τέλος, επιβάλλεται η διαπίστωση, τρίτον, ότι η προβαλλόμενη ανεπάρκεια των δημοσίων μέτρων για την αντιμετώπιση των προβλημάτων ενός συγκεκριμένου τομέα δεν μπορεί να δικαιολογήσει την εμπλοκή των ιδιωτών επιχειρηματιών σε αντίθετες προς τους κανόνες του ανταγωνισμού πρακτικές ή το να αρύονται οι επιχειρηματίες αυτοί προνόμια που αντιστοιχούν σε αυτά των εθνικών ή κοινοτικών δημοσίων αρχών, προκειμένου να υποκαταστήσουν τη δράση τους σε εκείνη των δημοσίων αρχών.

92 Ομοίως, όσον αφορά τον ρόλο που είχε ο Γάλλος Υπουργός Γεωργίας κατά τη σύναψη της συμφωνίας της 24ης Οκτωβρίου 2001, αρκεί να διαπιστωθεί ότι, κατά πάγια νομολογία, το γεγονός ότι οι εθνικές αρχές γνώριζαν, επέτρεψαν ή ακόμη και ενθάρρυναν τη συμπεριφορά των επιχειρήσεων δεν ασκεί, εν πάση περιπτώσει, επιρροή στη δυνατότητα εφαρμογής του άρθρου 81 ΕΚ (αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 29ης Ιουνίου 1993, T-7/92, Asia Motor France κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1993, σ. II-669, σκέψη 71, και Tréfilunion κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα, σκέψη 118).

93 Τέλος, πρέπει να απορριφθεί το επιχείρημα των προσφευγουσών ότι η Επιτροπή δεν απέδειξε ότι η επίδικη συμφωνία είχε συνέπειες στις εισαγωγές ή στις τιμές της αγοράς. Συγκεκριμένα, κατά πάγια νομολογία, προς εφαρμογή του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ, η εκτίμηση των συγκεκριμένων αποτελεσμάτων μιας συμφωνίας παρέλκει, όταν προκύπτει ότι αυτή έχει ως σκοπό την παρεμπόδιση, τον περιορισμό ή τη νόθευση του ανταγωνισμού εντός της κοινής αγοράς. Συνεπώς, δεν απαιτείται απόδειξη των πραγματικών συνεπειών περιορισμού του ανταγωνισμού, εφόσον αποδεικνύεται ότι σκοπός της προσαπτόμενης συμπεριφοράς είναι ο περιορισμός του ανταγωνισμού (απόφαση *Limburgse Vinyl Maatschappij* κ.λπ. κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα, σκέψη 741· απόφαση του Πρωτοδικείου της 6ης Ιουλίου 2000, T-62/98, *Volkswagen* κατά Επιτροπής, Συλλογή 2000, σ. II-2707, σκέψη 178). Όπως όμως διαπιστώθηκε, η Επιτροπή απέδειξε ότι η επίδικη συμφωνία αποσκοπούσε στον περιορισμό της ελεύθερης λειτουργίας του ανταγωνισμού στις σχετικές αγορές (βλ. σκέψεις 82 έως 85 ανωτέρω). Η Επιτροπή δεν όφειλε συνεπώς να αναζητήσει τα συγκεκριμένα αποτελέσματα των μέτρων αυτών στη λειτουργία του ανταγωνισμού εντός της κοινής αγοράς, ιδίως στη Γαλλία.

94 Κατόπιν των προεκτεθέντων, η αιτίαση αυτή πρέπει να απορριφθεί.

4. Επί του χαρακτηρισμού της συνδικαλιστικής δράσης

α) Επιχειρήματα των διαδίκων

95 Οι προσφεύγουσες στην υπόθεση T-245/03 ισχυρίζονται ότι η Επιτροπή υπέπεσε σε πρόδηλη πλάνη εκτίμησης περιορίζοντάς τους την άσκηση της συνδικαλιστικής ελευθερίας, την οποία αναγνωρίζει το άρθρο 12, παράγραφος 1, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, του οποίου η διακήρυξη έγινε στις 7 Δεκεμβρίου 2000 στη Νίκαια (ΕΕ 2000, C 364, σ. 1). Η Επιτροπή δεν έλαβε, μεταξύ άλλων, υπόψη τις λειτουργίες διαχείρισης που έχουν οι γαλλικές γεωργικές συνδικαλιστικές οργανώσεις. Ομοίως, η Επιτροπή ήταν ιδιαίτερα ασαφής όταν απαίτησε από τις ομοσπονδίες στις οποίες επιβλήθηκαν κυρώσεις να απέχουν στο μέλλον από κάθε συμφωνία, εναρμονισμένη πρακτική ή απόφαση που θα μπορούσε

να έχει αντικείμενο ή αποτέλεσμα παρόμοιο με την παράβαση που τους προσήφθη, ενώ αποστολή μιας επαγγελματικής συνδικαλιστικής οργάνωσης είναι να οργανώνει μεταξύ των μελών της κοινές δράσεις για την υπεράσπιση των συλλογικών συμφερόντων τους.

- 96 Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι το γεγονός ότι οι προσφεύγουσες αποτελούν συνδικαλιστικές οργανώσεις δεν τις εξαιρεί από την εφαρμογή των κανόνων του ανταγωνισμού, που είναι κανόνες δημόσιας τάξης.

β) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

- 97 Σύμφωνα με το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχεία ζ' και ι', ΕΚ η δράση της Κοινότητας περιλαμβάνει τόσο ένα καθεστώς που εξασφαλίζει ανόθευτο ανταγωνισμό μέσα στην εσωτερική αγορά όσο και μια πολιτική στον τομέα του περιβάλλοντος. Το άρθρο 137, παράγραφος 1, στοιχείο στ', ΕΚ ορίζει έτσι ότι η Κοινότητα υποστηρίζει και συμπληρώνει τη δράση των κρατών μελών στον τομέα της εκπροσώπησης και της συλλογικής υπεράσπισης των συμφερόντων των εργαζομένων και των εργοδοτών και το άρθρο 139, παράγραφος 1, ΕΚ προβλέπει ότι ο διάλογος μεταξύ κοινωνικών εταίρων σε κοινοτικό επίπεδο μπορεί να οδηγήσει στη σύναψη συμβατικών σχέσεων. Το άρθρο 81, παράγραφος 1, ΕΚ απαγορεύει τις συμφωνίες που έχουν ως αντικείμενο ή ως αποτέλεσμα την παρεμπόδιση, τον περιορισμό ή τη νόθευση του ανταγωνισμού εντός της κοινής αγοράς. Το άρθρο αυτό συνιστά θεμελιώδη διάταξη απαραίτητη για την εκπλήρωση των αποστολών που ανατέθηκαν στην Κοινότητα και, ειδικότερα, για τη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς (απόφαση του Δικαστηρίου της 1ης Ιουνίου 1999, C-126/97, Eco Swiss, Συλλογή 1999, σ. I-3055, σκέψη 36).

- 98 Το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι, ναί μεν ορισμένα περιοριστικά του ανταγωνισμού αποτελέσματα είναι σύμφυτα με τις συλλογικές συμβάσεις που συνάπτονται μεταξύ

των αντιπροσωπευτικών οργανώσεων των εργοδοτών και των εργαζομένων, πλην όμως οι σκοποί κοινωνικής πολιτικής που επιδιώκουν οι συμβάσεις αυτές θα διακυβεύονταν σοβαρά αν οι κοινωνικοί εταίροι υπέκειντο στο άρθρο 81, παράγραφος 1, ΕΚ κατά την από κοινού αναζήτηση μέτρων για τη βελτίωση των συνθηκών απασχόλησης και εργασίας. Έτσι, μετά από χρήσιμη και λογικά συνεκτική ερμηνεία των διατάξεων της Συνθήκης, στο σύνολό τους, προκύπτει ότι οι συμφωνίες που συνάπτονται στο πλαίσιο συλλογικών διαπραγματεύσεων μεταξύ κοινωνικών εταίρων για τους ως άνω σκοπούς πρέπει να θεωρούνται, λόγω της φύσεως και του αντικειμένου τους, μη εμπίπτουσες στο άρθρο 81, παράγραφος 1, ΕΚ (απόφαση του Δικαστηρίου της 21ης Σεπτεμβρίου 1999, C-67/96, Albany, Συλλογή 1999, σ. I-5751, σκέψεις 59 και 60). Αντιθέτως, το Δικαστήριο έκρινε ότι η τελευταία αυτή διάταξη είχε εφαρμογή σε διεπαγγελματικές συμφωνίες συναφθείσες από οργανώσεις εκπροσωπούσες παραγωγούς, συνεταιρισμούς, εργάτες και βιομηχανίες στο πλαίσιο οργανισμού δημοσίου δικαίου (αποφάσεις του Δικαστηρίου ΒΝΙC, προπαρατεθείσα, σκέψεις 3 και 16 έως 20, και της 3ης Δεκεμβρίου 1987, 136/86, ΒΝΙC, Συλλογή 1987, σ. 4789, σκέψεις 3 και 13).

- 99 Εν προκειμένω, το Πρωτοδικείο θεωρεί ότι η φύση και το αντικείμενο της επίδικης συμφωνίας δεν δικαιολογεί την εξαίρεσή της από το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ.
- 100 Πρώτον, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η εν λόγω συμφωνία δεν συνιστά συλλογική σύμβαση και δεν συνήφθη μεταξύ αντιπροσωπευτικών οργανώσεων των εργοδοτών και των εργαζομένων. Συγκεκριμένα, οι κτηνοτρόφοι δεν έχουν καμία σχέση εργασίας με τους σφαγείς, καθόσον δεν εκτελούν εργασίες προς όφελος και υπό τη διεύθυνσή τους, ούτε είναι ενσωματωμένοι σε αυτούς (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση του Δικαστηρίου της 16ης Σεπτεμβρίου 1999, C-22/98, Becu κ.λπ., Συλλογή 1999, σ. I-5665, σκέψη 26). Αντιθέτως, όπως κρίθηκε ανωτέρω, οι κτηνοτρόφοι μπορούν να θεωρηθούν επιχειρήσεις, κατά την έννοια του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ (βλ. σκέψη 53 ανωτέρω). Η επίδικη συμφωνία συνιστά έτσι διεπαγγελματική συμφωνία συναφθείσα μεταξύ δύο κρίκων της παραγωγικής αλυσίδας στον τομέα του βοείου κρέατος. Δεύτερον, η συμφωνία δεν αφορά μέτρα προς βελτίωση των όρων εργασίας και απασχόλησης, αλλά την αναστολή των εισαγωγών βοείου κρέατος και τον καθορισμό ελάχιστων τιμών για ορισμένες κατηγορίες αγελάδων. Τα μέτρα αυτά όμως αποσκοπούν, εν προκειμένω, στον περιορισμό της λειτουργίας του ανταγωνισμού στην ενιαία αγορά (βλ. σκέψεις 82 και 85 ανωτέρω).

- 101 Επομένως, ναι μεν οι προσφεύγουσες στην υπόθεση T-245/03, ως ομοσπονδίες γεωργικών συνδικαλιστικών οργανώσεων, μπορούν βέβαια νομίμως να διαδραματίσουν ένα ρόλο υπεράσπισης των συμφερόντων των μελών τους, δεν μπορούν όμως, εν προκειμένω, να επικαλεστούν τη συνδικαλιστική ελευθερία για να δικαιολογήσουν συγκεκριμένες δράσεις αντίθετες προς το άρθρο 81, παράγραφος 1, ΕΚ.
- 102 Πρέπει να απορριφθεί επίσης η θέση των προσφευγουσών ότι η Επιτροπή, επιβάλλοντάς τους, με το άρθρο 2 της προβλεπομένης αποφάσεως, να απέχουν στο μέλλον από κάθε εναρμονισμένη πρακτική δυνάμενη να έχει τους ίδιους ή παρόμοιους με τη διαπιστωθείσα παράβαση στόχους και αποτελέσματα, προκάλεσε ζημία στην αποστολή τους, ως επαγγελματικών συνδικαλιστικών οργανώσεων, να φέρουν σε πέρας κατόπιν διαβουλεύσεως δράσεις για την υπεράσπιση των συλλογικών συμφερόντων τους. Η Επιτροπή, υποχρεώνοντας τις προσφεύγουσες να αποσχουν από την επανάληψη των παραβατικών συμπεριφορών ή από τη λήψη παρόμοιων μέτρων, απλώς ανήγγειλε τις συνέπειες που απορρέουν, όσον αφορά τη μελλοντική συμπεριφορά τους, από τη διαπίστωση της ελλείψεως νομιμότητας που περιλαμβάνεται στο άρθρο 1 της προσβαλλομένης αποφάσεως (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση του Πρωτοδικείου της 13ης Δεκεμβρίου 2001, T-45/98 και T-47/98, Krupp Thyssen Stainless και Acciai speciali Terni κατά Επιτροπής, Συλλογή 2001, σ. II-3757, σκέψη 311). Η επιτακτική αυτή εντολή είναι, περαιτέρω, επαρκώς σαφής και στηρίζεται στα στοιχεία που οδήγησαν την Επιτροπή να διαπιστώσει την έλλειψη νομιμότητας των συμπεριφορών για τις οποίες επιβλήθηκαν κυρώσεις, οπότε είναι σαφές ότι μια τέτοια επιτακτική εντολή δεν αφορά την εν γένει συνδικαλιστική δραστηριότητα των προσφευγουσών.
- 103 Κατόπιν των προεκτεθέντων, η αίτηση αυτή πρέπει να απορριφθεί.
- 104 Κατά συνέπεια, ο λόγος αυτός ακυρώσεως απορρίπτεται.

B — Επί του δευτέρου λόγου ακυρώσεως, που αντλείται από πρόδηλες πλάνες εκτιμήσεως και από πλάνες περί το δίκαιο κατά την εκτίμηση του εύρους και της διάρκειας της παραβάσεως

- 105 Οι προσφεύγουσες αμφισβητούν το εύρος και τη διάρκεια της παραβάσεως που έλαβε υπόψη η Επιτροπή. Πρώτον, υποστηρίζουν ότι το σκέλος «Εισαγωγές» της

συμφωνίας της 24ης Οκτωβρίου 2001 τερματίστηκε με την υπογραφή του πρωτοκόλλου του Rungis στις 31 Οκτωβρίου 2001. Δεύτερον, αρνούνται ότι η γραπτή συμφωνία της 24ης Οκτωβρίου 2001 παρατάθηκε με προφορική συμφωνία έχουσα το ίδιο αντικείμενο.

1. Προκαταρκτικά ζητήματα

α) Επί της συνεκτιμήσεως των τοπικών συμφωνιών

Επιχειρήματα των διαδίκων

¹⁰⁶ Οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν ότι η Επιτροπή δεν μπορούσε να στηριχθεί σε συμφωνίες συναφθείσες σε τοπικό επίπεδο μεταξύ επιμέρους συνδικάτων κτηνοτρόφων και σφαγέων για να καθορίσει τη διάρκεια της παραβάσεως που καταλογίστηκε στις εθνικές ομοσπονδίες. Υπενθυμίζουν ότι το βάρος αποδείξεως της διάρκειας μιας συμφωνίας το φέρει η Επιτροπή και ότι, στον βαθμό που αυτή επιλέγει να στηριχθεί σε άμεσες δι' εγγράφων αποδείξεις για να αποδείξει την παράβαση και τη συμμετοχή σε αυτή, δεν μπορεί να τεκμαίρεται τη συνέχεια της προσχωρήσεως ενός μέρους στη συμφωνία πέραν της τελευταίας αποδεδειγμένης συμμετοχής του σε ένα μέτρο εφαρμογής της συμφωνίας αυτής (απόφαση του Πρωτοδικείου της 15ης Μαρτίου 2000, T-25/95, T-26/95, T-30/95 à T-32/95, T-34/95 έως T-39/95, T-42/95 έως T-46/95, T-48/95, T-50/95 έως T-65/95, T-68/95 έως T-71/95, T-87/95, T-88/95, T-103/95 και T-104/95, Cimenteries CBR κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 2000, σ. II-491, σκέψεις 4281 έως 4283).

¹⁰⁷ Οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν ότι δεν έχουν υπογράψει τις επίμαχες τοπικές συμφωνίες, καθόσον αυτές συνήφθησαν από διακριτούς νομικούς φορείς, ήτοι τις κατά νομούς γεωργικές ομοσπονδίες, τους κατά νομούς JA ή τα τοπικά συνδικάτα. Οι τοπικές αυτές συμφωνίες, ιδίως αυτές που συνήφθησαν από τις 30 Νοεμβρίου 2001 και μετά, ήσαν αποκλειστικά το αποτέλεσμα της δράσης των τελευταίων

αυτών φορέων και εξαρτιόταν από την ικανότητά τους να πετύχουν την εφαρμογή ελαχίστων τιμών έναντι των αγοραστών τους. Οι προσφεύγουσες επικαλούνται συναφώς χειρόγραφες σημειώσεις του διευθυντή της FNB επ' ευκαιρία της συσκέψεως της 29ης Νοεμβρίου 2001 («διαπραγματευθείτε τις κλίμακές σας ανά περιφέρεια»). Το γεγονός ότι η κλίμακα των τιμών αναφοράς διαβιβάστηκε από την FNB στις κατά νομούς ομοσπονδίες που τη ζητούσαν δεν μπορεί να αναιρέσει το συμπέρασμα αυτό, καθόσον η εν λόγω διαβίβαση δεν πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της εφαρμογής της εθνικής συμφωνίας, αλλά στο πλαίσιο των τοπικών διαπραγματεύσεων που διεξήγαν οι ομοσπονδίες αυτές. Έτσι, ο κ. Ε. Σ., ένας από τους διευθυντές της FNB, απέστειλε, στις 11 Δεκεμβρίου 2001, την κλίμακα αυτή σε μια κατά νομό ομοσπονδία, υπενθυμίζοντάς της ρητώς ότι η κλίμακα αυτή δεν παρατάθηκε βάσει συμφωνίας. Οι προσφεύγουσες αμφισβητούν, τέλος, τη θέση της Επιτροπής ότι η εθνική συμφωνία επανέλαβε σχεδόν κατά λέξη το κείμενο των τοπικών συμφωνιών.

108 Οι προσφεύγουσες παρατηρούν επιπλέον ότι όσοι υπέγραψαν τις τοπικές αυτές συμφωνίες δεν μετέσχον στη διοικητική διαδικασία ενώπιον της Επιτροπής. Οι προσφεύγουσες όμως δεν μπορούν να απαντήσουν για λογαριασμό τους. Επομένως, είναι αντίθετο προς τα δικαιώματα άμυνας και προς το άρθρο 6, παράγραφος 1, της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (ΕΣΔΑ) το να μην αποκλεισθούν από τη συζήτηση τα έγγραφα αυτά.

109 Η Επιτροπή απαντά ότι μπορούσε νομίμως να λάβει υπόψη τις διάφορες τοπικές συμφωνίες που συνήφθησαν μετά την υπογραφή της συμφωνίας της 24ης Οκτωβρίου 2001, κατά την εκτίμηση της διάρκειας της παραβάσεως. Οι τοπικές αυτές συμφωνίες αποτέλεσαν τις κύριες εφαρμογές της επίδικης συμφωνίας, ειδικότερα μετά τη λήξη της γραπτής συμφωνίας. Επιπλέον, όλα τα έγγραφα που σχετίζονται με τις συμφωνίες αυτές κατασχέθηκαν από τις εγκαταστάσεις των προσφευγουσών, πράγμα που αποδεικνύει ότι οι εθνικές ομοσπονδίες παρακολούθουσαν στενά την τοπική εφαρμογή της εθνικής συμφωνίας τους.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

110 Οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν, κατ' ουσίαν, ότι η Επιτροπή δεν μπορούσε να λάβει υπόψη, για να καθορίσει τη διάρκεια της παραβάσεως, συμφωνίες τις οποίες

δεν συνήψαν οι ίδιες, αλλά κατά νομούς ομοσπονδίες ή τοπικά συνδικάτα κτηνοτρόφων, αφενός, και επιχειρήσεις σφαγής, αφετέρου.

- 111 Ωστόσο, δεν αμφισβητείται ότι οι εν λόγω τοπικές ομοσπονδίες ή τα τοπικά συνδικάτα κτηνοτρόφων ήσαν άμεσα ή έμμεσα μέλη των προσφευγουσών στην υπόθεση T-245/03.
- 112 Πρέπει όμως να τονισθεί ότι, κατόπιν της υπογραφής της συμφωνίας της 24ης Οκτωβρίου 2001, οι εθνικές ομοσπονδίες κτηνοτρόφων κάλεσαν τα μέλη τους να θέσουν σε εφαρμογή, σε τοπικό επίπεδο, την εν λόγω συμφωνία. Έτσι, σε μια επιστολή της 25ης Οκτωβρίου 2001 των προσφευγουσών στην υπόθεση T-245/03 προς τα μέλη τους, όπου γινόταν λόγος για την υπογραφή της συμφωνίας την προηγούμενη, αναφέρονται τα εξής: «Καθένας από εμάς πρέπει πλέον να είναι πολύ προσεκτικός ως προς την αυστηρή εφαρμογή της συμφωνίας αυτής σε όλη την επικράτεια [...]. Σας καλούμε, επίσης, να συλλέξετε, αμελλητί, την υπογραφή των επιχειρήσεων που δεν έχουν ακόμη υπογράψει τη συμφωνία. Η δέσμευση των επιχειρήσεων αφορά επίσης την προτεραιότητα που πρέπει να δίδεται στον εθνικό εφοδιασμό.» Ομοίως, μια επιστολή των προσφευγουσών στην υπόθεση T-245/03 προς τα μέλη τους, με ημερομηνία 13 Δεκεμβρίου 2001, περιέχει το ακόλουθο απόσπασμα: «[...] ζητάμε από το σύνολο του δικτύου FNSEA να κινητοποιηθεί [...] για να ελέγξει τις τιμές που ισχύουν για κάθε σφαγέα, προκειμένου να τηρηθούν οι ελάχιστες τιμές-στόχοι στην παραγωγή. Προς τούτο, σας παρακαλούμε να προβείτε στις σχετικές ενέργειες σε κάθε σφαγείο που βρίσκεται στον νομό σας». Τέλος, από μια επιστολή της 8ης Νοεμβρίου 2001 των προσφευγουσών στην υπόθεση T-245/03 προς τις ομοσπονδίες που είναι μέλη τους, προκύπτει ότι οι τελευταίες αυτές όφειλαν να γνωστοποιήσουν στις εθνικές ομοσπονδίες όλα τα στοιχεία που αφορούσαν τις αναληφθείσες ενέργειες, προκειμένου να προετοιμασθεί η συνέχεια της συνδικαλιστικής στρατηγικής: τα στοιχεία αυτά περιελάμβαναν ακόμη, μεταξύ άλλων, «τον ακριβή και λεπτομερειακό κατάλογο των επιχειρήσεων που εξακολουθούσαν να μην έχουν υπογράψει την κλίμακα ή που την είχαν υπογράψει αλλά δεν την εφάρμοζαν».
- 113 Από τη δικογραφία συνεπώς προκύπτει ότι οι προσφεύγουσες στην υπόθεση T-245/03 ενθάρρυναν τα μέλη τους να προβούν σε συγκεκριμένες ενέργειες προς

τις επιχειρήσεις σφαγής που δραστηριοποιούνταν στις αντίστοιχες περιοχές τους και να μετάσχουν έτσι στην εφαρμογή της επίδικης συμφωνίας. Η δράση των κατά νομούς ομοσπονδιών και των τοπικών συνδικάτων εντασσόταν ως εκ τούτου σε μια στρατηγική κοινή με τις εθνικές ομοσπονδίες, που αποσκοπούσε στη διασφάλιση της αποτελεσματικότητας, σε όλη τη γαλλική επικράτεια, των μέτρων που είχαν αποφασισθεί σε εθνικό επίπεδο. Ένα από τα εργαλεία της στρατηγικής αυτής ήταν ακριβώς η σύναψη συμφωνιών μεταξύ των τοπικών συνδικάτων κτηνοτρόφων και των επιχειρήσεων σφαγής.

- 114 Έτσι, σε μια τηλεομοιοτυπία που απέστειλε στις 9 Νοεμβρίου 2001 η Fédération régionale des syndicats d'exploitants agricoles (FRSEA) της Basse-Normandie στην FNSEA και η οποία απαντούσε σε ένα ερωτηματολόγιο που είχε αποστείλει η τελευταία αυτή στις 8 Νοεμβρίου 2001, αναφέρονταν τα εξής: «Ενέργειες και στρατηγικές για εφαρμογή της κλίμακας: [...] Τυπική υπογραφή μιας σύμβασης περιφερειακής ανάληψης δέσμευσης: Τήρηση των όρων και των τιμών της κλίμακας τιμών μεταξύ FRSEA [Basse-Normandie] και των σφαγέων. Όλοι ανέλαβαν εγγράφως δέσμευση και μας επέστρεψαν το έγγραφο». Ομοίως, σε μια τηλεομοιοτυπία της 19ης Νοεμβρίου 2001 της FDSEA του Finistère προς την FNB αναφέρονται τα εξής: «Όσον αφορά τις ενέργειες που αναλήφθηκαν για την κλίμακα [ελαχίστων] τιμών, συνήφθησαν προφορικά συμφωνίες με τα σφαγεία. Η γραπτή συμφωνία δεν μας επεστράφη ακόμη και δεν λάβαμε καταγγελία από εκτροφείς για τήρηση της κλίμακας τιμών.» Τέλος, σε μια τηλεομοιοτυπία της 13ης Νοεμβρίου 2001 της FDSEA του Isère προς την FNSEA και την FNB περιλαμβάνεται σε παράρτημα ένα πρότυπο τοπικής συμφωνίας· αυτό τιτλοφορείται «Εφαρμογή της εθνικής συμφωνίας περί της κλίμακας ελαχίστων τιμών» και περιέχει ρήτρες δέσμευσης για τήρηση της κλίμακας τιμών και προσωρινή αναστολή των εισαγωγών «μέχρι νεότερας εθνικής διαπραγματεύσεως».

- 115 Περαιτέρω, το γεγονός ότι οι τοπικές αυτές συμφωνίες υπογράφηκαν από επιχειρήσεις σφαγής και όχι από τις αντιπροσωπευτικές σε εθνικό επίπεδο οργανώσεις τους (μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται η FNICGV και η προσφεύγουσα στην υπόθεση T-217/03) δεν δικαιολογεί εν προκειμένω τον αποκλεισμό της συνεκτίμησης των συμφωνιών αυτών. Συναφώς, το Πρωτοδικείο θεωρεί ότι η ύπαρξη μιας εθνικής συμφωνίας συναφθείσας μεταξύ των εκπροσώπων των κτηνοτρόφων και των εκπροσώπων των σφαγέων αποτέλεσε αποφασιστικό παράγοντα για να καμφθεί η αντίσταση των επιχειρήσεων στους σφαγείς να δεχθούν τις τοπικές συμφωνίες που τους είχαν υποβάλει οι εκπρόσωποι των κτηνοτρόφων.

- 116 Τέλος, από τη δικογραφία προκύπτει ότι, αντίθετα προς όσα υποστηρίζουν οι προσφεύγουσες, οι επίμαχες τοπικές συμφωνίες επαναλάμβαναν συχνά, κατ' ουσίαν, το περιεχόμενο της εθνικής συμφωνίας. Πράγματι, οι εν λόγω τοπικές συμφωνίες συχνά δεν ήσαν παρά η κατά λέξη μεταφορά της εθνικής συμφωνίας (βλ., για παράδειγμα, τη συμφωνία που υπογράφηκε στις 31 Οκτωβρίου 2001 μεταξύ, μεταξύ άλλων, της FDSEA του Loire και των επιχειρήσεων σφαγής του ίδιου νομού).
- 117 Κατόπιν των προεκτεθέντων, το Πρωτοδικείο θεωρεί ότι δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι οι τοπικές αυτές συμφωνίες αποτέλεσαν προϊόν ανεξάρτητης διαπραγμάτευσης, η οποία δεν συνδέεται με την εφαρμογή της εθνικής συμφωνίας. Συγκεκριμένα, οι συμφωνίες που συνήφθησαν σε τοπικό επίπεδο αποτέλεσαν την προέκταση και την εφαρμογή της επίδικης συμφωνίας.
- 118 Επομένως, το Πρωτοδικείο θεωρεί ότι η Επιτροπή edικαιούτο να λάβει υπόψη τις τοπικές αυτές συμφωνίες για να εκτιμήσει το εύρος και τη διάρκεια της παραβάσεως που καταλόγισε στις προσφεύγουσες.
- 119 Περαιτέρω, πρέπει να απορριφθεί το επιχείρημα των προσφευγουσών ότι η συνεκτίμηση των τοπικών συμφωνιών προσβάλλει τα δικαιώματά τους άμυνας. Συγκεκριμένα, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι τα σχετικά με τις τοπικές συμφωνίες έγγραφα στα οποία η Επιτροπή στηρίχθηκε με την προσβαλλόμενη απόφαση και τα οποία ανευρέθηκαν κατά τις επιθεωρήσεις που πραγματοποιήθηκαν στα γραφεία των προσφευγουσών αποτελούσαν μέρος του διοικητικού φακέλου. Επομένως, οι προσφεύγουσες είχαν τη δυνατότητα, κατά την ενώπιον της Επιτροπής διαδικασία, να διατυπώσουν παρατηρήσεις επί των εγγράφων αυτών.

β) Επί της οργάνωσης, της επιλογής, της παράθεσης και της ερμηνείας των εγγράφων του φακέλου

Επιχειρήματα των διαδίκων

- 120 Οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν ότι η Επιτροπή προέβη, με την προσβαλλόμενη απόφαση, σε αλλοίωση των εγγράφων σημειώσεων που βρέθηκαν στο γραφείο του διευθυντή της FNB και στις οποίες στηρίχθηκε σε μεγάλο βαθμό για να αποδείξει το εύρος και τη διάρκεια της επίδικης συμφωνίας. Έτσι, κοινοποίησε στις προσφεύγουσες μόνο τα αποσπάσματα που η ίδια είχε επιλέξει, δεν είχε ταξινομήσει τα αποσπάσματα αυτά χρονολογικά και επίσης δεν τα είχε συγκεντρώσει, οπότε είχαν αναμειχθεί με τα λοιπά έγγραφα του φακέλου. Οι σημειώσεις αυτές περιείχονταν επιπλέον σε υπερβολικά γεμάτες σελίδες, κατά άτακτο τρόπο και συχνά δεν μπορούσαν να αναγνωσθούν.
- 121 Οι προσφεύγουσες αμφισβητούν περαιτέρω την ακρίβεια ή την ερμηνεία ολόκληρης σειράς παραθεμάτων που περιλαμβάνονται στην προσβαλλόμενη απόφαση, θεωρώντας ότι δεν είναι πλήρη, ότι έχουν απομονωθεί από τα συμφραζόμενά τους ή είναι εσφαλμένα, ότι αντικρούουν στην πραγματικότητα τη θέση της Επιτροπής, ότι δεν είναι χρονολογημένα και ότι δεν μπορούν να προσδιοριστούν οι μετέχοντες στις συναντήσεις στις οποίες γίνεται αναφορά. Τέλος, υποστηρίζουν ότι η Επιτροπή, ερμηνεύοντας τα έγγραφα του φακέλου, προέβη σε μετάθεση του βάρους αποδείξεως, καθόσον θεώρησε κατά τεκμήριο αποδεδειγμένο το πταίσμα των προσφευγουσών και έλαβε υπόψη μόνον τα επιβαρυντικά και όχι τα απαλλακτικά έγγραφα.
- 122 Η Επιτροπή παρατηρεί ότι δεν μπορεί να παραθέσει λεπτομερώς, στο κείμενο μιας αποφάσεως, όλα τα έγγραφα στα οποία στηρίζεται και ισχυρίζεται ότι το γεγονός ότι προέβη σε επιλογή μπορεί να επικριθεί μόνο στον βαθμό που η επιλογή αυτή οδηγεί σε αλλοίωση των στοιχείων. Περαιτέρω, απορρίπτει τις λοιπές αιτιάσεις που προέβαλαν οι προσφεύγουσες.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

- 123 Οι προσφεύγουσες δεν αμφισβητούν ότι είχαν πρόσβαση σε όλα τα έγγραφα που περιέχονταν στον διοικητικό φάκελο της Επιτροπής (με μόνη εξαίρεση δύο επιστολές που αντηλλάγησαν μεταξύ της Επιτροπής και της Μόνιμης Αντιπροσωπείας της Γαλλικής Δημοκρατίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση). Ειδικότερα, η Επιτροπή παρατήρησε, χωρίς να αντικρουσθεί από τις προσφεύγουσες, ότι αυτές είχαν πρόσβαση σε πλήρη αντίγραφα των επίμαχων χειρόγραφων σημειώσεων του διευθυντή της FNB. Επομένως, οι προσφεύγουσες ήσαν σε θέση να προσδιορίσουν και να επικαλεστούν όλα τα απαλλακτικά στοιχεία που περιέχονταν στον φάκελο. Επιπλέον, οι προσφεύγουσες δεν ισχυρίζονται ότι η Επιτροπή απέκλεισε από τον διοικητικό φάκελο ή δεν τοποθέτησε σε αυτόν συγκεκριμένα απαλλακτικά έγγραφα ή έγγραφα που αυτές προσκόμισαν.
- 124 Περαιτέρω, πρέπει να παρατηρηθεί, όπως παρατήρησαν και οι προσφεύγουσες, ότι η Επιτροπή, στην προσβαλλόμενη απόφαση, στήριξε συχνά τα συμπεράσματά της σε αποσπάσματα από τις διάφορες χειρόγραφες σημειώσεις που βρέθηκαν και των οποίων ελήφθησαν αντίγραφα κατά τους ελέγχους που διενεργήθηκαν στις εγκαταστάσεις των προσφευγουσών. Οι σημειώσεις αυτές δεν είναι, κατ' ουσίαν, ούτε υπογεγραμμένες ούτε χρονολογημένες και το περιεχόμενό τους δεν είναι πάντα αναγνώσιμο. Πρέπει ωστόσο να τονιστεί ότι η απουσία ημερομηνίας ή υπογραφής από ένα έγγραφο ή το γεγονός ότι είναι κακογραμμένο δεν αφαιρεί από το έγγραφο αυτό κάθε αποδεικτική ισχύ, εφόσον η προέλευσή του, η πιθανή χρονολογία του και το περιεχόμενό του μπορούν να καθοριστούν με αρκετή βεβαιότητα (βλ. υπό την έννοια αυτή, απόφαση του Πρωτοδικείου της 10ης Μαρτίου 1992, T-11/89, Shell κατά Επιτροπής, Συλλογή 1992, σ. II-757, σκέψη 86).
- 125 Εν προκειμένω, η Επιτροπή ανέφερε στην προσβαλλόμενη απόφαση πότε ένα έγγραφο δεν ήταν χρονολογημένο και προσδιόρισε κατά προσέγγιση μια ημερομηνία με βάση το περιεχόμενο του εγγράφου αυτού ή τα συμφραζόμενά του. Ομοίως, όταν αναφέρονταν μόνο τα αρχικά των μετεχόντων σε συναντήσεις, η Επιτροπή συνήγαγε γενικώς, με βάση τα συμφραζόμενα, ποια ήταν τα έτσι προσδιοριζόμενα πρόσωπα. Τέλος, όσον αφορά τις επικρίσεις των προσφευγουσών σχετικά με την οργάνωση και την ταξινόμηση των χειρογράφων αυτών σημειώσεων, η Επιτροπή εξήγησε ότι τα έγγραφα του φακέλου ταξινομήθηκαν χρονολογικά με βάση την ημερομηνία της καταρτίσεώς τους ή της ανακαλύψεώς τους, όσον αφορά

τα έγγραφα που προέκυψαν από την επιθεώρηση, στην τελευταία δε αυτή περίπτωση τα έγγραφα αριθμήθηκαν με βάση τη σειρά των καταρτισθέντων καταλόγων.

126 Όσον αφορά τις αιτιάσεις των προσφευγουσών που αφορούν, ειδικότερα, τη χρησιμοποίηση και την ερμηνεία, στην προσβαλλόμενη απόφαση, συγκεκριμένων αποδεικτικών μέσων, θα εξεταστούν εν συνεχεία, στον βαθμό που μπορούν να θέσουν εν αμφιβόλω τα συμπεράσματα της Επιτροπής όσον αφορά το εύρος και τη διάρκεια της παραβάσεως.

2. Όσον αφορά τον καταλογισμό στις προσφεύγουσες μιας συμφωνίας περί των εισαγωγών

α) Επιχειρήματα των διαδίκων

127 Οι προσφεύγουσες ισχυρίζονται ότι η υπογραφή του πρωτοκόλλου του Rungis στις 31 Οκτωβρίου 2001 είχε ως αποτέλεσμα ότι το σκέλος της εθνικής συμφωνίας που αφορούσε την αναστολή των εισαγωγών —που είχε τεθεί σε ισχύ στις 29 Οκτωβρίου 2001— τερματίστηκε μόνο δύο μέρες αργότερα, ήτοι στις 31 Οκτωβρίου 2001. Το σκέλος «Εισαγωγές» της συμφωνίας δεν είχε συνεπώς τον χρόνο να υπάρξει και δεν μπορεί, συνεπώς, να τους καταλογίζεται.

128 Οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν ότι η Επιτροπή αλλοίωσε τα πραγματικά περιστατικά της υποθέσεως και υπέπεσε σε πρόδηλη πλάνη εκτιμήσεως, θεωρώντας ότι το εν λόγω πρωτόκολλο του Rungis περιείχε συμφωνία αποσκοπούσα στον περιορισμό του μεγέθους των εισαγωγών. Η περιλαμβανόμενη στο πρωτόκολλο αυτό δέσμευση των εισαγωγέων και των εξαγωγέων να επιδείξουν «αλληλεγγύη»

δεν αφορούσε τις εισαγωγές και ήταν απλώς η εκ μέρους της FNICGV επαναβεβαίωση, κατόπιν αιτήσεως των ομοσπονδιών των κτηνοτρόφων, της συνεχίσεως του εφοδιασμού υπό τους προβλεπόμενους στην κλίμακα τιμών όρους. Η προσφεύγουσα στην υπόθεση T-217/03 παρατηρεί, επιπλέον, ότι, δεδομένου ότι δεν είχε υπογράψει το πρωτόκολλο του Rungis, δεν την αφορούσε, εν πάση περιπτώσει, η δέσμευση αυτή περί «αλληλεγγύης». Τέλος, οι δηλώσεις του προέδρου της FNICGV, την ημέρα της υπογραφής του πρωτοκόλλου, επιβεβαιώνουν το ότι είχε εγκαταλειφθεί το σκέλος «Εισαγωγές».

- 129 Ομοίως, οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν ότι η Επιτροπή, ισχυριζόμενη ότι υφίσταται αναγκαία σχέση μεταξύ της κλίμακας των τιμών και της αναστολής των εισαγωγών, συγχέει το τι ήθελαν οι παραγωγοί και το ποια ήσαν στην πραγματικότητα τα πραγματικά περιστατικά μετά το πρωτόκολλο του Rungis. Οι προσφεύγουσες υπενθυμίζουν επίσης την ήδη εξαρχής πολύ επικριτική θέση των σφαγέων-εισαγωγέων και των χονδρεμπόρων-εισαγωγέων που ήσαν μέλη της FNICGV σε σχέση με το σκέλος «Εισαγωγές» της συμφωνίας της 24ης Οκτωβρίου 2001 και ισχυρίζονται ότι η εκ μέρους της ομοσπονδίας αυτής αποδοχή του σκέλους αυτού δεν ήταν παρά μια συμβολική κίνηση και ότι δεν μπορούσε να διατηρηθεί.
- 130 Επιπλέον, οι προσφεύγουσες προσάπτουν στην Επιτροπή ότι δεν έλαβε υπόψη έγγραφα από τα οποία αποδεικνύεται ότι η συμφωνία περί των εισαγωγών δεν υφίστατο πλέον. Αναφέρονται, πρώτον, σε μια επιστολή της 8ης Νοεμβρίου 2001 των εθνικών ομοσπονδιών κτηνοτρόφων προς τα μέλη τους, από την οποία προκύπτει ότι η εφαρμογή της συμφωνίας της 24ης Οκτωβρίου 2001 αφορούσε αποκλειστικά την εφαρμογή της κλίμακας ελάχιστων τιμών, καθόσον ουδόλως γινόταν λόγος για οποιονδήποτε περιορισμό των εισαγωγών. Οι προσφεύγουσες μνημονεύουν, δεύτερον, ένα χειρόγραφο σημείωμα της 14ης Νοεμβρίου 2001, που ανέφερε τα εξής: «περιορισμένη συμφωνία: σήμερα συνέχεια των εισαγωγών· όχι [μέτρα] αντιποίνων».
- 131 Οι προσφεύγουσες παρατηρούν επιπλέον ότι η Επιτροπή προσδιόρισε μόνο μια τοπική συμφωνία, που συνήφθη μετά την υπογραφή του πρωτοκόλλου του Rungis και η οποία περιέχει μια ρήτρα αναστολής των εισαγωγών, ήτοι τη συμφωνία που συνήφθη στον νομό του Isère. Τα έγγραφα που προέρχονταν από την FRSEA της

Basse-Normandie της 9ης Νοεμβρίου 2001 και από την FDSEA του Finistère της 19ης Νοεμβρίου 2001 δεν είναι παρά πρακτικά από τα οποία δεν αποδεικνύεται ότι οι οικείες τοπικές συμφωνίες περιείχαν δέσμευση περί αναστολής των εισαγωγών. Οι λοιπές τοπικές συμφωνίες στις οποίες αναφέρεται η Επιτροπή δεν είναι μεταγενέστερες του πρωτοκόλλου του Rungis. Έτσι, η συμφωνία που συνήφθη στο Loire έχει ημερομηνία 31 Οκτωβρίου 2001.

132 Τέλος, οι προσφεύγουσες ισχυρίζονται ότι, από την ανάλυση των καμπυλών του όγκου των συναλλαγών, επιβεβαιώνεται ότι η αναστολή των εισαγωγών δεν συνεχίστηκε πέραν της 31ης Οκτωβρίου 2001. Εξηγούν ότι οι προβαλλόμενες μειώσεις των εισαχθεισών ποσοτήτων βοείου κρέατος τον Νοέμβριο και τον Δεκέμβριο του 2001 εξηγούνται από τη συνεχή διακύμανση των μηνιαίων ποσοτήτων εισαγωγής, κανένας δε αιτιώδης σύνδεσμος δεν μπορεί να καθοριστεί μεταξύ αυτής της στιγμιαίας μείωσης και της υπάρξεως μιας υποτιθέμενης συμφωνίας.

133 Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι το σκέλος «Εισαγωγές» της συμφωνίας της 24ης Οκτωβρίου 2001 δεν καταργήθηκε μετά τις 31 Οκτωβρίου 2001 από το πρωτόκολλο του Rungis. Ισχυρίζεται ότι το πρωτόκολλο αυτό αποσκοπούσε στο να καταστήσει λιγότερο αυστηρή τη δέσμευση περί πλήρους αναστολής των εισαγωγών, αλλά, κάνοντας αναφορά στην «Αλληλεγγύη», οδηγούσε στον περιορισμό των εισαγωγών σε καλύτερες τιμές. Κατ' αυτήν, οι προσφεύγουσες δεν εξηγούν πώς μια συμφωνία περί ελαχίστων τιμών θα μπορούσε να ευδοκιμήσει αν, ταυτόχρονα, εξακολουθούσαν να πραγματοποιούνται φθηνότερες εισαγωγές. Τέλος, πολλές τοπικές συμφωνίες που συνήφθησαν την ίδια ημερομηνία με αυτήν του πρωτοκόλλου του Rungis ή μετά από αυτό, κατ' εφαρμογήν της εθνικής συμφωνίας, εξακολουθούσαν να περιέχουν δέσμευση περί αναστολής των εισαγωγών.

β) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

134 Πρέπει εκ προοιμίου να απορριφθεί η θέση των προσφευγουσών ότι, αν το σκέλος «Εισαγωγές» είχε καταργηθεί κατόπιν του πρωτοκόλλου του Rungis, το σκέλος

αυτό δεν μπορεί να τους καταλογίζεται. Συγκεκριμένα, το γεγονός ότι μια παράβαση ήταν πολύ μικρής διάρκειας δεν μπορεί να θέσει εν αμφιβόλω την ύπαρξη παραβάσεως του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ.

- 135 Περαιτέρω, το Πρωτοδικείο θεωρεί ότι μια συμφωνία περί καθορισμού των ελαχίστων τιμών απαιτούσε, για να είναι αποτελεσματική, μέτρα ελέγχου ή περιορισμού των εισαγωγών. Εν προκειμένω, δεδομένου ότι το βόειο κρέας που προέρχεται από άλλα κράτη μέλη, μεταξύ των οποίων η Γερμανία και οι Κάτω Χώρες, είναι λιγότερο ακριβό από αυτό που παράγεται στη Γαλλία και εφόσον υπήρχε πλεονάζουσα προσφορά, η αποτελεσματικότητα της κλίμακας τιμών εξαρτιόταν αναγκαστικά από τον εφοδιασμό των επιχειρήσεων σφαγής που είναι εγκατεστημένες στη Γαλλία από τους Γάλλους κτηνοτρόφους. Αν τούτο δεν ίσχυε, όχι μόνον η κλίμακα αυτή τιμών δεν θα μπορούσε να επιλύσει τα προβλήματα που προκαλούσε η κρίση την οποία υφίσταντο οι Γάλλοι κτηνοτρόφοι, αλλά θα επιδείνωνε την κρίση αυτή, στον βαθμό που οι σφαγείς θα στρέφονταν προς τα προϊόντα που προέρχονταν από άλλα κράτη μέλη ή από τρίτες χώρες.
- 136 Εν πάση περιπτώσει, το Πρωτοδικείο θεωρεί, αντίθετα προς τους ισχυρισμούς των προσφευγουσών, ότι το πρωτόκολλο του Rungis της 31ης Οκτωβρίου 2001 δεν εξάλειψε πλήρως τα μέτρα αναστολής των εισαγωγών που περιείχονταν στη συμφωνία της 24ης Οκτωβρίου 2001, έστω και αν, όπως αναγνώρισε η Επιτροπή με την προσβαλλόμενη απόφαση, περιόρισε τα μέτρα αυτά.
- 137 Συγκεκριμένα, πρέπει να απορριφθεί εξ αρχής η θέση των προσφευγουσών ότι το πρωτόκολλο αυτό δεν αφορούσε τις εισαγωγές, αλλά την κλίμακα τιμών. Συγκεκριμένα, το πρωτόκολλο του Rungis τιτλοφορείται «Συνάντηση “Κρέας εισαγωγής”». Στο πρωτόκολλο αυτό αναφέρεται ότι «οι γαλλικές επιχειρήσεις που ειδικεύονται στον τομέα εισαγωγών-εξαγωγών συναντήθηκαν με τις ομοσπονδίες των παραγωγών [...] που έχουν υπογράψει την εθνική διεπαγγελματική συμφωνία της 24ης Οκτωβρίου 2001». Οι αναφορές που περιέχονται στο πρωτόκολλο αφορούν τους εισαγωγείς-εξαγωγείς, το δε κείμενο δεν περιέχει, αντιθέτως, κανέναν υπαινιγμό για την κλίμακα τιμών. Επομένως, το πρωτόκολλο του Rungis αφορούσε το σκέλος «Εισαγωγές» της επίδικης συμφωνίας. Το μήνυμα της 31ης Οκτωβρίου 2001 του προέδρου της FNICGV προς τα μέλη της επιβεβαιώνει το συμπέρασμα αυτό.

138 Επιβάλλεται όμως η διαπίστωση ότι το πρωτόκολλο του Rungis, μετά από κάποιες εισαγωγικού χαρακτήρα αναφορές, περιέχει, μεταξύ άλλων, το ακόλουθο απόσπασμα:

«Στην άνευ προηγουμένου κατάσταση κρίσης που βιώνουν οι παραγωγοί, οι εκπρόσωποι των κτηνοτρόφων ζητούν έντονα από τους εισαγωγείς-εξαγωγείς να συνειδητοποιήσουν τη σοβαρότητα της κρίσης.

Αντίστοιχα, οι εισαγωγείς-εξαγωγείς δεσμεύονται να επιδείξουν αλληλεγγύη.»

139 Δεδομένων των περιστάσεων της υποθέσεως, ιδίως της ανάγκης ελέγχου των εισαγωγών για να εξασφαλισθεί η αποτελεσματικότητα της κλίμακας τιμών, η οποία παρέμενε απολύτως σε ισχύ, το Πρωτοδικείο θεωρεί ότι η ως άνω δέσμευση περί «αλληλεγγύης» την οποία αποδέχθηκαν οι εισαγωγείς-εξαγωγείς πρέπει να νοηθεί, όπως την ανέλυσε και η Επιτροπή με την προσβαλλόμενη απόφαση, ως αποδοχή εκ μέρους τους του περιορισμού των εισαγωγών βοείου κρέατος, προς όφελος της παραγωγής των Γάλλων κτηνοτρόφων.

140 Το συμπέρασμα αυτό δεν μπορεί να αναιρεθεί από το προαναφερθέν μήνυμα της 31ης Οκτωβρίου 2001 του προέδρου της FNICGV προς τα μέλη της, στο οποίο αναγράφονται τα εξής: «Πετύχαμε έναν συμβιβασμό [...] που επιτρέπει στους εισαγωγείς να διατηρήσουν τη δραστηριότητά τους και να εξασφαλίσουν όσο το δυνατόν καλύτερα την ελεύθερη κυκλοφορία των προϊόντων που παρασκευάζουν και διαθέτουν στο εμπόριο οι επιχειρήσεις μας.» Συγκεκριμένα, εν όψει της σαφούς διατύπωσης της συμφωνίας της 24ης Οκτωβρίου 2001 (ήτοι της «δέσμευσης περί προσωρινής αναστολής των εισαγωγών»), που ο πρόεδρος της FNICGV υπενθυμίζει εξάλλου στο μήνυμά του, το απόσπασμα αυτό παραμένει διφορούμενο. Έτσι, ο πρόεδρος της FNICGV κάνει λόγο για «συμβιβασμό» και δεν αναφέρεται στην πλήρη υλοποίηση της ελεύθερης κυκλοφορίας των σχετικών προϊόντων, αλλά στην «όσο το δυνατόν καλύτερη» υλοποίησή της.

- 141 Κατόπιν των προεκτεθέντων, το Πρωτοδικείο θεωρεί ότι το πρωτόκολλο του Rungis δεν κατάργησε πλήρως το σκέλος «Εισαγωγές» της επίδικης συμφωνίας.
- 142 Το συμπέρασμα αυτό δεν αντικρούεται από τα δύο έγγραφα που επικαλέστηκαν οι προσφεύγουσες για να αποδείξουν ότι το σκέλος «Εισαγωγές» δεν ήταν πλέον σε ισχύ τον Νοέμβριο του 2001.
- 143 Έτσι, η από 8 Νοεμβρίου 2001 επιστολή των προσφευγουσών στην υπόθεση T-245/03 προς τα μέλη τους είχε ως αντικείμενο «δύο εβδομάδες μετά την υπογραφή και μία εβδομάδα μετά την εφαρμογή της κλίμακας ελαχίστων τιμών, να διευκρινίσει την εφαρμογή και την τήρηση της συμφωνίας αυτής στους νομούς». Όπως τονίζουν οι προσφεύγουσες, η εν λόγω σημείωση κάνει αναφορά μόνο στα μέτρα που αφορούν την εφαρμογή της κλίμακας τιμών. Ωστόσο, το γεγονός και μόνον ότι η επιστολή αυτή δεν αναφέρεται στο σκέλος «Εισαγωγές» δεν μπορεί να είναι αρκετό, αυτό και μόνο, για να αποδειχθεί ότι το σκέλος αυτό είχε εγκαταλειφθεί.
- 144 Όσον αφορά τις χειρόγραφες σημειώσεις της 14ης Νοεμβρίου 2001, που προέρχονταν από έναν προϊστάμενο της FNSEA, σε αυτές αναφέρονται πράγματι τα εξής: «περιορισμένη συμφωνία: σήμερα συνέχεια των εισαγωγών· όχι [μέτρα] αντιποίνων». Πρέπει ωστόσο να παρατηρηθεί ότι, όπως τονίζει και η Επιτροπή, από τα συμφραζόμενα των εν λόγω σημειώσεων προκύπτει ότι το σημαντικό τμήμα των σημειώσεων αυτών κάνει αναφορά στον ορισμό της στρατηγικής των προσφευγουσών στην υπόθεση T-245/03, προκειμένου να προετοιμαστεί η απάντησή τους στην αίτηση παροχής πληροφοριών της Επιτροπής της 9ης Νοεμβρίου 2001 (βλ. σκέψη 13 ανωτέρω). Πρόκειται συνεπώς για έγγραφα που περιέχουν απλώς τη θέση που οι προσφεύγουσες ήθελαν να γνωστοποιήσουν στην Επιτροπή. Συγκεκριμένα, υπάρχουν πολλές αναφορές στο κείμενο των χειρογράφων αυτών σημειώσεων στις «Βρυξέλλες» ή στη «ΓΔ Ανταγωνισμού». Έτσι, αναφέρονται τα εξής: «ΓΔ Ανταγωνισμός → Ένα κείμενο FNSEA για το τέλος του πρωινού» και, εν συνεχεία, «Απάντηση κατόπιν διαβουλεύσεως ή κοινή». Ορισμένα από τα χειρόγραφα αυτά αποσπάσματα επιβεβαιώνουν ότι το απόσπασμα που επικαλούνται οι προσφεύγουσες αποτελούσε τμήμα των παρατηρήσεων που έπρεπε να συμπεριληφθούν στην απάντηση που επρόκειτο να αποσταλεί στην Επιτροπή. Πρέπει να παρατεθούν, για παράδειγμα, τα ακόλουθα, που βρίσκονται πλησίον του εν λόγω

αποσπάσματος στο σχετικό έγγραφο: «Άξονες άμυνας» ή «άμυνα των παραγωγών». Κατά συνέπεια, πρέπει να συναχθεί το συμπέρασμα ότι τα αποσπάσματα που επικαλέσθηκαν οι προσφεύγουσες δεν έχουν την αναγκαία αντικειμενικότητα και αξιοπιστία για να τους αναγνωριστεί αποδεικτική ισχύς.

- 145 Περαιτέρω, πρέπει επίσης να τονιστεί ότι διάφορες τοπικές συμφωνίες περιέχουσες ρήτρες αναστολής των εισαγωγών συνήφθησαν την ίδια ημέρα της υπογραφής του πρωτοκόλλου του Rungis ή μετά από αυτήν. Έτσι, σε ένα σημείωμα της FDSEA του Loire της 31ης Οκτωβρίου 2001 αναφέρεται η σύναψη, την ημερομηνία αυτή, μιας συμφωνίας μεταξύ της FDSEA, του σε επίπεδο νομού κέντρου των JA και «του σε επίπεδο νομού τομέα του κρέατος». Στο σημείωμα αυτό αναφέρεται ότι «το σύνολο των κληθισών επιχειρήσεων [...] υπέγραψαν τη συμφωνία και δεσμεύθηκαν να την εφαρμόσουν». Η συμφωνία όμως που περιλαμβάνεται στο παράρτημα αναπαράγει σχεδόν κατά λέξη τη συμφωνία της 24ης Οκτωβρίου 2001 και περιέχει μια «δέσμευση προσωρινής αναστολής των εισαγωγών». Ομοίως, από τον φάκελο προκύπτει ότι, στον νομό του Isère, συνήφθησαν, τον Νοέμβριο του 2001, τουλάχιστον τρεις τοπικές συμφωνίες με σφαγείς, κατ' εφαρμογήν της εθνικής συμφωνίας, οι οποίες περιείχαν υποχρέωση προσωρινής αναστολής των εισαγωγών «μέχρι νεοτέρας εθνικής διαπραγματεύσεως»: ήτοι, πριν από τις 13 Νοεμβρίου 2001 με την εταιρία Proni, στις 13 Νοεμβρίου με τον όμιλο Bigard και στις 15 Νοεμβρίου με τις εταιρίες Carrel και Isère Viandes et salaisons.

- 146 Πρέπει να απορριφθούν, επιπλέον, οι επικρίσεις των προσφευγουσών για τη χρησιμοποίηση, με την προσβαλλόμενη απόφαση, των εγγράφων που προέρχονται από την FRSEA της Basse-Normandie της 9ης Νοεμβρίου 2001 και από την FDSEA του Finistère της 19ης Νοεμβρίου 2001, οι οποίες στηρίζονται στο ότι τα έγγραφα αυτά δεν είναι παρά πρακτικά από τα οποία δεν αποδεικνύεται ότι οι σχετικές τοπικές συμφωνίες περιείχαν δέσμευση περί αναστολής των εισαγωγών. Συγκεκριμένα, πρέπει να τονισθεί, πρώτον, ότι το έγγραφο της 19ης Νοεμβρίου 2001 δεν παρατέθηκε από την Επιτροπή για να αποδειχθεί η ύπαρξη του σκέλους «Εισαγωγές», αλλά ως παράδειγμα της τοπικής εφαρμογής της κλίμακας τιμών (βλ. αιτιολογική σκέψη 86 της προσβαλλομένης αποφάσεως και σκέψη 114 ανωτέρω). Δεύτερον, όσον αφορά το έγγραφο της 9ης Νοεμβρίου 2001, αρκεί να διαπιστωθεί ότι η Επιτροπή το χρησιμοποίησε μόνο για να στηρίξει την ύπαρξη τοπικών ελέγχων της προέλευσης των κρεάτων (βλ. αιτιολογική σκέψη 80 της

προσβαλλομένης απόφασης). Το επίμαχο έγγραφο περιέχει το ακόλουθο απόσπασμα: «το Orne και το Calvados διενεργούν ελέγχους των φορτηγών με κρέατα εισαγωγής: ουδέν σχόλιο.»

- 147 Πρέπει επίσης να απορριφθούν τα επιχειρήματα που οι προσφεύγουσες στηρίζουν στη στατιστική ανάλυση των εισαγομένων στη Γαλλία ποσοτήτων βοείου κρέατος. Συγκεκριμένα, πρέπει να τονιστεί ότι, ναι μεν η Επιτροπή διαπίστωσε βεβαίως, με την προσβαλλόμενη απόφαση, ότι από τα διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία προέκυπτε σημαντική μείωση των εισαγωγών τον Νοέμβριο του 2001 σε σχέση με τον Οκτώβριο του 2001 και τον Δεκέμβριο του 2001 σε σχέση με τον Νοέμβριο του 2001 και ότι τα επίπεδα των εισαγωγών επανέκαμψαν σαφώς τον Ιανουάριο του 2002 (αιτιολογική σκέψη 78 της προσβαλλομένης απόφασης), πλην όμως συνήγαγε το συμπέρασμα ότι η μείωση αυτή των εισαγωγών δεν μπορούσε να καταλογιστεί με βεβαιότητα στη συμφωνία (αιτιολογική σκέψη 167 της προσβαλλομένης απόφασης). Δεδομένου ότι η Επιτροπή δεν στηρίχθηκε στα στατιστικά αυτά στοιχεία για να αποδείξει τη διάρκεια του σκέλους «Εισαγωγές», τα επιχειρήματα των προσφευγουσών που αμφισβητούν την ερμηνεία των αριθμητικών αυτών στοιχείων δεν είναι λυσιτελή. Το Πρωτοδικείο θεωρεί, εν πάση περιπτώσει, ότι από τα στατιστικά στοιχεία που προέβαλαν οι προσφεύγουσες δεν μπορεί να συναχθεί το συμπέρασμα ότι η συμφωνία περί των εισαγωγών δεν υφίστατο μετά τις 31 Οκτωβρίου 2001.
- 148 Περαιτέρω, όσον αφορά το επιχείρημα της προσφεύγουσας στην υπόθεση T-217/03 ότι δεν την αφορούσε η δέσμευση περί αλληλεγγύης που περιλαμβανόταν στο πρωτόκολλο του Rungis, καθόσον δεν είχε υπογράψει το πρωτόκολλο αυτό, αρκεί να διαπιστωθεί ότι το εν λόγω πρωτόκολλο δεν περιείχε νέα συμφωνία και απλώς μετρίαζε την αρχική ρήτρα περί αναστολής των εισαγωγών που περιεχόταν στη συμφωνία της 24ης Οκτωβρίου, την οποία είχε υπογράψει η προσφεύγουσα στην υπόθεση T-217/03. Κατά τα λοιπά, πρέπει να τονιστεί ότι, κατόπιν αιτήσεως του Πρωτοδικείου, η προσφεύγουσα στην υπόθεση T-217/03 αναγνώρισε ότι ούτε κατά την υπογραφή του πρωτοκόλλου του Rungis ούτε στη συνέχεια δεν πληροφόρησε τα μέλη της για την υποτιθέμενη κατάργηση των περιορισμών των εισαγωγών βοείου κρέατος. Η εν λόγω προσφεύγουσα δικαιολογήθηκε ισχυριζόμενη ότι τα μέλη της δεν τα αφορούσαν τα σχετικά με τις εισαγωγές μέτρα. Ωστόσο, πρέπει να υπομνησθεί ότι τουλάχιστον ορισμένα από τα μέλη της εισήγαν βοοειδή στη Γαλλία, μολοντί οι ποσότητες αυτές ήσαν σχετικά μικρές σε σχέση με τις συνολικές εισαγωγές (βλ. σκέψη 66 ανωτέρω).

149 Κατόπιν των προεκτεθέντων, πρέπει να συναχθεί το συμπέρασμα ότι η Επιτροπή δεν πλανήθηκε θεωρώντας ότι, παρά το πρωτόκολλο του Rungis, το σκέλος «Εισαγωγές» της συμφωνίας της 24ης Οκτωβρίου 2001 δεν εγκαταλείφθηκε πλήρως από τις 31 Οκτωβρίου 2001.

3. Όσον αφορά τον καταλογισμό στις προσφεύγουσες μιας μυστικής προφορικής συμφωνίας μετά τα τέλη Νοεμβρίου 2001

α) Επιχειρήματα των διαδίκων

150 Οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν ότι κακώς η Επιτροπή κατέληξε στο ότι η συμφωνία της 24ης Οκτωβρίου 2001 είχε παραταθεί προφορικώς και μυστικά από τα συμβαλλόμενα μέρη πέραν της 30ής Νοεμβρίου 2001.

151 Υπενθυμίζουν ότι η παράταση μιας συμφωνίας μπορεί να προκύπτει μόνο από στοιχεία που αποδεικνύουν την έκφραση της συναίνεσης του συνόλου των μερών. Επομένως, η Επιτροπή θα έπρεπε να αποδείξει, εν προκειμένω, τη σύγκλιση των βουλήσεων των ομοσπονδιών των παραγωγών και των ομοσπονδιών των σφαγέων υπέρ της συνεχίσεως της συμφωνίας. Οι εκπρόσωποι όμως των σφαγέων, ήτοι η FNICGV και η προσφεύγουσα στην υπόθεση T-217/03, είχαν κάθε λόγο να μην παρατείνουν τη συμφωνία αυτή πέραν των τελών του Νοεμβρίου 2001, οπότε η Επιτροπή τούς γνωστοποίησε ότι θεωρούσε ότι η συμφωνία αυτή συνιστούσε παράβαση του άρθρου 81 ΕΚ. Έτσι, η FNICGV πληροφόρησε τα μέλη της, στις 30 Νοεμβρίου 2001, σχετικά με τη μη παράταση της συμφωνίας.

152 Οι προσφεύγουσες παρατηρούν επιπλέον ότι το γεγονός ότι η ανανέωση της συμφωνίας εξετάστηκε ή συζητήθηκε δεν αρκεί για να αποδειχθεί ότι η συμφωνία αυτή πράγματι παρατάθηκε. Ισχυρίζονται επίσης ότι η Επιτροπή δεν μπορούσε να

στηριχθεί αποκλειστικά σε στοιχεία προερχόμενα από τις μονομερείς δηλώσεις των ομοσπονδιών των κτηνοτρόφων και μόνον, οι οποίες περιείχαν μόνο συνδικαλιστικές διεκδικήσεις. Η Επιτροπή, δεδομένου ότι φέρει το βάρος αποδείξεως, όφειλε, κατά τις προσφεύγουσες, να προσκομίσει στοιχεία προερχόμενα από τους σφαγείς με τα οποία να επιβεβαιώνεται η συμφωνία τους ως προς τη διατήρηση της κλίμακας τιμών σε εθνικό επίπεδο μετά τις 30 Νοεμβρίου 2001.

153 Οι προσφεύγουσες αμφισβητούν τα συμπεράσματα που η Επιτροπή αντλεί από τις χειρόγραφες σημειώσεις του διευθυντή της FNB σχετικά με τις συναντήσεις της 29ης Νοεμβρίου και της 5ης Δεκεμβρίου 2001. Κατά τις προσφεύγουσες, από τα έγγραφα αυτά προκύπτει ότι, κατά τις εν λόγω συναντήσεις, οι εκπρόσωποι των κτηνοτρόφων γνωστοποίησαν ότι, από τον Δεκέμβριο του 2001, θα επιχειρούσαν πλέον με τη συνδικαλιστική δράση να επιτύχουν την εκ μέρους των σφαγέων επί τόπου εφαρμογή των τιμών που προβλέπει η κλίμακα. Οι προσφεύγουσες αμφισβητούν επίσης τη θέση της Επιτροπής ότι η υποτιθέμενη αυτή μυστική συνέχιση της συμφωνίας αφορούσε επίσης τις εισαγωγές, τονίζοντας ότι κανένα από τα στοιχεία που παρέδωσε η Επιτροπή σχετικά με τις δύο συναντήσεις της 29ης Νοεμβρίου και της 5ης Δεκεμβρίου 2001 δεν έκανε την παραμικρή αναφορά στις εισαγωγές.

154 Επιπλέον, οι προσφεύγουσες αναφέρουν ότι η Επιτροπή επιχειρεί να δικαιολογήσει την ύπαρξη της προφορικής συμφωνίας με τον μυστικό χαρακτήρα της. Ναι μεν όμως ο όρος «μυστικό» εμφανίστηκε στο τετράδιο του εκπροσώπου της FNB, πλην όμως η μνεία αυτή αντικρούστηκε στην πράξη από τη δημοσιότητα την οποία έδωσαν οι ομοσπονδίες κτηνοτρόφων στις συνδικαλιστικές διεκδικήσεις τους. Οι προσφεύγουσες παρατηρούν ότι μια μυστική συμφωνία δεν είχε κανένα ενδιαφέρον στο παρόν πλαίσιο, καθόσον οι πρόεδροι των ομοσπονδιών που θα την είχαν υπογράψει δεν θα μπορούσαν να τη γνωστοποιήσουν στο σύνολο των μελών τους.

155 Όσον αφορά τις υποτιθέμενες τοπικές συμφωνίες μετά τις 30 Νοεμβρίου 2001, η Επιτροπή προσδιόρισε μόνο μία, ήτοι εκείνη που συνήφθη στις 18 Δεκεμβρίου 2001 μεταξύ της FDSEA, των JA του νομού της Sarthe και του ομίλου Socopa. Σε αυτή και μόνο τη συμφωνία η Επιτροπή στήριξε το συμπέρασμά της ότι η παράβαση συνεχίστηκε και μετά τις 30 Νοεμβρίου 2001. Οι προσφεύγουσες

ισχυρίζονται, επιπλέον, ότι η Επιτροπή δεν διέθετε το κείμενο της συμφωνίας αυτής, καθόσον τα έγγραφα που αναφέρουν τη συμφωνία αυτή μνημονεύουν μόνο μία συμφωνία περί της κλίμακας τιμών, διαφορετική συνεπώς από την εθνική συμφωνία της 24ης Οκτωβρίου 2001. Περαιτέρω, οι υποτιθέμενες «ανανεωθείσες συμφωνίες» που προσδιόρισε η Επιτροπή δεν περιείχαν μνεία της ημερομηνίας, των συμβαλλομένων μερών ή της σχετικής περιφέρειας.

- 156 Επιπλέον, η προσφεύγουσα στην υπόθεση T-217/03 υποστηρίζει ότι η Επιτροπή, δεδομένου ότι δεν προσκόμισε κανένα έγγραφο των σφαγέων ή σχετιζόμενο με τους σφαγείς, θα έπρεπε να αποδείξει την εφαρμογή της επίδικης συμφωνίας μετά τις 30 Νοεμβρίου 2001 στηριζόμενη σε καταλόγους τιμών στην αγορά από τους οποίους να αποδεικνύεται η διατήρηση της κλίμακας τιμών. Αν όμως η Επιτροπή είχε προσπαθήσει να αποδείξει την ύπαρξη της συμφωνίας της 24ης Οκτωβρίου 2001 με καταλόγους τιμών σε εθνικό επίπεδο που να αντιστοιχούν στις τρεις πρώτες εβδομάδες εφαρμογής της εν λόγω συμφωνίας, δεν θα είχε γνωστοποιήσει κανένα αριθμητικό στοιχείο σχετικό με την υποτιθέμενη συνέχιση της εν λόγω συμφωνίας.
- 157 Τέλος, οι προσφεύγουσες παρατηρούν ότι η Επιτροπή, με επιστολή της 26ης Νοεμβρίου 2001, τις είχε πληροφορήσει ως προς το ότι μόνο για την παράταση της γραπτής συμφωνίας της 24ης Οκτωβρίου 2001 μπορούσαν να επιβληθούν κυρώσεις. Οι προσφεύγουσες καταλήγουν ότι η Επιτροπή, επιβάλλοντάς τους κυρώσεις χωρίς να έχει αποδείξει την ύπαρξη της προφορικής συμφωνίας που υποτίθεται ότι είχε συνεχίσει την εν λόγω γραπτή συμφωνία, όχι μόνο υπέπεσε σε πρόδηλη πλάνη εκτιμήσεως και σε πλάνη περί το δίκαιο, αλλά δεν τήρησε και τις δεσμεύσεις της έναντι αυτών, πράγμα που συνιστά παραβίαση της αρχής της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης.
- 158 Η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι μια συμφωνία κατά την έννοια του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ δεν υπόκειται σε καμία τυπική απαίτηση, καθόσον μια μη έγγραφη συμφωνία μπορεί να συνιστά απαγορευόμενη σύμπραξη. Η Επιτροπή παρατηρεί ότι, κατά το δεύτερο δεκαπενθήμερο του Νοεμβρίου 2001, οι προσφεύγουσες εξέταζαν ακόμη την έγγραφη ανανέωση της συμφωνίας και υποστηρίζει ότι, μετά την εγκατάλειψη της δυνατότητας έγγραφης ανανέωσης, τα μέρη συμφώνησαν να ανανεώσουν μυστικά τη συμφωνία σε δύο συναντήσεις, στις 29 Νοεμβρίου και στις 5 Δεκεμβρίου 2001. Η Επιτροπή τονίζει, επιπλέον, ότι από

πολλά έγγραφα αποδεικνύεται η συνέχιση της συμφωνίας μετά τις 30 Νοεμβρίου 2001 και υποστηρίζει ότι δεν ήταν συνεπώς αναγκαίο να αποδείξει επίσης ότι η συμφωνία παρήγαγε αποτελέσματα. Τέλος, αμφισβητεί την ερμηνεία που δίδουν οι προσφεύγουσες στην από 26 Νοεμβρίου 2001 επιστολή της και ισχυρίζεται ότι, εν πάση περιπτώσει, δεδομένου ότι η συμφωνία ανανεώθηκε, το ζήτημα αυτό δεν έχει σημασία.

β) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

159 Πρέπει να υπομνησθεί ότι η συμφωνία της 24ης Οκτωβρίου 2001 προέβλεπε ως ημερομηνία λήξης το τέλος του Νοεμβρίου 2001. Από την προσβαλλόμενη απόφαση προκύπτει όμως ότι στις 19 Νοεμβρίου 2001, ήτοι μερικές ημέρες μετά τη λήψη της αιτήσεως παροχής πληροφοριών της Επιτροπής, ο πρόεδρος της FNICGV πληροφόρησε τον πρόεδρο της FNSEA ως προς το ότι θεωρούσε ότι ήταν «υποχρεωμένος να επισπεύσει στις 19 Νοεμβρίου τη λήξη της συμφωνίας» (αιτιολογική σκέψη 54 της προσβαλλομένης απόφασης). Ωστόσο, από τον φάκελο δεν προκύπτει ότι τα λοιπά συμβαλλόμενα μέρη είχαν πράγματι μεταθέσει την ημερομηνία λήξεως της ισχύος της συμφωνίας. Περαιτέρω, οι προσφεύγουσες δεν αμφισβητούν το ότι η συμφωνία της 24ης Οκτωβρίου 2001 έληξε στις 30 Νοεμβρίου 2001, αλλά το ότι η συμφωνία αυτή ανανεώθηκε, προφορικά και μυστικά, πέραν της τελευταίας αυτής ημερομηνίας. Η εξέταση του Πρωτοδικείου πρέπει συνεπώς να περιοριστεί στο τελευταίο αυτό ζήτημα.

160 Συναφώς, πρέπει να παρατηρηθεί, όπως το επιβεβαίωσε και η Επιτροπή κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, ότι η προσβαλλόμενη απόφαση χαρακτηρίζει την επίμαχη παράβαση ως συμφωνία συναφθείσα μεταξύ, αφενός, των ομοσπονδιών που εκπροσωπούν τους κτηνοτρόφους και, αφετέρου, των ομοσπονδιών που εκπροσωπούν τους σφαγείς. Κατά συνέπεια, όπως υποστηρίζουν οι προσφεύγουσες, για να αποδείξει την ύπαρξη της υποτιθέμενης προφορικής συμφωνίας που παρέτεινε ή ανανέωσε τη συμφωνία της 24ης Οκτωβρίου 2001, η Επιτροπή έπρεπε να αποδείξει την προσχώρηση στη συμφωνία αυτή τόσο των εκπροσώπων των κτηνοτρόφων όσο και των εκπροσώπων των σφαγέων.

- 161 Αντιθέτως, πρέπει να απορριφθεί η επιχειρηματολογία των προσφευγουσών ότι η Επιτροπή δεν μπορούσε να στηριχθεί αποκλειστικά σε αποδεικτικά μέσα προερχόμενα από τους εκπροσώπους των κτηνοτρόφων και όφειλε να προσκομίσει επίσης στοιχεία προερχόμενα από τους σφαγείς. Συγκεκριμένα, η Επιτροπή δεν ήταν υποχρεωμένη να προσκομίσει αποδείξεις προερχόμενες άμεσα από τους εκπροσώπους των σφαγέων, αν άλλα στοιχεία του φακέλου αποδείκνυαν επαρκώς τη συμμετοχή των σφαγέων στη συμφωνία (βλ. υπό την έννοια αυτή, απόφαση *Limburgse Vinyl Maatschappij κ.λπ. κατά Επιτροπής*, προπαρατεθείσα, σκέψη 512).
- 162 Πρέπει να παρατηρηθεί όμως ότι, για να αποδειχθεί η παράταση της συμφωνίας της 24ης Οκτωβρίου 2001 πέραν των τελών του Νοεμβρίου 2001, η Επιτροπή στηρίχθηκε, με την προσβαλλόμενη απόφαση, σε μια δέσμη στοιχείων: πρώτον, σε έγγραφα που ανέφεραν ότι η ανανέωση της συμφωνίας είχε προβλεφθεί, ακόμα και σε ημερομηνία μεταγενέστερη της υποτιθέμενης καταγγελίας εκ μέρους της FNICGV, στις 19 Νοεμβρίου 2001 (αιτιολογικές σκέψεις 46 έως 53 της προσβαλλομένης αποφάσεως)· δεύτερον, σε έγγραφα που ανέφεραν συμφωνία όλων των μερών, συνοδευόμενη από δέσμευση περί μη αποκαλύψεώς της, κατά τις δύο συναντήσεις που πραγματοποιήθηκαν στις 29 Νοεμβρίου και στις 5 Δεκεμβρίου 2001 (αιτιολογικές σκέψεις 57 έως 70 της προσβαλλομένης αποφάσεως)· τρίτον, σε στοιχεία από τα οποία προέκυπτε η εφαρμογή της συμφωνίας μετά τα τέλη Νοεμβρίου 2001 (αιτιολογικές σκέψεις 78 έως 95 της προσβαλλομένης αποφάσεως).
- 163 Πρέπει συνεπώς να εξετασθούν, στη συνέχεια, τα αποδεικτικά αυτά στοιχεία που χρησιμοποίησε η Επιτροπή, υπό το φως των αιτιάσεων που διατύπωσαν ως προς αυτά οι προσφεύγουσες.

Επί της προετοιμασίας της ανανέωσης της συμφωνίας

- 164 Η Επιτροπή παρατηρεί με την προσβαλλόμενη απόφαση ότι, κατά το δεύτερο δεκαπενθήμερο του Νοεμβρίου 2001, τα μέρη σχεδίαζαν την γραπτή ανανέωση της επίδικης συμφωνίας (αιτιολογικές σκέψεις 48 έως 53 της προσβαλλομένης αποφάσεως). Η Επιτροπή στηρίχθηκε κυρίως σε χειρόγραφες σημειώσεις του διευθυντή της FNB και σε ένα μήνυμα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου της 28ης Νοεμβρίου 2001 που απέστειλε ένας εκπρόσωπος της FRSEA της Βρετανίας στην FNB.

- 165 Πρώτον, πρέπει να τονισθεί ότι οι εν λόγω χειρόγραφες σημειώσεις κάνουν λόγο για μια συνάντηση εργασίας που πραγματοποιήθηκε, κατά την Επιτροπή, μεταξύ της 22ας και της 27ης Νοεμβρίου 2001 και στην οποία παρευρέθηκε ο πρόεδρος της FNICGV, ο κ. L. S. Από τις σημειώσεις αυτές προκύπτει ότι το μέλλον της «συμφωνίας στον τομέα» μετά τα τέλη του Νοεμβρίου 2001 συζητήθηκε, τόσο όσον αφορά το σκέλος «Τιμές» όσο και όσον αφορά το σκέλος «Εισαγωγές». Κατά τις συζητήσεις αυτές, η FNICGV αρνήθηκε να «συνεχίσει με τη γραπτή συμφωνία». Οι σημειώσεις εξετάζουν επίσης την «επάνοδο στη νομιμότητα». Εξετάστηκε ωστόσο η δυνατότητα να υπάρξουν «εξελίξεις σχετικά με την ανάπτυξη της συμφωνίας».
- 166 Δεύτερον, πρέπει να παρατηρηθεί ότι στο προαναφερθέν μήνυμα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου της 28ης Νοεμβρίου 2001 αναγράφονται τα εξής: «Συνέχιση της κλίμακα τις προσεχείς εβδομάδες: όλοι οι σφαγείς που συναντήσαμε δήλωσαν πρόθυμοι να διατηρήσουν την κλίμακα στο μέτρο που οι εμπορευόμενοι δεσμεύονται να κάνουν το ίδιο.» Από το απόσπασμα αυτό δεν προκύπτει όμως παρά μόνο η διάθεση ορισμένων σφαγέων να διατηρήσουν τα μέτρα σχετικά με τιμές, αν συναπτόταν σχετική συμφωνία.
- 167 Πρέπει συνεπώς να συναχθεί το συμπέρασμα ότι, ναι μεν η Επιτροπή εδικαιούτο βεβαίως να χρησιμοποιήσει τα έγγραφα αυτά για να καταδείξει ότι οι προσφεύγουσες είχαν εξετάσει και συζητήσει την παράταση της γραπτής συμφωνίας της 24ης Οκτωβρίου 2001, πλην όμως τα εν λόγω έγγραφα δεν αποδεικνύουν, αυτά και μόνον, ότι η παράταση αυτή όντως πραγματοποιήθηκε.

Επί της παρατάσεως της συμφωνίας κατά τις συναντήσεις της 29ης Νοεμβρίου και της 5ης Δεκεμβρίου 2001

- 168 Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι, μετά την εγκατάλειψη της ιδέας της γραπτής παρατάσεως, τα μέρη συμφώνησαν να παρατείνουν μυστικά τη συμφωνία σε δύο συναντήσεις που πραγματοποιήθηκαν στις 29 Νοεμβρίου και στις 5 Δεκεμβρίου 2001.

— Συνάντηση της 29ης Νοεμβρίου 2001

169 Όσον αφορά τη συνάντηση της 29ης Νοεμβρίου 2001, η Επιτροπή, στην προσβαλλόμενη απόφαση (αιτιολογικές σκέψεις 57 έως 60), αρχίζει εξετάζοντας τις χειρόγραφες σημειώσεις του διευθυντή της FNB. Οι σημειώσεις αυτές κάνουν ρητή αναφορά στη «Συνεδρίαση της Πέμπτης 29 Νοεμβρίου». Όπως προκύπτει από τον τίτλο του, το πρώτο τμήμα των σημειώσεων αυτών αφορά την προετοιμασία της απαντήσεως των προσφευγουσών στην αίτηση παροχής πληροφοριών της Επιτροπής της 9ης Νοεμβρίου 2001. Στο τμήμα αυτό αναφέρονται μεταξύ άλλων τα ακόλουθα: «Οι εισαγωγές συνεχίστηκαν. Μη απόλυτη τήρηση της συμφωνία περί των τιμών. Η συμφωνία, οι δυσχέρειες → διαπραγμάτευση των κλιμάκων σας σε περιφερειακό επίπεδο», και κυρίως «ΟΚ, δεχόμαστε τη μη ανανέωση της συμφωνίας». Ομοίως, σε ένα πλαίσιο άνω δεξιά αναγράφονται τα εξής: «Εξωτερικές πληροφορίες; + επιπλέον συμφωνία; ... + συμφωνία περί των τιμών». Λαμβάνοντας υπόψη τα συμφραζόμενά τους, το Πρωτοδικείο θεωρεί ότι τα αποσπάσματα αυτά απλώς διευκρινίζουν τον ορισμό της θέσης που οι προσφεύγουσες σχεδίαζαν να αντιτάξουν στην Επιτροπή. Κατά συνέπεια, αντίθετα προς τους ισχυρισμούς των προσφευγουσών, τα αποσπάσματα αυτά δεν αποδεικνύουν ότι είχε αποφασισθεί να σταματήσει η εφαρμογή των επίδικων μέτρων.

170 Έτσι, αναφέρονται περαιτέρω τα ακόλουθα: «Δεν μπορεί να ανανεωθεί ως έχει, λόγω του επιληψιμου χαρακτήρα της. Να συνεχισθεί η πίεση για την εφαρμογή των τιμών παρέμβασης (στην ουσία εφαρμογή της κλίμακας). Χωρίς να επικοινωνούμε σαν τρελοί». Από το απόσπασμα αυτό προκύπτει ότι οι ομοσπονδίες κτηνοτρόφων ήθελαν να συνεχίσουν να απαιτούν την εφαρμογή των ελάχιστων τιμών αλλά, τη φορά αυτή, επίσημα, ως συνδικαλιστική διεκδίκηση. Συγκεκριμένα, αναγράφονται τα εξής: «Να μιλήσουμε για ενδεικτικές τιμές για περιφερειακές κλίμακες;». Ομοίως, οι σημειώσεις περιέχουν το ακόλουθο απόσπασμα: «να σταλεί επιστολή στις FNICGV — FNCBV [...] FNB: λαμβάνουμε υπόψη τις ενέργειες της Επιτροπής, όχι μελλοντική συμφωνία αλλά συνεχίζουμε με τους συνδικαλιστικούς στόχους μας». Τέλος, αναφέρονται επίσης τα ακόλουθα: «Ανακ. Τύπου. Κλίμακα = εναντίον ΕΟΚ, οπότε σταματάμε, αλλά ενεργούμε για σύσταση τιμών, εμείς οι κτηνοτρόφοι, συνδικαλιστικοί στόχοι».

171 Επιπλέον, οι χειρόγραφες αυτές σημειώσεις περιέχουν αποσπάσματα από τα οποία προκύπτει, αντίθετα προς τους ισχυρισμούς των προσφευγουσών, ότι οι εκπρόσω-

ποι των σφαγέων συμφώνησαν με τη στρατηγική αυτή που αποσκοπούσε στη συνέχιση της επιβολής της τήρησης των ελαχίστων τιμών. Συγκεκριμένα, πολλές αναφορές γίνονται στον «LS», τον οποίο η Επιτροπή, χωρίς να αντικρουσθεί από τις προσφεύγουσες, προσδιορίζει ως τον πρόεδρο της FNICGV. Έτσι:

- «Υπογεγραμμένη συμφωνία: δεν μπορούμε να τη συνεχίσουμε (LS). LS = OK για τήρηση καθορισμένης τιμής για την απόσυρση». Αμέσως πιο κάτω περιλαμβάνεται κατάλογος τιμών για ορισμένες κατηγορίες βοείου κρέατος που συνοδεύονται από την ένδειξη «OK συμφωνία»·

- «Ένδεικτική τιμή», “τιμή στόχου”, “τιμή στόχου”, “τιμή αμοιβής”, “τιμή στόχου κτηνοτρόφων”, “τιμή κτηνοτρόφων” LS = δεν θα γράψω τίποτα / τηλ.»

¹⁷² Ομοίως, τα αποσπάσματα αυτά αναφέρονται επανειλημμένως στα αρχικά «FT», που φαίνεται να αφορούν τον πρόεδρο της προσφεύγουσας στην υπόθεση T-217/03.

¹⁷³ Τέλος, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, στην τελευταία σελίδα του εγγράφου αυτού («Σύνθεση»), αναγράφονται τα εξής: «Καλός απολογισμός, ομόφωνος. “Συμφωνία” (προφορική/τηλ.) για τήρηση των “τιμών στόχου κτηνοτρόφου”».

¹⁷⁴ Κατόπιν των προεκτεθέντων, το Πρωτοδικείο θεωρεί, αντίθετα προς τους ισχυρισμούς των προσφευγουσών, ότι οι χειρόγραφες σημειώσεις που αφορούν τη συνάντηση της 29ης Νοεμβρίου 2001 μπορούν να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι οι εκπρόσωποι των σφαγέων διατύπωσαν τη συμφωνία τους σχετικά με την παράταση της εφαρμογής των επίδικων μέτρων. Πρέπει συνεπώς να απορριφθεί η

θέση ότι από τα έγγραφα αυτά προκύπτει μόνον η βούληση των ομοσπονδιών των κτηνοτρόφων να συνεχίσουν την εφαρμογή των μέτρων αυτών στο πλαίσιο και μόνον της συνδικαλιστικής τους δράσης, ελλείψει και ασχέτως συμφωνίας με τους σφαγείς. Η θέση αυτή, συγκεκριμένα, αντικρούεται από το περιεχόμενο των εν λόγω σημειώσεων.

175 Περαιτέρω, όπως τονίζεται και στην προσβαλλόμενη απόφαση (βλ. αιτιολογική σκέψη 63), και άλλα πολλά έγγραφα επιβεβαιώνουν ότι οι προσφεύγουσες συμφώνησαν προφορικά, κατά τη συνάντηση της 29ης Νοεμβρίου 2001, σχετικά με τη συνέχιση της συμφωνίας.

176 Πρώτον, σε μια συζήτηση της 4ης Δεκεμβρίου 2001 του αντιπροέδρου της FNB, κ. G. H., με τη *Vendée agricole*, που είναι διαθέσιμη στην ιστοσελίδα της FNSEA, ο εν λόγω αντιπρόεδρος ανέφερε τα εξής: «Την περασμένη εβδομάδα, αναφερθήκαμε στο ενδιαφέρον που παρουσιάζει η κλίμακα αυτή όσον αφορά την επιβράδυνση της πτωτικής τάσης των τιμών. Οι επιχειρήσεις αναγνωρίζουν την επίπτωσή της αλλά θέλουν ταυτόχρονα να συμμορφωθούν προς τις συστάσεις των Βρυξελλών. Στο εξής, δεν θα μιλάμε πια για διεπαγγελματική συμφωνία σχετικά με την κλίμακα, αλλά για στόχο σε σχέση με τις κατώτατες τιμές. Διεκδικούμε πάντοτε την έννοια της συνδικαλιστικής κλίμακας!» Ο αντιπρόεδρος της FNB εξέθεσε τα ακόλουθα: «Δεν υπάρχει τίποτα γραπτό σχετικά με αυτή τη “νέα” συμφωνία. Μόνο λόγια. Αλλά με εξαιρετικά μεγάλη σημασία. Οι εκπρόσωποι των επιχειρήσεων σε εθνικό επίπεδο μετέδωσαν προφορικά το περιεχόμενο των συζητήσεών τους.» Τέλος, σε σχέση με διάφορα σφαγεία της Vendée, αναφέρονται τα εξής: «Θα έλθουμε σε επαφή για να δούμε αν έλαβαν τις ίδιες με εμάς εντολές [περί των τιμών που συζητήθηκαν την προηγούμενη εβδομάδα] από τα εθνικά τους όργανα.»

177 Δεύτερον, η προσβαλλόμενη απόφαση αναφέρει, στην αιτιολογική σκέψη 64, ένα σημείωμα επικαιρότητας της ομοσπονδίας της Vendée της 5ης Δεκεμβρίου 2001. Στο σημείωμα αυτό αναφέρονται τα εξής: «[Η] προφορική συμφωνία που εγκρίθηκε στο τέλος της περασμένης εβδομάδας από τον τομέα των βοοειδών αργεί να εφαρμοστεί στην πράξη [...]. Ολόκληρος ο τομέας θα πρέπει να επικοινωνεί σχετικά με τη “συμφωνία” αυτή στην αρχή της εβδομάδας». Μετά από την αναφορά στις συζητήσεις μεταξύ των διαδηλωτών και ενός σφαγέα, διευκρινίζονται τα εξής στο εν λόγω έγγραφο: «[Ο]ι υπεύθυνοι του σφαγείου συνομίλησαν με [τον πρόεδρο της FNICGV]. Ο τελευταίος αυτός επιβεβαίωσε τις συζητήσεις της περασμένης εβδομάδας».

— Συνάντηση της 5ης Δεκεμβρίου 2001

- 178 Όσον αφορά τη συνάντηση της 5ης Δεκεμβρίου 2001, που πραγματοποιήθηκε επ' ευκαιρία της εθνικής ημέρας του βοείου κρέατος, πρέπει να εξετασθεί καταρχάς, όπως το εξέτασε και η προσβαλλόμενη απόφαση στην αιτιολογική σκέψη 66, ένα μήνυμα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου της 6ης Δεκεμβρίου 2001 που απέστειλε ένας εκπρόσωπος της FRSEA της Βρετανίας στους προέδρους των FDSEA της περιφέρειάς του. Στο μήνυμα αυτό, που αναφέρεται στη «χθεσινή συνάντηση», αναγράφονται τα εξής:

«Σχετικά με τις ελάχιστες τιμές, οι εθνικοί πρόεδροι της FNICGV και της FNCBV δήλωσαν ότι έχουν επίγνωση της ανάγκης να διατηρηθούν οι τιμές της αγοράς και ότι θα την μεταδώσουν στα μέλη τους. Ωστόσο, δεν θα υπάρχει καμιά γραπτή συμφωνία σχετικά με το σημείο αυτό και η διατήρηση των τιμών θα εξαρτηθεί από την ικανότητά μας να ασκούμε αρκετή πίεση στον τομέα. Επίσης, σας προτείνω από το τέλος κιάλας της εβδομάδας αυτής να έλθετε σε επαφή [...] με σφαγείς του διαμερισμάτος σας προκειμένου να εξασφαλίσετε τη δέσμευσή τους να διατηρήσουν τις τιμές στην προϋπάρχουσα και ενημερωμένη βάση και να τους προειδοποιήσετε σχετικά με τις συνδικαλιστικές κινητοποιήσεις τις οποίες θα μπορούσαμε να προκαλέσουμε ήδη από την επόμενη εβδομάδα σε περίπτωση μη τήρησης της δέσμευσης αυτής».

- 179 Εν συνεχεία, η προσβαλλόμενη απόφαση λαμβάνει υπόψη, στην αιτιολογική σκέψη 67, ένα ενημερωτικό σημείωμα της FNPL, που απεστάλη με τηλεομοιοτυπία της 10ης Δεκεμβρίου 2001 και κάνει αναφορά στην εθνική ημέρα του βοείου κρέατος και το οποίο «επικύρωσε τη συνέχιση της κλίμακας». Στο σημείωμα αυτό, τονίζεται ότι «οι εκπρόσωποι των σφαγέων ([FT και LS]) εφαρμόζουν την άγραφη ανανέωση της κλίμακας».

- 180 Τέλος, η προσβαλλόμενη απόφαση αναφέρει, στις αιτιολογικές σκέψεις 68 και 69, και άλλα αποσπάσματα των χειρόγραφων σημειώσεων του διευθυντή της FNB, που τιτλοφορούνται: «Ημέρα του βοείου κρέατος — 5 Δεκεμβρίου 2001». Οι σημειώσεις αυτές περιέχουν τα ακόλουθα αποσπάσματα: «δεν λέμε πια “κατά των εισαγωγών”, καλύτερα RHD [εστίαση εκτός οικίας]», «σφάλμα = το να γράψουμε αναστολή των εισαγωγών, αλλά μας κοπάνησαν οι Βρυξέλλες και άλλοι του COPA. Χωρίς να το

γράφουμε, ας συνεχίσουμε με τις “τιμές στόχου” ή τις τιμές κάτω των οποίων δεν θέλουμε να [πέσουν] οι τιμές». Ομοίως, αμέσως μετά τις παρατηρήσεις που αποδίδονται στους προέδρους της προσφεύγουσας στην υπόθεση T-217/03 και της FNICGV, αναγράφονται τα εξής: «δεν μπορούμε πια να γράφουμε αλλά συνεχίζουμε». Ο πρόεδρος της FNICGV ανέφερε επίσης τα εξής: «συνεχίζουμε [τη δέσμευσή μας] για ETA [ειδική τιμή αγοράς]» και «περάσαμε το μήνυμα στις επιχειρήσεις μας [...], η κλίμακα θα συνεχιστεί ανεπίσημα». Τέλος, ο πρόεδρος της προσφεύγουσας στην υπόθεση T-217/03 ανέφερε συναφώς τα εξής: «Ναι OK, αλλά πρέπει να την εφαρμόζουν όλοι». Όσον αφορά την τελευταία αυτή αναφορά, αντίθετα προς τους ισχυρισμούς του εκπροσώπου στην υπόθεση T-217/03, η αναφορά σε μια «εφαρμογή από όλους» δεν καθιστά αδύνατη την εφαρμογή της κλίμακας ούτε στερεί την αποδεικτική αξία από την εν λόγω δήλωση.

Επί της εφαρμογής της συμφωνίας μετά τα τέλη Νοεμβρίου 2001

- 181 Επιπλέον, η προσβαλλόμενη απόφαση περιέχει αναφορές σε διάφορες δράσεις που πραγματοποιήθηκαν σε τοπικό επίπεδο και οι οποίες επιβεβαιώνουν τη συνέχιση της εφαρμογής της συμφωνίας πέραν της 30ής Νοεμβρίου 2001 (αιτιολογικές σκέψεις 92 έως 94 της προσβαλλομένης αποφάσεως).
- 182 Ειδικότερα, από ένα σημείωμα της FDSEA της Vendée της 18ης Δεκεμβρίου 2001 προκύπτει ότι ένας σφαγέας (ο όμιλος Socora), μετά τον αποκλεισμό των εγκαταστάσεων, δέχθηκε να εφαρμόσει την κλίμακα ελαχίστων τιμών για τα θηλυκά βοοειδή μέχρι τις 11 Ιανουαρίου 2002.
- 183 Ομοίως, ο φάκελος περιέχει δύο αντίτυπα ενός εγγράφου που τιτλοφορείται «Συμφωνία της 25ης Οκτωβρίου 2001 (ανανεωθείσα)», όπου περιλαμβάνεται η ακόλουθη μνεία: «Έχει υπογραφεί και υπήρξε συμφωνία για την εφαρμογή της από την FNSEA, την FNB, την FNICGV και την FNCBV/SICA». Όπως τονίζουν οι προσφεύγουσες, τα έγγραφα αυτά δεν είναι χρονολογημένα. Η Επιτροπή θεώρησε, στην αιτιολογική σκέψη 94 της προσβαλλομένης αποφάσεως, ότι επρόκειτο, αντιστοίχως, για μια τηλεομοιοτυπία της «FDSEA 79» στις 13 Δεκεμβρίου 2001 και για ένα έγγραφο που απέστειλε την ίδια αυτή ημερομηνία η FDSEA — Deux-Sèvres σε ένα σφαγέα.

- 184 Τέλος, μια τηλεομοιοτυπία που απέστειλε ένας εκπρόσωπος της FDSEA του Maine-et-Loire στον διευθυντή της FNB στις 11 Δεκεμβρίου 2001 και η οποία τιτλοφορείται «Έλεγχοι στα σφαγεία του Maine-et-Loire» αναφέρει τα εξής: «δεν βρέθηκε καμία ανωμαλία —η κλίμακα εφαρμόζεται— δεν υπάρχουν εισαγωγές».

Συμπέρασμα

- 185 Κατόπιν των προεκτεθέντων, πρέπει να συναχθεί το συμπέρασμα ότι η Επιτροπή απέδειξε επαρκώς κατά νόμο, με την προσβαλλόμενη απόφαση, ότι οι προσφεύγουσες συνέχισαν την εφαρμογή της επίδικης συμφωνίας, προφορικά και μυστικά, πέραν των τελών του Νοεμβρίου 2001, τούτο δε παρά τις επιστολές της Επιτροπής της 26ης Νοεμβρίου 2001 με τις οποίες τους επεσήμανε ότι η συμφωνία αυτή συνιστούσε παράβαση των κοινοτικών κανόνων του ανταγωνισμού.
- 186 Το συμπέρασμα αυτό δεν μπορεί να αναιρεθεί από τα επιχειρήματα των προσφευγουσών ότι η μυστική συνέχιση της συμφωνίας θα της στερούσε κάθε αποτελεσματικότητα. Επιβάλλεται η διαπίστωση ότι ο φάκελος περιέχει πράγματι πολλές αναφορές στη βούληση των προσφευγουσών να μην αποκαλύψουν δημόσια την ύπαρξη δεσμεύσεως μεταξύ των εκπροσώπων των κτηνοτρόφων και των εκπροσώπων των σφαγέων μετά τη λήξη της γραπτής συμφωνίας. Το Πρωτοδικείο θεωρεί ωστόσο ότι το γεγονός ότι ήταν μυστική δεν στερούσε τη συμφωνία από κάθε αποτελεσματικότητα, ιδίως στον βαθμό που οι ομοσπονδίες των κτηνοτρόφων συνέχιζαν να ζητούν δημόσιως τις τιμές της κλίμακας, έστω τώρα υπό τη μορφή συνδικαλιστικής διεκδίκησης, και να τις γνωστοποιούν στα μέλη τους. Ομοίως, από τον φάκελο μπορεί να συναχθεί το συμπέρασμα ότι οι εκπρόσωποι των σφαγέων ενημέρωσαν προφορικά και αυτοί σχετικώς ορισμένες επιχειρήσεις σφαγής (βλ. σκέψη 177 ανωτέρω).
- 187 Επιπλέον, το Πρωτοδικείο θεωρεί ότι η συνέχιση της συμφωνίας δεν μπορεί να διαψευσθεί αποκλειστικά βάσει ενός σημειώματος της FNICGV της 30ής Νοεμβρίου 2001 στο οποίο αναφέρεται ότι: «[H] κλίμακα των ελάχιστων τιμών

αγοράς για τις αποσυρθείσες από την παραγωγή αγελάδες που καταρτίσθηκε στις 24 Οκτωβρίου 2001 δεν έχει και δεν πρόκειται να ανανεωθεί» και ότι «αυτό [ήταν] το συμπέρασμα της συνεδρίασης μεταξύ των υπογραφόντων τη συμφωνία που πραγματοποιήθηκε [την προηγούμενη] στο Παρίσι». Συγκεκριμένα, το Πρωτοδικείο θεωρεί ότι η δήλωση αυτή ήταν μέρος της δημόσιας επικοινωνιακής στρατηγικής της FNICGV, ιδίως αφού η ομοσπονδία αυτή είχε προειδοποιηθεί από την Επιτροπή ότι ήταν ενδεχόμενο να της επιβληθούν κυρώσεις λόγω των επίδικων συμφωνιών. Εν πάση περιπτώσει, όπως τονίσθηκε ανωτέρω, από μεταγενέστερα της ημερομηνίας αυτής έγγραφα αποδεικνύεται η συμμετοχή του προέδρου της FNICGV στην ανανέωση της συμφωνίας.

188 Τέλος, η Επιτροπή, δεδομένου ότι απέδειξε βάσει εγγράφων ενδείξεων τη συνέχιση της συμφωνίας, δεν όφειλε, αντίθετα προς τους ισχυρισμούς των προσφευγουσών, να αποδείξει τη συνέχιση αυτή εξετάζοντας τα αποτελέσματα της συμφωνίας στις τιμές που ίσχυαν κατά την επίμαχη περίοδο.

189 Συνεπώς, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι ορθώς η Επιτροπή έλαβε υπόψη με την προσβαλλόμενη απόφαση, ως διάρκεια της παραβάσεως, την περίοδο από 24 Οκτωβρίου 2001 μέχρι 11 Ιανουαρίου 2002.

190 Κατά συνέπεια, ο λόγος αυτός στο σύνολό του πρέπει να απορριφθεί.

Γ — Επί του τρίτου λόγου ακυρώσεως, που αντλείται από τη μη εφαρμογή της εξαιρέσεως που προβλέπει ο κανονισμός 26

1. Επιχειρήματα των διαδίκων

191 Οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν ότι η Επιτροπή παρέβη τον κανονισμό 26 και υπέπεσε σε πρόδηλες πλάνες εκτιμήσεως και σε πλάνες περί το δίκαιο αρνούμενη

να χορηγήσει στην επίδικη σύμπραξη την εξαίρεση από την εφαρμογή του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ που προβλέπει το άρθρο 2 του εν λόγω κανονισμού υπέρ ορισμένων δραστηριοτήτων που συνδέονται με την παραγωγή και την εμπορία γεωργικών προϊόντων. Υποστηρίζουν ότι η επίμαχη συμφωνία ήταν αναγκαία για την υλοποίηση των σκοπών της κοινής γεωργικής πολιτικής.

192 Οι προσφεύγουσες ισχυρίζονται έτσι ότι, όπως το αναγνώρισε και η προσβαλλόμενη απόφαση, η επίδικη συμφωνία είχε ως σκοπό να εξασφαλίσει ένα ελάχιστο βιοτικό επίπεδο στους εκτροφείς βοοειδών. Τονίζουν, επιπλέον, ότι υλοποιήθηκε επίσης ο σκοπός σταθεροποίησης των αγορών, καθόσον η εν λόγω συμφωνία έθεσε σε εφαρμογή ένα μηχανισμό τιμών που συντελούσε στην αναχαίτιση της υφιστάμενης αναστάτωσης και παρέσχε τη δυνατότητα στους κτηνοτρόφους να διοχετεύσουν την παραγωγή τους σε αποδοτικές τιμές και συνεπώς να αντιμετωπίσουν την κρίση χωρίς να εξαφανιστούν από την αγορά. Η συμφωνία δεν έθετε σε κίνδυνο ωστόσο τους σκοπούς αύξησης της παραγωγικότητας και διασφάλισης του εφοδιασμού και των λογικών τιμών για τους καταναλωτές, σε σχέση με τους οποίους ήταν ουδέτερη.

193 Οι προσφεύγουσες φρονούν ότι, εν προκειμένω, η Επιτροπή όφειλε να προσπαθήσει να συμβιβάσει τους διάφορους αυτούς σκοπούς (αποφάσεις του Δικαστηρίου της 24ης Οκτωβρίου 1973, 5/73, *Balkan-Import-Export*, Συλλογή τόμος 1972-1973, σ. 671, σκέψη 24, και της 17ης Δεκεμβρίου 1981, 197/80 έως 200/80, 243/80, 245/80 και 247/80, *Ludwigshafener Walzmühle* κ.λπ. κατά Συμβουλίου και Επιτροπής, Συλλογή 1981, σ. 3211, σκέψη 41). Λόγω ειδικώς της εξαιρετικής κρίσης του τομέα του βοείου κρέατος, η Επιτροπή θα έπρεπε να δώσει προτεραιότητα στους σκοπούς σταθεροποίησης των αγορών και να εξασφαλίσει ένα δίκαιο βιοτικό επίπεδο για τον γεωργικό πληθυσμό. Επομένως, η Επιτροπή θα έπρεπε να θεωρήσει ότι από τη στάθμιση του συνόλου των σκοπών του άρθρου 33, παράγραφος 1, ΕΚ μπορούσε να συναχθεί η εφαρμογή της εξαιρέσεως που προβλέπει ο κανονισμός 26.

194 Οι προσφεύγουσες στην υπόθεση T-245/03 επικρίνουν περαιτέρω τη θέση της Επιτροπής, που εκτίθεται στις αιτιολογικές σκέψεις 146 και 147 της προσβαλλόμενης αποφάσεως και σύμφωνα με την οποία το γεγονός ότι τα ληφθέντα μέτρα δεν

προβλέπονταν στον κανονισμό 1254/1999 αρκούσε για να αποκλεισθεί η εφαρμογή της εξαιρέσεως που προβλέπει το άρθρο 2 του κανονισμού 26. Η προσφεύγουσα στην υπόθεση T-217/03 ισχυρίζεται ότι η Επιτροπή υπέπεσε σε πρόδηλη πλάνη εκτιμήσεως και σε πλάνη περί το δίκαιο, θεωρώντας ότι η συμφωνία δεν περιλαμβανόταν στους σκοπούς που προβλέπει η ΚΟΑ. Υποστηρίζει, μεταξύ άλλων, ότι η συμφωνία ήταν συμβατή προς τους σκοπούς που θέτουν οι αιτιολογικές σκέψεις 2 και 34 του κανονισμού 1254/1999, καθώς και προς το άρθρο του 38, παράγραφος 1.

195 Τέλος, οι προσφεύγουσες ισχυρίζονται ότι η Επιτροπή υπέπεσε σε πρόδηλη πλάνη εκτιμήσεως και σε πλάνη περί το δίκαιο, καθόσον θεώρησε ότι η επίδικη συμφωνία ήταν δυσανάλογη. Επιπλέον, η Επιτροπή δεν αιτιολόγησε το συμπέρασμα αυτό ούτε διευκρίνισε ποια μέτρα, πέραν αυτών που προέβλεπε η επίδικη συμφωνία, θα μπορούσαν να αναχαιτίσουν την κάθετη πτώση των τιμών.

196 Η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι η εξαίρεση του άρθρου 2 του κανονισμού 26 πρέπει να ερμηνεύεται και να εφαρμόζεται περιοριστικά. Εν προκειμένω, η επίδικη συμφωνία θα μπορούσε να φανεί λυσιτελής, το πολύ, όσον αφορά την επίτευξη ενός και μόνον από τους πέντε σκοπούς που θέτει το άρθρο 33 ΕΚ (ήτοι του σκοπού εξασφάλισης ενός δίκαιου βιοτικού επιπέδου στον γεωργικό πληθυσμό) και είναι σαφώς άσχετη προς τους τέσσερις άλλους. Επιπλέον, υπερβαίνει το πλαίσιο της ΚΟΑ στον τομέα του βοείου κρέατος και φαίνεται, εν πάση περιπτώσει, να είναι δυσανάλογη όσον αφορά την επίτευξη των επιδιωκόμενων σκοπών. Τελικώς, η συμφωνία δεν μπορεί να τύχει της εν λόγω εξαίρεσης.

2. Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

197 Πρέπει, εκ προοιμίου, να τονισθεί ότι η διατήρηση αποτελεσματικού ανταγωνισμού στις αγορές γεωργικών προϊόντων συνιστά έναν από τους σκοπούς της κοινής γεωργικής πολιτικής. Συγκεκριμένα, καίτοι αληθεύει ότι το άρθρο 36 ΕΚ αναθέτει στο Συμβούλιο να καθορίζει το μέτρο κατά το οποίο πρέπει να εφαρμόζονται οι κοινοτικοί κανόνες ανταγωνισμού επί της παραγωγής και της εμπορίας γεωργικών

προϊόντων, ώστε να λαμβάνεται υπόψη η ειδική κατάσταση των αγορών αυτών των προϊόντων, εντούτοις η διάταξη αυτή θέτει την αρχή της εφαρμογής των κοινοτικών κανόνων περί ανταγωνισμού στον γεωργικό τομέα (απόφαση του Δικαστηρίου της 9ης Σεπτεμβρίου 2003, C-137/00, Milk Marque και National Farmers' Union, Συλλογή 2003, σ. I-7975, σκέψεις 57 και 58).

198 Σύμφωνα με το άρθρο 1 του κανονισμού 26, το άρθρο [81], παράγραφος 1, ΕΚ εφαρμόζεται σε όλες τις συμφωνίες, αποφάσεις και πρακτικές που αναφέρονται στο άρθρο [81], παράγραφος 1, ΕΚ και στο άρθρο [82] ΕΚ, σχετικά με την παραγωγή ή την εμπορία των προϊόντων, τα οποία απαριθμούνται στο παράρτημα [I] της Συνθήκης ΕΚ, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται τα ζώντα ζώα, καθώς και τα κρέατα και τα βρώσιμα παραπροϊόντα σφαγείων, υπό την επιφύλαξη των διατάξεων του άρθρου του 2. Η τελευταία αυτή διάταξη προβλέπει, μεταξύ άλλων, ότι το άρθρο [81], παράγραφος 1, [ΕΚ] δεν εφαρμόζεται στις συμφωνίες, αποφάσεις και πρακτικές που αναφέρονται στο προηγούμενο άρθρο και αποτελούν αναπόσπαστο μέρος μιας εθνικής οργανώσεως αγοράς ή είναι απαραίτητες για την πραγματοποίηση των αναφερομένων στο άρθρο [33 ΕΚ] στόχων της κοινής γεωργικής πολιτικής.

199 Όσον αφορά εξαίρεση από τον κανόνα γενικής εφαρμογής του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ, το άρθρο 2 του κανονισμού 26 πρέπει να ερμηνεύεται περιοριστικά (απόφαση του Δικαστηρίου της 12ης Δεκεμβρίου 1995, C-399/93, Oude Luttikhuis κ.λπ., Συλλογή 1995, σ. I-4515, σκέψη 23· απόφαση του Πρωτοδικείου της 14ης Μαΐου 1997, T-70/92 και T-71/92, Florimex και VGB κατά Επιτροπής, Συλλογή 1997, σ. II-693, σκέψη 152). Περαιτέρω, κατά πάγια νομολογία, το άρθρο 2, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, του κανονισμού 26, που προβλέπει την προαναφερθείσα εξαίρεση, εφαρμόζεται μόνον αν η επίμαχη συμφωνία ευνοεί την επίτευξη όλων των σκοπών του άρθρου 33 (απόφαση Oude Luttikhuis κ.λπ., προπαρατεθείσα, σκέψη 25· απόφαση Florimex και VGB κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα, σκέψη 153· βλ. επίσης, υπό την έννοια αυτή, απόφαση Frubo κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα, σκέψεις 25 και 27). Το Πρωτοδικείο έχει ωστόσο πει ότι, σε περίπτωση συγκρούσεως μεταξύ των ενίοτε δισταμένων σκοπών αυτών, η Επιτροπή πρέπει να προσπαθεί να τους συμβιβάσει (απόφαση Florimex και VGB κατά Επιτροπή, προπαρατεθείσα, σκέψη 153). Τέλος, όπως προκύπτει από το γράμμα του άρθρου 2, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, του κανονισμού 26, η επίμαχη συμφωνία πρέπει να είναι «απαραίτητη» για την υλοποίηση των εν λόγω σκοπών (απόφαση Oude Luttikhuis κ.λπ., προπαρατεθείσα, σκέψη 25· βλ. επίσης, υπό την έννοια αυτή, απόφαση Florimex και VGB κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα, σκέψεις 171 και 185).

200 Σύμφωνα με το άρθρο 33, παράγραφος 1, ΕΚ, στόχοι της γεωργικής πολιτικής είναι:

- «α) να αυξάνει την παραγωγικότητα της γεωργίας με την ανάπτυξη της τεχνικής προόδου, με την εξασφάλιση της ορθολογικής αναπτύξεως της γεωργικής παραγωγής, καθώς και της αρίστης χρησιμοποίησης των συντελεστών παραγωγής, ιδίως του εργατικού δυναμικού,

- β) να εξασφαλίζει κατ' αυτό τον τρόπο ένα δίκαιο βιοτικό επίπεδο στον γεωργικό πληθυσμό, ιδίως με την αύξηση του ατομικού εισοδήματος των εργαζομένων στη γεωργία,

- γ) να σταθεροποιεί τις αγορές,

- δ) να εξασφαλίζει τον εφοδιασμό,

- ε) να διασφαλίζει λογικές τιμές κατά την προσφορά αγαθών στους καταναλωτές.»

201 Οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν, κατ' ουσίαν, ότι η επίδικη συμφωνία ήταν απαραίτητη για την υλοποίηση δύο από τους σκοπούς αυτούς, ήτοι του σκοπού εξασφάλισης ενός δίκαιου βιοτικού επιπέδου στον γεωργικό πληθυσμό και του σκοπού σταθεροποίησης των αγορών, και ότι δεν επηρέαζε τους υπόλοιπους τρεις σκοπούς, τους οποίους συνεπώς δεν μπορούσε να βλάψει.

- 202 Όπως τονίζουν οι προσφεύγουσες, η επίδικη συμφωνία είχε ως κύριο σκοπό να βοηθήσει τους εκτροφείς βοοειδών στη Γαλλία, στο πλαίσιο της κατάστασης κρίσης του τομέα αυτού κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών των υπό κρίση υποθέσεων. Επομένως, η συμφωνία αυτή μπορεί να θεωρηθεί ότι είχε ως σκοπό να εξασφαλίσει ένα δίκαιο βιοτικό επίπεδο στον γεωργικό πληθυσμό, σύμφωνα με το άρθρο 33, παράγραφος 1, στοιχείο β', ΕΚ.
- 203 Αντιθέτως, το Πρωτοδικείο θεωρεί ότι η συμφωνία της 24ης Οκτωβρίου 2001 δεν αφορούσε τη σταθεροποίηση των αγορών, που προβλέπεται στο άρθρο 33, παράγραφος 1, στοιχείο γ', ΕΚ, ούτε μπορούσε να θεωρηθεί απαραίτητη για τον σκοπό αυτό. Όπως τονίζει η προσβαλλόμενη απόφαση, η κρίση στην οποία περιήλθε ο τομέας του βοείου κρέατος μεταξύ 2000 και 2001 στηριζόταν στη μεγάλη ανισορροπία μεταξύ προσφοράς και ζήτησης, που προκλήθηκε κυρίως από τη μεγάλη πτώση της κατανάλωσης λόγω της κρίσης εμπιστοσύνης που προέκυψε από την ανακάλυψη νέων κρουσμάτων της νόσου της τρελής αγελάδας και αφθώδους πυρετού (βλ. αιτιολογικές σκέψεις 12, 13 και 142 της προσβαλλομένης αποφάσεως). Επομένως, η σταθεροποίηση των εν λόγω αγορών απαιτούσε πρωτίστως μέτρα για τη μείωση των ποσοτήτων της προσφοράς, που ήταν σε μεγάλο βαθμό πλεοναστική, και για την προαγωγή της κατανάλωσης βοείου κρέατος, η οποία είχε μειωθεί κατά πολύ.
- 204 Η επίδικη συμφωνία όμως δεν προέβλεπε σχετικά μέτρα. Επιπλέον, οι ελάχιστες τιμές τις οποίες καθόριζε όχι μόνο δεν μπορούσαν να συντελέσουν στη σταθεροποίηση των αγορών, αλλά μπορούσαν μάλιστα να είναι και αντίθετες προς τον σκοπό αυτό, στον βαθμό που μπορούσαν να συνεπάγονται αύξηση των τιμών δυνάμενη να μειώσει ακόμη περισσότερο την κατανάλωση με αποτέλεσμα να αυξηθεί η απόκλιση μεταξύ προσφοράς και ζήτησης. Η κατάρτιση μιας κλίμακας τιμών αντιπροσώπευε επιπλέον έναν τεχνητό καθορισμό των τιμών, αντίθετο τόσο προς τη φυσική διαμόρφωσή τους στην αγορά όσο και προς τους μηχανισμούς στήριξης και δημόσιας παρέμβασης. Το μέτρο αυτό δεν μπορούσε περαιτέρω παρά να είναι αμιγώς συγκυριακό, μη δυνάμενο να παραγάγει μεσοπρόθεσμα ή μακροπρόθεσμα αποτελέσματα στις σχετικές αγορές. Περαιτέρω, ο περιορισμός των εισαγωγών στη Γαλλία βοείου κρέατος ενείχε τον κίνδυνο να νοθεύσει το ενδοκοινοτικό εμπόριο βοείου κρέατος και συνεπώς να βλάψει τη σταθερότητα των σχετικών αγορών σε διάφορα κράτη μέλη.

- 205 Ομοίως, μια συμφωνία περιορίζουσα τις εισαγωγές φθηνότερων προϊόντων και καθορίζουσα ελάχιστες τιμές δεν μπορεί να θεωρηθεί ουδέτερη σε σχέση με τον σκοπό εξασφάλισης λογικών τιμών στις παραδόσεις προς τους καταναλωτές, που διαλαμβάνονται στο άρθρο 33, παράγραφος 1, στοιχείο ε', ΕΚ. Συγκεκριμένα, όπως τονίζει και η Επιτροπή στην αιτιολογική σκέψη 144 της προσβαλλομένης αποφάσεως, χωρίς να αντικρουσθεί από τις προσφεύγουσες, όσον αφορά ειδικότερα τον τομέα της εστίασης εκτός οικίας, που χρησιμοποιεί μεγάλες ποσότητες εισαγόμενου κρέατος, η αναστολή των εισαγωγών θα μπορούσε πιθανότατα να οδηγήσει σε αύξηση των τιμών. Επιπλέον, οι τιμές της κλίμακας, έστω και αν καθορίζονταν στο στάδιο της εισόδου στο σφαγείο, μπορούσαν επίσης να μετακυλιστούν στους καταναλωτές.
- 206 Κατόπιν των προεκτεθέντων, πρέπει να συναχθεί το συμπέρασμα ότι η επίδικη συμφωνία δεν μπορεί να θεωρηθεί αναγκαία σε σχέση με τον σκοπό εξασφάλισης δίκαιου βιοτικού επιπέδου στον γεωργικό πληθυσμό. Αντιθέτως, η συμφωνία αυτή ενείχε τον κίνδυνο να παραβιάσει, τουλάχιστον, τον καθορισμό λογικών τιμών στις παραδόσεις προς τους καταναλωτές. Τέλος, δεν αφορούσε —και, a fortiori, δεν ήταν αναγκαία για— τη σταθεροποίηση των αγορών, την εγγύηση της ασφάλειας του εφοδιασμού και την αύξηση της παραγωγικότητας της γεωργίας. Επιπλέον, με βάση τη νομολογία που παρατέθηκε στη σκέψη 199 ανωτέρω, το Πρωτοδικείο θεωρεί ότι η Επιτροπή δεν πλανήθηκε θεωρώντας ότι από τη στάθμιση των διαφορετικών αυτών σκοπών δεν μπορούσε να συναχθεί ότι η εξαίρεση του άρθρου 2, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, του κανονισμού 26 είχε εν προκειμένω εφαρμογή.
- 207 Περαιτέρω, πρέπει να απορριφθούν οι αιτιάσεις που στρέφονται κατά της διαπίστωσης που διαλαμβάνεται στις αιτιολογικές σκέψεις 146 και 147 της προσβαλλομένης αποφάσεως, σύμφωνα με την οποία η επίδικη συμφωνία δεν περιλαμβάνεται στα μέσα που προβλέπει η ρύθμιση της ΚΟΑ στον τομέα του βοείου κρέατος, ειδικότερα δε στον κανονισμό 1254/1999. Αντίθετα προς τους ισχυρισμούς των προσφευγουσών στην υπόθεση T-245/03, η Επιτροπή δεν κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η περίπτωση αυτή αρκούσε, από μόνη της, για να αποκλεισθεί η δυνατότητα εφαρμογής της στηριζόμενης στον κανονισμό 26 εξαίρεσης, αλλά περιορίστηκε στο να λάβει υπόψη το στοιχείο αυτό, ορθώς εξάλλου, για να στηρίξει το συμπέρασμά της ότι η επίμαχη συμφωνία δεν ήταν αναγκαία για την υλοποίηση των σκοπών της κοινής γεωργικής πολιτικής (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση Florimex και VGB κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα,

σκέψεις 148 έως 151). Πρέπει επίσης να απορριφθεί η θέση της προσφεύγουσας στην υπόθεση T-217/03, σύμφωνα με την οποία η συμφωνία περιλαμβανόταν στους σκοπούς του κανονισμού αυτού. Ειδικότερα, οι διατάξεις που απαρίθμησε η προσφεύγουσα (ήτοι οι αιτιολογικές σκέψεις 2 και 31 και το άρθρο 38, παράγραφος 1, του εν λόγω κανονισμού) απλώς προβλέπουν τη δυνατότητα των κοινοτικών οργάνων να λαμβάνουν μέτρα σε περίπτωση αναστάτωσης της αγοράς (βλ., συναφώς, το άρθρο 43 του εν λόγω κανονισμού) και ουδόλως δικαιολογούν μια ιδιωτική συμφωνία περιορισμού των εισαγωγών και καθορισμού ελαχίστων τιμών.

208 Τέλος, όσον αφορά τα επιχειρήματα σχετικά με την αναλογικότητα των επίδικων μέτρων, πρέπει να απορριφθεί η αιτίαση που αντλείται από την παράβαση της υποχρέωσης αιτιολόγησης. Η Επιτροπή αιτιολόγησε επαρκώς κατά νόμο, στην αιτιολογική σκέψη 148 της προσβαλλομένης αποφάσεως, το συμπέρασμά της ότι ο καθορισμός των τιμών και η αναστολή των εισαγωγών αποτελούσαν σοβαρούς περιορισμούς του ανταγωνισμού και δεν μπορούσαν να θεωρηθούν αναλογικοί προς τους σκοπούς που επιδιώκει η συμφωνία. Αντίθετα προς τους ισχυρισμούς των προσφευγουσών, η Επιτροπή δεν όφειλε να αναφέρει τα μέτρα που θα μπορούσαν να λάβουν οι προσφεύγουσες προκειμένου η συμφωνία τους να είναι συμβατή προς το άρθρο 2 του κανονισμού 26. Η αιτίαση ότι η Επιτροπή πλανήθηκε λαμβάνοντας υπόψη, κατά την εξέταση της δυνατότητας εφαρμογής της εξαίρεσης που προβλέπει η διάταξη αυτή, τον δυσανάλογο χαρακτήρα των μέτρων που προβλέπει η συμφωνία ομοίως δεν μπορεί να γίνει δεκτή. Συγκεκριμένα, από τη νομολογία προκύπτει ότι, για την εφαρμογή της εξαίρεσης αυτής, τα μέτρα μπορούν να θεωρηθούν αναγκαία για την υλοποίηση των σκοπών της κοινής γεωργικής πολιτικής μόνον αν είναι αναλογικά (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση Florigimex και VGB κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα, σκέψη 177). Εν προκειμένω όμως, ακόμη και από την άποψη της ιδιομορφίας των γεωργικών αγορών και της κρίσης του τομέα του βοείου κρέατος κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών, ο περιορισμός των εισαγωγών και ο καθορισμός των τιμών δεν μπορούν να θεωρηθούν, δεδομένου ότι αποτελούν σοβαρές παραβάσεις του δικαίου του ανταγωνισμού, μέτρα ανάλογα προς τους επιδιωκόμενους σκοπούς.

209 Κατόπιν των προεκτεθέντων πρέπει να απορριφθεί ο λόγος αυτός.

Δ — Επί του τετάρτου λόγου ακυρώσεως, που αντλείται από την προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας

1. Επιχειρήματα των διαδίκων

- 210 Οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν ότι η ανακοίνωση αιτιάσεων, που συνιστά εφαρμογή της θεμελιώδους αρχής του σεβασμού των δικαιωμάτων άμυνας, πρέπει να περιέχει έκθεση των αιτιάσεων διατυπωμένη με επαρκή σαφήνεια, έστω και συνοπτικά, προκειμένου οι ενδιαφερόμενοι να μπορέσουν να λάβουν όντως γνώση των συμπεριφορών που τους προσάπτονται για να προβάλουν επωφελώς την άμυνά τους πριν από την εκ μέρους της Επιτροπής έκδοση οριστικής απόφάσεως (απόφαση του Πρωτοδικείου της 14ης Μαΐου 1998, T-352/94, Mo och Domsjö κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. II-1989, σκέψη 63).
- 211 Εν προκειμένω, πρώτον, οι προσφεύγουσες προσάπτουν στην Επιτροπή ότι δεν ανέφερε στην ανακοίνωση αιτιάσεων ότι, για να καθορίσει το ύψος του προστίμου των ομοσπονδιών πέραν της FNSEA, επρόκειτο να λάβει υπόψη το ποσόν των ετήσιων εισφορών που καταβάλλουν τα μέλη τους. Δεύτερον, οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν ότι η Επιτροπή ουδόλως ανέφερε στην ανακοίνωση αιτιάσεων ότι επρόκειτο να υπολογίσει το ύψος των προστίμων σε σχέση με τους κύκλους εργασιών των μελών που συνδέονται άμεσα ή έμμεσα με αυτές. Έτσι, η Επιτροπή δεν τους γνωστοποίησε τα πραγματικά και νομικά στοιχεία στα οποία στηρίχθηκε η προσβαλλόμενη απόφαση, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται ιδίως τα κύρια στοιχεία για τον υπολογισμό του προστίμου, και οι προσφεύγουσες δεν μπόρεσαν συνεπώς να προβάλουν συναφώς τις παρατηρήσεις τους.
- 212 Οι προσφεύγουσες παρατηρούν ότι το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι η ανακοίνωση αιτιάσεων η οποία περιορίζεται στο να προσδιορίζει ως αυτουργό μιας παράβασης μια συλλογική οντότητα δεν επιτρέπει σε εταιρίες που συνιστούν τη συλλογική αυτή οντότητα να είναι επαρκώς ενήμερες για το ότι θα τους επιβληθούν ατομικώς

- πρόστιμα στην περίπτωση διαπιστώσεως της παραβάσεως και δεν αρκεί για να προειδοποιήσει τις εταιρίες αυτές για το ότι το ύψος των προστίμων που θα τους επιβληθούν θα καθοριστεί βάσει της εκτιμήσεως της συμμετοχής κάθε εταιρίας στη συμπεριφορά που συνιστά την προβαλλόμενη παράβαση (απόφαση του Δικαστηρίου της 16ης Μαρτίου 2000, C-395/96 P και C-396/96 P, *Compagnie maritime belge transports κ.λπ. κατά Επιτροπής*, Συλλογή 2000, σ. I-1365, σκέψεις 144 έως 146).
- 213 Τέλος, οι προσφεύγουσες ισχυρίζονται ότι η εκ μέρους της Επιτροπής αποστολή, στις 10 Ιανουαρίου 2003, μιας επιστολής με την οποία τους ζητήθηκαν χρηματοοικονομικά στοιχεία, δεν αρκούσε για να εξασφαλισθεί ο σεβασμός των δικαιωμάτων άμυνας. Δεδομένου ότι η επιστολή αυτή ήταν μεταγενέστερη από την εκ μέρους των προσφευγουσών υποβολή των παρατηρήσεών τους και από την ημερομηνία της ακρόασής τους, οι προσφεύγουσες δεν ήταν πλέον σε θέση να αμυνθούν ως προς τις επίμαχες πτυχές. Επιπλέον, από την ως άνω αίτηση ουδόλως προέκυπταν οι προθέσεις της Επιτροπής.
- 214 Η Επιτροπή παρατηρεί ότι, κατά τη νομολογία, είναι μόνο υποχρεωμένη, με την ανακοίνωση αιτιάσεων, να αναφέρει ότι πρόκειται να εξετάσει τη σκοπιμότητα επιβολής των προστίμων στις εμπλεκόμενες επιχειρήσεις και να γνωστοποιήσει τα κύρια πραγματικά και νομικά στοιχεία μέσω των οποίων ενδέχεται να επιβληθεί πρόστιμο (απόφαση του Δικαστηρίου της 7ης Ιουνίου 1983, 100/80 έως 103/80, *Musique diffusion française κ.λπ. κατά Επιτροπής*, Συλλογή 1983, σ. 1825, σκέψη 21).
- 215 Κατά την Επιτροπή, οι προσφεύγουσες δεν μπορούσαν να αγνοούν ότι το ποσόν των εισφορών των μελών τους επρόκειτο να ληφθεί υπόψη και είχαν κάθε δυνατότητα να υποβάλουν τις παρατηρήσεις τους επί της ανακοινώσεως των αιτιάσεων. Είχαν επίσης τη δυνατότητα να εκφραστούν επί του ζητήματος των κύκλων εργασιών των μελών τους, καθόσον, στις 10 Ιανουαρίου 2003, η Επιτροπή τους απέστειλε συναφώς αίτηση παροχής πληροφοριών (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση *Musique diffusion française κ.λπ. κατά Επιτροπής*, προπαρατεθείσα, σκέψη 23).
- 216 Η Επιτροπή, τέλος, αμφισβητεί την επιρροή που ασκεί η προπαρατεθείσα απόφαση *Compagnie maritime belge transports κ.λπ. κατά Επιτροπής*, που επικαλέσθηκαν οι

προσφεύγουσες. Εν προκειμένω, από την ανακοίνωση αιτιάσεων προέκυπτε σαφέστατα ότι η Επιτροπή προετίθετο να επιβάλει πρόστιμα στις προσφεύγουσες, οι οποίες ήσαν αποδέκτες της εν λόγω ανακοινώσεως και συνεπώς όχι στις ενδιάμεσες ομοσπονδίες ή στους επιμέρους κατόχους εκμεταλλεύσεων. Με βάση τη νομολογία που λαμβάνει υπόψη τα μέλη των ενώσεων, οι προσφεύγουσες θα μπορούσαν κάλλιστα να αντιληφθούν τον κίνδυνο και να αμυνθούν επί του σημείου αυτού κατά τη διοικητική διαδικασία.

2. Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

²¹⁷ Ο σεβασμός των δικαιωμάτων άμυνας σε κάθε διαδικασία που μπορεί να καταλήξει στην επιβολή κυρώσεων, ιδίως δε προστίμων, συνιστά θεμελιώδη αρχή του κοινοτικού δικαίου, η οποία πρέπει να τηρείται ακόμη και αν πρόκειται για διαδικασία διοικητικού χαρακτήρα (απόφαση του Πρωτοδικείου της 14ης Μαΐου 1998, T-308/94, Cascades κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. II-925, σκέψη 39). Κατ'εφαρμογήν της αρχής αυτής, η ανακοίνωση αιτιάσεων συνιστά ουσιώδη διαδικαστική εγγύηση. Η ανακοίνωση αυτή των αιτιάσεων πρέπει να αναφέρει σαφώς όλα τα ουσιώδη στοιχεία στα οποία στηρίζεται η Επιτροπή στο στάδιο αυτό της διαδικασίας (απόφαση *Compagnie maritime belge transports* κ.λπ. κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα, σκέψη 142).

²¹⁸ Κατά πάγια νομολογία, η Επιτροπή, αν αναφέρει ρητώς, με την ανακοίνωση αιτιάσεων, ότι πρόκειται να εξετάσει αν πρέπει να επιβάλει πρόστιμα στις οικείες επιχειρήσεις και αν αναφέρει τα κύρια πραγματικά και νομικά στοιχεία που μπορούν να επισύρουν πρόστιμο, όπως είναι η σοβαρότητα και η διάρκεια της υποτιθεμένης παραβάσεως και το γεγονός ότι αυτή διεπράχθη «εκ προθέσεως ή εξ αμελείας», πληροί την υποχρέωσή της σεβασμού του δικαιώματος ακροάσεως των επιχειρήσεων. Η Επιτροπή, ενεργώντας έτσι, παρέχει στις επιχειρήσεις τα αναγκαία στοιχεία για να αμυνθούν όχι μόνον έναντι της διαπιστώσεως της παραβάσεως, αλλά και έναντι της επιβολής προστίμου (απόφαση *Musique diffusion française* κ.λπ. κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα, σκέψη 21· απόφαση *ABB Asea Brown Boveri* κατά Επιτροπής, σκέψη 78).

- 219 Οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν ότι η Επιτροπή θα έπρεπε να αναφέρει με την ανακοίνωση αιτιάσεων ότι επρόκειτο να λάβει υπόψη το ποσόν των αιτήσεων εισφορών τους για να καθορίσει το ύψος του προστίμου των ομοσπονδιών, πέραν της FNSEA, και ότι επρόκειτο να υπολογίσει το ύψος των προστίμων με βάση τους κύκλους εργασιών των μελών των προσφευγουσών.
- 220 Συναφώς, πρέπει να τονισθεί, καταρχάς, ότι η Επιτροπή, στην προσβαλλόμενη απόφαση, στηρίχθηκε στις εισφορές που λαμβάνουν οι προσφεύγουσες για να υπολογίσει το βασικό ποσό των προστίμων (αιτιολογικές σκέψεις 169 και 170 της προσβαλλομένης αποφάσεως). Συγκεκριμένα, αφού καθόρισε ότι, λαμβανομένης υπόψη της σοβαρότητας της παραβάσεως, το βασικό ποσό του προστίμου που θα επιβαλλόταν στην κύρια γεωργική ομοσπονδία (την FNSEA) ήταν 20 εκατομμύρια ευρώ, η Επιτροπή χρησιμοποίησε τον λόγο μεταξύ του ποσού των ετήσιων εισφορών που εισπράττει καθεμία από τις λοιπές ομοσπονδίες και του αντίστοιχου ποσού της FNSEA ως αντικειμενικό κριτήριο της σχετικής σημασίας των διαφόρων γεωργικών ομοσπονδιών και συνεπώς του βαθμού της ευθύνης τους όσον αφορά τη διάπραξη της παραβάσεως. Έτσι, τα ποσά αυτά καθορίστηκαν στο ένα πέμπτον (FNPL), στο ένα δέκατο (FNB και FNCBV) και στο ένα εικοστό (JA) του ποσού που καθορίστηκε για την FNSEA.
- 221 Πρέπει να τονισθεί, δεύτερον, ότι η Επιτροπή, όπως το αναγνώρισε ενώπιον του Πρωτοδικείου, έλαβε υπόψη τους κύκλους εργασιών των βασικών μελών των προσφευγουσών προκειμένου να ελέγξει αν, κατά την επιβολή των προστίμων, τηρήθηκε το ανώτατο όριο του 10% που προβλέπει το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17.
- 222 Το Δικαστήριο έχει κρίνει όμως ότι η παροχή στοιχείων με την ανακοίνωση αιτιάσεων σχετικά με το ύψος των προστίμων των οποίων μελετάται η επιβολή, πριν παρασχεθεί στις επιχειρήσεις η δυνατότητα να διατυπώσουν τις παρατηρήσεις τους επί των αιτιάσεων που ελήφθησαν υπόψη κατ' αυτών, θα προδίκαιζε κατά τρόπον ανάρμοστο την απόφαση της Επιτροπής (απόφαση *Musique diffusion française* κ.λπ. κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα, σκέψη 21· απόφαση *ABB Asea Brown*

Boveri κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα, σκέψη 66). Κατά μείζονα λόγο, το να θιγεί, με την ανακοίνωση αιτιάσεων, το ζήτημα της τηρήσεως του ανωτάτου ορίου του 10 % κατά την ενδεχόμενη με την τελική απόφαση επιβολή του προστίμου θα προδίκαιζε επίσης κατά τρόπο ανάρμοστο την απόφαση αυτή.

223 Περαιτέρω, αντίθετα προς όσα υποστηρίζουν οι προσφεύγουσες, η προπαρατεθείσα απόφαση Compagnie maritime belge transports κ.λπ. κατά Επιτροπής δεν ασκεί επιρροή εν προκειμένω. Συγκεκριμένα, στις σκέψεις 143 έως 146 της αποφάσεως αυτής, το Δικαστήριο έκρινε ότι η Επιτροπή όφειλε να αναφέρει κατά μη διφορούμενο τρόπο, στην ανακοίνωση αιτιάσεων, τα πρόσωπα στα οποία είναι δυνατόν να επιβληθούν πρόστιμα και ότι η ανακοίνωση αιτιάσεων η οποία περιορίζεται στο να προσδιορίζει ως αυτουργό μιας παραβάσεως μια συλλογική οντότητα δεν επιτρέπει στις εταιρίες που συνιστούν τη συλλογική αυτή οντότητα να είναι επαρκώς ενήμερες περί του ότι θα τους επιβληθούν ατομικώς πρόστιμα και δεν αρκεί για να τις προειδοποιήσει για το ότι το ύψος των προστίμων θα καθορισθεί βάσει της εκτιμήσεως της συμμετοχής καθεμιάς εταιρίας στη συμπεριφορά που συνιστά την προβαλλόμενη παράβαση. Στις υπό κρίση όμως υποθέσεις, η Επιτροπή δεν επέβαλε κυρώσεις στα άμεσα ή έμμεσα μέλη των προσφευγουσών, αλλά στις προσφεύγουσες αυτές, λόγω του δικού τους βαθμού ευθύνης όσον αφορά την παράβαση (αιτιολογική σκέψη 169 και άρθρα 1 και 3 της προσβαλλομένης αποφάσεως), όπως το είχε αναγγείλει με την ανακοίνωση αιτιάσεων. Συγκεκριμένα, το να ληφθεί υπόψη ο κύκλος εργασιών των μελών μιας ενώσεως επιχειρήσεων που διέπραξε παράβαση ουδόλως σημαίνει ότι επιβλήθηκε πρόστιμο στα μέλη αυτά (απόφαση του Πρωτοδικείου της 23ης Φεβρουαρίου 1994, T-39/92 και T-40/92, CB και Europay κατά Επιτροπής, Συλλογή 1994, σ. II-49, σκέψη 139).

224 Κατόπιν των προεκτεθέντων, πρέπει να συναχθεί το συμπέρασμα ότι η Επιτροπή δεν προσέβαλε τα δικαιώματα άμυνας των προσφευγουσών λόγω του ότι δεν ανέφερε, με την ανακοίνωση αιτιάσεων, ότι προετίθετο να λάβει υπόψη το ποσόν των ετησίων εισφορών που αυτές εισπράττουν και τον κύκλο εργασιών των μελών τους προκειμένου, αντιστοίχως, να υπολογίσει το βασικό ποσόν των προστίμων και να ελέγξει την τήρηση του ανωτάτου ορίου του 10 % που καθορίζει το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17.

225 Κατά συνέπεια, ο λόγος αυτός ακυρώσεως πρέπει να απορριφθεί.

Ε — *Επί του πέμπτου λόγου ακυρώσεως, που αντλείται από την παράβαση της υποχρέωσης αιτιολογήσεως*

1. Επιχειρήματα των διαδίκων

- 226 Οι προσφεύγουσες υπενθυμίζουν ότι η αιτιολογία βλαπτικής αποφάσεως πρέπει να παρέχει στον μεν κοινοτικό δικαστή τη δυνατότητα να ασκήσει τον έλεγχό του ως προς τη νομιμότητα, στον δε ενδιαφερόμενο να γνωρίζει πώς δικαιολογείται το ληφθέν μέτρο, ώστε να είναι σε θέση να υπερασπίσει τα δικαιώματά του και να εξακριβώσει αν η απόφαση είναι ή όχι βάσιμη (απόφαση του Πρωτοδικείου της 14ης Μαΐου 1998, T-310/94, Gruber + Weber κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. II-1043, σκέψη 40).
- 227 Υποστηρίζουν ότι η προσβαλλόμενη απόφαση ουδόλως αναφέρεται στο ποσόν των κύκλων εργασιών που η Επιτροπή έλαβε υπόψη για να καθορίσει τα πρόστιμα ούτε στον έλεγχο της μη υπερβάσεως του ανωτάτου ορίου του 10% που καθορίζει το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17. Έτσι, η Επιτροπή δεν ανέφερε ότι είχε αποφασίσει να υπολογίσει το εν λόγω ανώτατο όριο με βάση το άθροισμα του κύκλου εργασιών των μελών των προσφευγουσών ούτε διευκρίνισε για ποια μέλη θα επρόκειτο. Εν προκειμένω όμως ήταν επιβεβλημένη μια αιτιολογία χαρακτηριζόμενη από εξαιρετική ακρίβεια, δεδομένου ότι για πρώτη φορά η Επιτροπή ασχολήθηκε με υπόθεση αφορώσα γεωργικές συνδικαλιστικές οργανώσεις και προετίθετο να παρεκκλίνει από τις περιοριστικές προϋποθέσεις συνεκτιμήσεως των κύκλων εργασιών των μελών μιας ένωσης. Η από 10 Ιανουαρίου 2003 αίτηση παροχής πληροφοριών της Επιτροπής δεν μπορεί, εν πάση περιπτώσει, να καλύψει την έλλειψη αυτή αιτιολογίας. Τέλος, αυτή η παράβαση της υποχρέωσης αιτιολογήσεως έχει ως συνέπεια, κατά την προσφεύγουσα στην υπόθεση T-217/03, την ακύρωση ολόκληρης της προσβαλλομένης αποφάσεως και όχι μόνο του τμήματος που αφορά τα πρόστιμα.
- 228 Η Γαλλική Δημοκρατία τονίζει ότι η προσβαλλόμενη απόφαση δεν εκπληροί την υποχρέωση αιτιολογήσεως που προκύπτει από το άρθρο 253 ΕΚ. Η κατάσταση αυτή δεν μπορεί να διορθωθεί από τις εξηγήσεις που η Επιτροπή επιχειρεί να διατυπώσει για πρώτη φορά με το υπόμνημα αντικρούσεως (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση του Πρωτοδικείου της 26ης Φεβρουαρίου 2002, T-323/99, INMA και Itainvest κατά Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. II-545, σκέψη 76).

- 229 Η Επιτροπή υποστηρίζει εκ προοιμίου ότι ο λόγος αυτός δεν μπορεί να στηρίξει την ακύρωση της προσβαλλομένης απόφασης στο σύνολό της, αλλά μόνο την ακύρωση του άρθρου της 3, καθόσον η προβαλλόμενη έλλειψη αιτιολογίας αφορά το επίπεδο των προστίμων και δεν επηρεάζει ούτε το υποστατό των πραγματικών περιστατικών ούτε τον νομικό χαρακτηρισμό τους. Εν πάση περιπτώσει, τήρησε απολύτως, εν προκειμένω, την υποχρέωση αιτιολογήσεως.
- 230 Η Επιτροπή τονίζει ότι η υποχρέωση αυτή εκπληρούται όταν αναφέρει τα στοιχεία τα οποία έλαβε υπόψη για να εκτιμήσει τη σοβαρότητα και τη διάρκεια της παραβάσεως προκειμένου να υπολογίσει το πρόστιμο (αποφάσεις του Δικαστηρίου της 16ης Νοεμβρίου 2000, C-282/98 P, Enso Espaňola κατά Επιτροπής, Συλλογή 2000, σ. I-9817, σκέψεις 40 και 41, και C-297/98 P, SCA Holding κατά Επιτροπής, Συλλογή 2000, σ. I-10101, σκέψεις 56 έως 65· απόφαση του Πρωτοδικείου της 9ης Ιουλίου 2003, T-220/00, Cheil Jedang κατά Επιτροπής, Συλλογή 2003, σ. II-2473, σκέψη 218). Επομένως, δεν οφείλει να αναφέρει στην απόφασή της τον κύκλο εργασιών που έλαβε υπόψη ούτε το ποσοστό του κύκλου εργασιών που αντιπροσωπεύει το πρόστιμο, καθόσον το ζήτημα αν τηρήθηκε το ανώτατο όριο του 10 % δεν αποτελεί τμήμα της αιτιολογίας της απόφασης. Συγκεκριμένα, το ανώτατο όριο του 10 % αποτελεί το νόμιμο ανώτατο όριο του προστίμου το οποίο μπορεί να επιβληθεί και δεν περιλαμβάνεται στη δικαιολόγηση του ληφθέντος μέτρου.
- 231 Η Επιτροπή υποστηρίζει επίσης ότι η υποχρέωση αιτιολογήσεως πρέπει να εκτιμάται μαζί με τα συμφραζόμενά της και υπενθυμίζει ότι ανέφερε σαφώς ότι στηριζόταν στις διατάξεις των κατευθυντηρίων γραμμών, των οποίων το σημείο 5, στοιχείο γ', της επιτρέπει να επιβάλλει σε μια ένωση πρόστιμο ισοδύναμο προς το σύνολο των επιμέρους προστίμων που θα μπορούσαν να επιβληθούν σε έκαστο των μελών της. Οι προσφεύγουσες δεν μπορούν να αγνοούν τις αρχές που διέπουν τον υπολογισμό του προστίμου, ιδίως δε το γεγονός ότι η Επιτροπή λαμβάνει υπόψη τον κύκλο εργασιών των μελών τους για να ελέγξει τη μη υπέρβαση του ανωτάτου ορίου του 10 %. Συγκεκριμένα, από την προσβαλλόμενη απόφαση συνολικά προκύπτει ότι η παράβαση διαπράχθηκε από τις προσφεύγουσες όχι προς όφελός τους αλλά προς όφελος των μελών τους.
- 232 Η Επιτροπή παρατηρεί επίσης ότι, στις 10 Ιανουαρίου 2003, ζήτησε από εκάστη των προσφευγουσών τους κύκλους εργασιών των μελών τους. Η προσφεύγουσα στην

υπόθεση T-217/03 της απέστειλε τα στοιχεία αυτά με επιστολή της 27ης Ιανουαρίου 2003. Από τα αριθμητικά στοιχεία που παρέσχε η ομοσπονδία αυτή προκύπτει ότι υπήρχε μεγάλη απόσταση μέχρι το ανώτατο όριο του 10%. Οι προσφεύγουσες στην υπόθεση T-245/03 της ανέφεραν, αντιθέτως, ότι δεν ήταν σε θέση να της παράσχουν τα στοιχεία αυτά. Ενόψει της αρνήσεως αυτής, η Επιτροπή μπορούσε να λάβει απόφαση βάσει του άρθρου 11, παράγραφος 5, του κανονισμού 17, συνοδευόμενη ενδεχομένως από χρηματικές ποινές ή πρόστιμα, με την οποία θα διέτασσε την προσκόμιση των στοιχείων αυτών, πλην όμως περιορίστηκε στο να θεωρήσει, με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία, ότι δεν υφίστατο ο παραμικρός κίνδυνος να καλυφθεί το ανώτατο όριο του 10% του κύκλου εργασιών των μελών των προσφευγουσών.

2. Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

²³³ Κατά πάγια νομολογία, από την αιτιολογία που απαιτεί το άρθρο 253 ΕΚ πρέπει να προκύπτει κατά τρόπο σαφή και μη διφορούμενο η συλλογιστική του κοινοτικού οργάνου που εξέδωσε την πράξη, κατά τρόπο ώστε οι ενδιαφερόμενοι να έχουν τη δυνατότητα να γνωρίσουν τους λόγους που δικαιολογούν το μέτρο που ελήφθη και το αρμόδιο δικαστήριο να έχει τη δυνατότητα να ασκήσει τον έλεγχό του. Η απαίτηση αιτιολογήσεως πρέπει να εκτιμάται αναλόγως των περιστάσεων της συγκεκριμένης υποθέσεως, ιδίως δε του περιεχομένου της πράξεως, της φύσεως της παρατιθέμενης αιτιολογίας και του συμφέροντος που ενδέχεται να έχουν οι αποδέκτες της πράξεως ή άλλα πρόσωπα τα οποία η πράξη αφορά άμεσα και ατομικά να τους δοθούν εξηγήσεις. Δεν απαιτείται η αιτιολογία να προσδιορίζει όλα τα πραγματικά και νομικά στοιχεία που ασκούν επιρροή, καθόσον το ζήτημα αν η αιτιολογία μιας πράξεως τηρεί τις απαιτήσεις του άρθρου 253 ΕΚ πρέπει να εκτιμάται με γνώμονα όχι μόνον το κείμενο της πράξεως αυτής, αλλά και το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται και το σύνολο των νομικών κανόνων που διέπουν το σχετικό θέμα (απόφαση Cheil Jedang κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα, σκέψη 216· απόφαση του Πρωτοδικείου της 25ης Οκτωβρίου 2005, T-38/02, Groupe Danone κατά Επιτροπής, Συλλογή 2005, σ. II-4407, σκέψη 96).

²³⁴ Εν προκειμένω, οι προσφεύγουσες προσάπτουν στην Επιτροπή το ότι δεν αιτιολόγησε ρητώς με την προσβαλλόμενη απόφαση το γεγονός ότι τα επιβληθέντα

πρόστιμα δεν υπερέβαιναν το ανώτατο όριο του 10 % των κύκλων εργασιών τους, που διαλαμβάνεται στο άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, και το ότι δεν εξέθεσε τους λόγους για τους οποίους, προκειμένου να ελέγξει την τήρηση του εν λόγω ανωτάτου ορίου, μπορούσε να λάβει υπόψη τους κύκλους εργασιών των μελών τους.

- 235 Επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, πράγματι, καμία αιτιολογική σκέψη της προσβαλλομένης αποφάσεως δεν αφορά την εξέταση της τήρησης του ανωτάτου ορίου του 10 % του κύκλου εργασιών στο οποίο υπόκεινται τα πρόστιμα. Η Επιτροπή ομοίως δεν ανέφερε ότι, προκειμένου να ελέγξει την τήρηση του εν λόγω ανωτάτου ορίου, όφειλε να λάβει υπόψη, εν προκειμένω, τους κύκλους εργασιών των βασικών μελών των προσφευγουσών ούτε, κατά μείζονα λόγο, δεν δικαιολόγησε μια τέτοια δυνατότητα.
- 236 Η Επιτροπή φρονεί, ωστόσο, ότι η τήρηση του ανωτάτου ορίου του 10 % του κύκλου εργασιών δεν αποτελεί παρά το νόμιμο ανώτατο όριο του προστίμου και δεν περιλαμβάνεται στην αιτιολογία της αποφάσεως.
- 237 Πρέπει όμως να τονισθεί ότι το όριο του 10 % του κύκλου εργασιών που διαλαμβάνεται στο άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 αφορά τον κύκλο εργασιών της επιχείρησης ή της ένωσης που διέπραξε την παράβαση η οποία, ως αποδέκτης της αποφάσεως, είναι ως εκ τούτου σε θέση να ελέγξει την τήρηση του εν λόγω ορίου. Υπό τις περιστάσεις αυτές, δεν απαιτείται καμία ειδική αιτιολογία όσον αφορά την εφαρμογή του εν λόγω ανωτάτου ορίου. Ωστόσο, όταν η Επιτροπή αφίσταται της συνήθους πρακτικής της και λαμβάνει υπόψη, για τον υπολογισμό του προστίμου, ένα κύκλο εργασιών διαφορετικό από εκείνον του αποδέκτη της αποφάσεως με την οποία επιβάλλονται κυρώσεις για την παράβαση, όπως είναι οι κύκλοι εργασιών των μελών της ένωσης στην οποία επιβάλλονται κυρώσεις, πρέπει να αιτιολογεί οπωσδήποτε ειδικώς την απόφασή της επί του σημείου αυτού προκειμένου να παράσχει τη δυνατότητα στον αποδέκτη της αποφάσεως να ελέγξει αν το όριο του 10 % τηρήθηκε κατά τον υπολογισμό του προστίμου.

- 238 Έτσι, όταν η Επιτροπή επιβάλλει πρόστιμο σε μια επιμέρους επιχείρηση που διέπραξε παράβαση, δεν οφείλει πράγματι, ελλείψει ειδικών περιστάσεων, να αιτιολογήσει ρητώς την τήρηση του ανωτάτου ορίου του 10 % του κύκλου εργασιών της εν λόγω επιχείρησης. Η επιχείρηση αυτή πρέπει να γνωρίζει τόσο την ύπαρξη του εν λόγω νομίμου ορίου όσο και το συγκεκριμένο ποσό του κύκλου εργασιών της και μπορεί, συνεπώς, να εκτιμήσει, έστω και αν δεν υπάρχει καμία δικαιολογία στην απόφαση περί επιβολής κυρώσεως, αν υπήρξε ή όχι υπέρβαση του ανωτάτου ορίου του 10 % κατά την επιβολή του προστίμου.
- 239 Αντιθέτως, όταν η Επιτροπή επιβάλλει κύρωση σε ένωση επιχειρήσεων και ελέγχει την τήρηση του νομίμου ανωτάτου ορίου του 10 % του κύκλου εργασιών βάσει του αθροίσματος του κύκλου εργασιών που έχουν πραγματοποιήσει το σύνολο ή μέρος των μελών της ένωσης αυτής, πρέπει να το αναφέρει ρητώς στην απόφασή της και πρέπει να εκθέτει τους λόγους που δικαιολογούν τη συνεκτίμηση των κύκλων εργασιών των μελών. Αν δεν υπάρξει τέτοια αιτιολογία, οι ενδιαφερόμενοι δεν θα είναι σε θέση να γνωρίσουν τη δικαιολόγηση της αποφάσεως αυτής και δεν θα μπορούν να προβούν ορθώς στον έλεγχο της τηρήσεως εν προκειμένω του νομίμου ανωτάτου ορίου.
- 240 Το συμπέρασμα αυτό δεν αναιρείται από τη νομολογία που επικαλέσθηκε η Επιτροπή στη σκέψη 230 ανωτέρω, σύμφωνα με την οποία, όσον αφορά το περιεχόμενο της υποχρέωσης αιτιολογήσεως σχετικά με τον υπολογισμό του ύψους ενός προστίμου που επιβλήθηκε για παράβαση των κοινοτικών κανόνων του ανταγωνισμού, αρκεί να αναφέρει η Επιτροπή, με την απόφασή της, τα στοιχεία εκτιμήσεως τα οποία έλαβε υπόψη κατ' εφαρμογήν των κατευθυντηρίων γραμμών και βάσει των οποίων μπορούσε να εκτιμήσει τη σοβαρότητα και τη διάρκεια της παραβάσεως. Συγκεκριμένα, η νομολογία αυτή αφορά αποκλειστικά το ζήτημα του καθορισμού του ύψους του προστίμου και όχι το ζήτημα του ελέγχου του αν η τελικώς καθορισθείσα κύρωση υπερέβη ή όχι το ανώτατο όριο του 10 % του κύκλου εργασιών της επιχείρησης ή της ένωσης στην οποία επιβάλλεται κύρωση.
- 241 Πρέπει κατά συνέπεια να συναχθεί το συμπέρασμα ότι, εν προκειμένω, η Επιτροπή όφειλε να αναφέρει, στην προσβαλλόμενη απόφαση, ότι στηρίχθηκε στους κύκλους

εργασιών των βασικών μελών των προσφευγουσών —διευκρινίζοντας, ενδεχομένως, αν πρόκειται για όλα τα μέλη τους ή για συγκεκριμένες κατηγορίες των μελών αυτών— προκειμένου να ελέγξει αν κατά την επιβολή των προστίμων τηρήθηκε το νόμιμο ανώτατο όριο του 10%. Ομοίως, η Επιτροπή έπρεπε να αναφέρει βάσει ποιων περιστάσεων μπορούσε να λάβει προς τούτο υπόψη το άθροισμα των κύκλων εργασιών των μελών των προσφευγουσών.

242 Η Επιτροπή, περαιτέρω, δεν μπορεί να επικαλείται το γεγονός ότι ανέφερε, στην αιτιολογική σκέψη 164 της προσβαλλομένης αποφάσεως, ότι επρόκειτο να στηριχθεί στις κατευθυντήριες γραμμές. Αυτή η γενική αναφορά έγινε στο τμήμα που αφορά τον καθορισμό του ύψους των προστίμων και μοναδικός της σκοπός είναι να υπενθυμίσει τα κριτήρια που προβλέπουν την εκτίμηση της σοβαρότητας της παραβάσεως. Κατά τα λοιπά, πρέπει να παρατηρηθεί ότι η Επιτροπή ουδόλως αναφέρθηκε, στην προσβαλλόμενη απόφαση, στο σημείο 5, στοιχείο γ', των κατευθυντηρίων γραμμών που αφορά τη δυνατότητα συνεκτιμήσεως των κύκλων εργασιών των μελών μιας ένωσης.

243 Η Επιτροπή ομοίως δεν μπορεί να επικαλείται τις επιστολές που απέστειλε στις προσφεύγουσες στις 10 Ιανουαρίου 2003 για να τους ζητήσει τη γνωστοποίηση των κύκλων εργασιών των μελών τους. Συγκεκριμένα, ακόμη και αν θεωρηθεί ότι με βάση τις αιτήσεις αυτές οι προσφεύγουσες θα έπρεπε να κατανοήσουν ότι η προσβαλλόμενη απόφαση είχε λάβει υπόψη τους κύκλους εργασιών των μελών τους για τον υπολογισμό του ανωτάτου ορίου του 10%, οι αιτήσεις αυτές δεν μπορούν να αντισταθμίσουν την έλλειψη αιτιολογήσεως της προσβαλλομένης αποφάσεως επί του σημείου αυτού, ιδίως την πλήρη απουσία αναφοράς των λόγων για τους οποίους οι κύκλοι αυτοί εργασιών μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για τον υπολογισμό της μη υπερβάσεως του εν λόγω ανωτάτου ορίου.

244 Τέλος, όσον αφορά το γεγονός ότι οι προσφεύγουσες στην υπόθεση T-245/03 δεν είχαν παράσχει στην Επιτροπή τους κύκλους εργασιών των μελών τους, η περίπτωση αυτή ομοίως δεν μπορεί να απαλλάξει την Επιτροπή από την υποχρέωση διατυπώσεως, στο σώμα της προσβαλλομένης αποφάσεως, των λόγων για τους οποίους θεωρούσε ενδεδειγμένο να λάβει υπόψη τους κύκλους εργασιών που πραγματοποίησαν τα μέλη αυτά και τους λόγους για τους οποίους θεωρούσαν εν προκειμένω ότι δεν υπήρξε υπέρβαση του ανωτάτου ορίου του 10%.

245 Κατόπιν των προεκτεθέντων, πρέπει να συναχθεί το συμπέρασμα ότι η Επιτροπή παρέβη την υποχρέωση αιτιολόγησεως που της επιβάλλει το άρθρο 253 ΕΚ.

II — *Επί των αιτημάτων με τα οποία ζητείται η ακύρωση ή η μείωση του προστίμου*

246 Οι προσφεύγουσες προβάλλουν έξι λόγους προς στήριξη των αιτημάτων τους με τα οποία ζητούν την ακύρωση ή τη μείωση των προστίμων που τους επιβλήθηκαν με την προσβαλλόμενη απόφαση. Ο πρώτος λόγος αντλείται από την έλλειψη νομιμότητας των κατευθυντηρίων γραμμών. Ο δεύτερος λόγος αντλείται από την παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας, από πρόδηλη πλάνη εκτιμήσεως και από πλάνη περί το δίκαιο κατά τον καθορισμό της σοβαρότητας της παραβάσεως. Ο τρίτος λόγος αντλείται από πλάνες εκτιμήσεως και πλάνες περί το δίκαιο, καθώς και από την παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας κατά τη συνεκτίμηση των επιβαρυντικών και ελαφρυντικών περιστάσεων. Ο τέταρτος λόγος αντλείται από παράβαση του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 κατά τον καθορισμό του ύψους των προστίμων. Ο πέμπτος λόγος αντλείται από την παραβίαση της αρχής της μη σφερέσεως των κυρώσεων. Ο έκτος λόγος αντλείται από την παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας και από πρόδηλη πλάνη εκτιμήσεως κατά τη συνεκτίμηση των περιστάσεων που προβλέπει το άρθρο 5, στοιχείο β', των κατευθυντηρίων γραμμών.

A — *Επί του πρώτου λόγου που αντλείται από την έλλειψη νομιμότητας των κατευθυντηρίων γραμμών*

1. Επιχειρήματα των διαδίκων

247 Οι προσφεύγουσες στην υπόθεση T-245/03 υποστηρίζουν, πρώτον, ότι οι κατευθυντήριες γραμμές παραβιάζουν την αρχή της αναλογικότητας. Παρατηρούν ότι η εκτίμηση των συνεπειών των συμφωνιών ή των πρακτικών που αφορούν τη λειτουργία της αγοράς αποτελεί ουσιώδες στοιχείο για τον καθορισμό του βαθμού

της σοβαρότητας της παραβάσεως. Ωστόσο, για να χαρακτηριστεί μια παράβαση πολύ σοβαρή, η Επιτροπή ουδόλως λαμβάνει υπόψη τις συνέπειές της, αλλά μόνο τη φύση της και την έκταση της σχετικής γεωγραφικής αγοράς. Επιπλέον, όταν, σύμφωνα με το σημείο 1 Α των κατευθυντηρίων γραμμών, η παράβαση έχει χαρακτηριστεί ως πολύ σοβαρή, υπόκειται σε πρόστιμο αρχικού ελάχιστου ύψους 20 εκατομμυρίων ευρώ, το οποίο έχει ορισθεί κατά διακριτική ευχέρεια και είναι αυθαίρετο. Το ελάχιστο αυτό ποσό απαγορεύει επιπλέον στην Επιτροπή να λάβει υπόψη τη σημασία, το μέγεθος και τη φύση του εμπλεκόμενου φορέα ή τα οφέλη που άντλησε από την παράβαση.

248 Οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν, δεύτερον, ότι οι κατευθυντήριες γραμμές συνιστούν παράβαση του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17. Παρατηρούν, πρώτον, ότι το σημείο 1 Α των κατευθυντηρίων γραμμών παρέχει τη δυνατότητα στην Επιτροπή να καθορίζει ως βασικό ποσό ενός προστίμου ένα ποσό μεγαλύτερο του ενός εκατομμυρίου ευρώ ή του 10% του κύκλου εργασιών που έχει πραγματοποιήσει η εμπλεκόμενη επιχείρηση. Κατά τις προσφεύγουσες όμως, το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, καθορίζοντας ότι η Επιτροπή πρέπει να λαμβάνει υπόψη τα κριτήρια της σοβαρότητας και της διάρκειας της παραβάσεως κατά το στάδιο του καθορισμού του βασικού ποσού του προστίμου, δεν επιτρέπει το να υπερβαίνει το βασικό αυτό ποσό —όπως εξάλλου και το τελικό ποσό του προστίμου— τα εν λόγω ανώτατα όρια. Οι προσφεύγουσες ισχυρίζονται, δεύτερον, ότι το σημείο 1 Β των κατευθυντηρίων γραμμών λαμβάνει υπόψη το κριτήριο της διάρκειας της παραβάσεως μόνο για την προσαύξηση του ποσού του προστίμου, πράγμα που ωθεί την Επιτροπή να αντιμετωπίζει κατά τον ίδιο τρόπο μια παράβαση που διήρκεσε μερικές μέρες και μια παράβαση που διήρκεσε ένα σχεδόν έτος.

249 Η Επιτροπή τονίζει, πρώτον, ότι τα μόνα κριτήρια που ρητώς αναφέρονται στο άρθρο 15 του κανονισμού 17 είναι η σοβαρότητα και η διάρκεια της παραβάσεως, η δε διάταξη αυτή δεν επιβάλλει άλλα όρια ούτε άλλες διευκρινίσεις όσον αφορά το περιθώριό της εκτιμήσεως κατά τον καθορισμό του ύψους των προστίμων, παρά μόνο την τήρηση του ανωτάτου ορίου σχετικά με τον κύκλο εργασιών κάθε επιχειρήσεως. Περαιτέρω, δεδομένου ότι οι πολύ σοβαρές παραβάσεις αποτελούν πρακτικές το αντικείμενο των οποίων είναι προδήλως αντίθετο προς τις αρχές της εσωτερικής αγοράς και προκειμένου να διασφαλισθεί ο αποτρεπτικός χαρακτήρας των προστίμων, ουδόλως είναι δυσανάλογο να λαμβάνεται ως σημείο αφετηρίας ένα

ποσό 20 εκατομμυρίων ευρώ. Εν πάση περιπτώσει, αντίθετα προς τους ισχυρισμούς των προσφευγουσών, υπάρχει η δυνατότητα να καθορισθεί ποσό κάτω των 20 εκατομμυρίων ευρώ στο εσωτερικό της κατηγορίας των πολύ σοβαρών παραβάσεων. Η Επιτροπή υποστηρίζει, δεύτερον, ότι ο καθορισμός ανωτάτου ορίου όσον αφορά το πρόστιμο πρέπει να πραγματοποιείται σε σχέση με το τελικό ποσό του, πριν από την εφαρμογή της επιείκειας, και ότι το γεγονός ότι η μικρή διάρκεια δεν αποτελεί παράγοντα μείωσης του προστίμου, αλλά μόνο ουδέτερο παράγοντα, δεν συνιστά παράβαση του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17.

2. Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

- 250 Πρέπει εκ προοιμίου να τονισθεί ότι οι κατευθυντήριες γραμμές, μολονότι δεν συνιστούν τη νομική βάση της προσβαλλομένης απόφασης, δεδομένου ότι η απόφαση αυτή στηρίχθηκε κυρίως στον κανονισμό 17, καθορίζουν, κατά τρόπο γενικό και αφηρημένο, τη μέθοδο που επέβαλε στον εαυτό της η Επιτροπή για τον καθορισμό του ύψους των προστίμων. Κατά συνέπεια, υπάρχει εν προκειμένω άμεση σχέση μεταξύ της προσβαλλομένης ατομικής απόφασης και της πράξεως γενικής ισχύος που συνιστούν οι κατευθυντήριες γραμμές. Δεδομένου ότι οι προσφεύγουσες δεν ήταν σε θέση να ζητήσουν την ακύρωση των κατευθυντηρίων γραμμών, αυτές μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο ενστάσεως ελλείψεως νομιμότητας (αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 20ής Μαρτίου 2002, T-23/99, LR AF 1998 κατά Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. II-1705, σκέψεις 274 και 276, και της 29ης Νοεμβρίου 2005, T-64/02, Heubach κατά Επιτροπής, Συλλογή 2005, σ. II-5137, σκέψη 35).
- 251 Οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν, πρώτον, ότι οι κατευθυντήριες γραμμές παραβιάζουν την αρχή της αναλογικότητας, καθόσον δεν λαμβάνουν υπόψη, κατά τον καθορισμό της κατηγορίας των πολύ σοβαρών παραβάσεων, τις συνέπειες των επίμαχων συμφωνιών ή πρακτικών.
- 252 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι το σημείο 1 Α των κατευθυντηρίων γραμμών καθορίζει ότι στην περίπτωση των πολύ σοβαρών παραβάσεων πρόκειται κατά βάση «για οριζόντιους περιορισμούς, π.χ. συνασπισμούς επιχειρήσεων με σκοπό τον έλεγχο των τιμών ή τον επιμερισμό των αγορών βάσει ποσοστώσεων, ή για άλλου

είδους πρακτικές οι οποίες πλήττουν την εύρυθμη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς, όπως είναι εκείνες οι οποίες αποσκοπούν στην όρθωση εμποδίων μεταξύ των εθνικών αγορών». Κατά πάγια όμως νομολογία, οι συμπράξεις που αφορούν τις τιμές ή τη στεγανοποίηση των αγορών συνιστούν εκ φύσεως πολύ σοβαρές παραβάσεις (αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 11ης Δεκεμβρίου 2003, T-65/99, Strintzis Lines Shipping κατά Επιτροπής, Συλλογή 2003, σ. II-5433, σκέψη 168, T-66/99, Minoan Lines κατά Επιτροπής, Συλλογή 2003, σ. II-5515, σκέψη 280, και της 27ης Ιουλίου 2005, T-49/02 έως T-51/02, Brasserie nationale κατά Επιτροπής, Συλλογή 2005, σ. II-3033, σκέψεις 173 και 174). Το Πρωτοδικείο θεωρεί, κατά συνέπεια, ότι η Επιτροπή, εκθέτοντας στις κατευθυντήριες γραμμές της ότι τα είδη αυτά των παραβάσεων πρέπει να θεωρούνται πολύ σοβαρές παραβάσεις, δεν παραβίασε την αρχή της αναλογικότητας. Εν πάση περιπτώσει, το σημείο 1 Α των κατευθυντηρίων γραμμών προβλέπει, στο πρώτο του εδάφιο, ότι, για να αξιολογηθεί η σοβαρότητα της παραβάσεως, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ο πραγματικός της αντίκτυπος επί της αγοράς, εφόσον αυτό είναι δυνατόν να εκτιμηθεί. Επομένως, η Επιτροπή οφείλει υπό ορισμένες συγκεκριμένες περιστάσεις να λαμβάνει υπόψη τις συνέπειες της σχετικής παραβάσεως προκειμένου να τη χαρακτηρίσει ή όχι πολύ σοβαρή.

253 Όσον αφορά, εν συνεχεία, το γεγονός ότι το ποσό των 20 εκατομμυρίων ευρώ που προβλέπεται για τις πολύ σοβαρές αυτές παραβάσεις ορίστηκε κατά διακριτική ευχέρεια και είναι αυθαίρετο, πρέπει να υπομνησθεί εκ προοιμίου ότι, κατά πάγια νομολογία, η Επιτροπή διαθέτει, στο πλαίσιο του κανονισμού 17, περιθώριο εκτιμήσεως κατά τον καθορισμό του ύψους των προστίμων, προκειμένου να προσανατολίζει τη συμπεριφορά των επιχειρήσεων προς την τήρηση των κανόνων του ανταγωνισμού (απόφαση Cheil Jedang κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα, σκέψη 76). Πρέπει επίσης να τονισθεί ότι, δεδομένου ότι τα αρχικά ποσά που προβλέπουν οι κατευθυντήριες γραμμές είναι μόνο «δυνητικά», η Επιτροπή είναι απολύτως ελεύθερη να καθορίζει αρχικό ποσό κάτω των 20 εκατομμυρίων ευρώ. Επομένως, δεδομένου ότι τα κατ' αποκοπήν ποσά που προβλέπονται από τις κατευθυντήριες γραμμές είναι απλώς ενδεικτικά, δεν μπορεί να προκύπτει εντεύθεν παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας (απόφαση Heubach κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα, σκέψεις 40 και 44).

254 Οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν, δεύτερον, ότι η μέθοδος την οποία καθορίζει το σημείο 1 Α των κατευθυντηρίων γραμμών για τον υπολογισμό του προστίμου είναι αντίθετη προς το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, καθόσον περιλαμβάνει τη δυνατότητα να καθορίζεται βασικό ποσό προστίμου μεγαλύτερο από ένα εκατομμύριο ευρώ ή από το 10% του κύκλου εργασιών που έχει πραγματοποιήσει η εμπλεκόμενη επιχείρηση.

- 255 Η θέση αυτή δεν μπορεί ωστόσο να γίνει δεκτή. Συγκεκριμένα, το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, ορίζοντας ότι η Επιτροπή μπορεί να επιβάλλει πρόστιμα ποσού το πολύ μέχρι 10 % του κύκλου εργασιών που έχει πραγματοποιήσει κατά την προηγούμενη εταιρική χρήση εκάστη των επιχειρήσεων που μετέσχε στην παράβαση, απαιτεί μόνο να μειώνεται το πρόστιμο που τελικά θα επιβληθεί σε μια επιχείρηση σε περίπτωση που υπερβαίνει το 10% του κύκλου εργασιών της, ανεξάρτητα από τις ενδιάμεσες πράξεις υπολογισμού που αποσκοπούν στη συνεκτίμηση της σοβαρότητας και της διάρκειας της παραβάσεως. Κατά συνέπεια, το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 δεν απαγορεύει στην Επιτροπή να αναφέρεται, κατά τον υπολογισμό της, σε ένα ενδιάμεσο ποσό που υπερβαίνει το 10 % του κύκλου εργασιών της εμπλεκομένης επιχείρησης, εφόσον το ποσό του προστίμου που τελικά επιβάλλεται στην επιχείρηση αυτή δεν υπερβαίνει αυτό το ανώτατο όριο (απόφαση LR AF 1998 κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα, σκέψεις 287 και 288). Το αυτό ισχύει και για το ανώτατο ποσό του ενός εκατομμυρίου ευρώ.
- 256 Οι προσφεύγουσες ισχυρίζονται επιπλέον ότι το σημείο 1 Β των κατευθυντηρίων γραμμών συνιστά παράβαση του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, στον βαθμό που δεν λαμβάνει υπόψη το κριτήριο της διάρκειας της παραβάσεως παρά μόνο για την προσαύξηση του ποσού του προστίμου.
- 257 Πρέπει να υπομνησθεί ότι το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 ορίζει ότι, για να καθορισθεί το ύψος του προστίμου, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη, πέραν της σοβαρότητας της παραβάσεως, και η διάρκειά της. Το σημείο 1 Β των κατευθυντηρίων γραμμών προβλέπει, συναφώς, ότι η διάρκεια της παραβάσεως μπορεί να συνεπάγεται τον καθορισμό ενδεχομένως ενός επιπλέον ποσού προστίμου, σε σχέση με αυτό που καθορίστηκε βάσει της σοβαρότητας. Έτσι, οι κατευθυντήριες γραμμές διακρίνουν τις παραβάσεις μικρής διάρκειας (κάτω γενικώς του ενός έτους), για τις οποίες δεν επιβάλλεται κανένα πρόσθετο ποσό, από τις παραβάσεις μέσης διάρκειας (από ένα έως πέντε έτη γενικώς), για τις οποίες το πρόσθετο αυτό ποσό μπορεί να φθάσει μέχρι το 50 % του ποσού που καθορίστηκε για τη σοβαρότητα της παραβάσεως, και, τέλος, τις παραβάσεις μεγάλης διάρκειας (άνω των πέντε ετών γενικώς), για τις οποίες προβλέπεται πρόσθετο κατ' έτος ποσό ίσο προς το 10 % του ποσού που καθορίστηκε για τη σοβαρότητα της παραβάσεως. Οι κατευθυντήριες γραμμές δεν λαμβάνουν συνεπώς υπόψη την πολύ μικρή διάρκεια μιας παραβάσεως προκειμένου να μειωθεί το αρχικώς καθορισθέν ποσό του προστίμου.

- 258 Το γεγονός όμως ότι η παράβαση είναι σύντομης διάρκειας ουδόλως επηρεάζει τη σοβαρότητά της, όπως αυτή προκύπτει από την ίδια της τη φύση. Επομένως, ορθώς η Επιτροπή θεώρησε στο σημείο 1 Β, πρώτο εδάφιο, πρώτη περίπτωση, των κατευθυντηρίων γραμμών ότι η πολύ σύντομη διάρκεια της παραβάσεως, ήτοι διάρκεια μικρότερη του έτους, δικαιολογούσε απλώς το να μην προστεθεί ένα επιπλέον ποσό στο ποσό που καθορίστηκε με βάση τη σοβαρότητα της παραβάσεως (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση του Πρωτοδικείου της 19ης Μαρτίου 2003, T-213/00, CMA CGM κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 2003, σ. II-913, σκέψη 283).
- 259 Πρέπει εν τέλει να τονισθεί ότι, κατά πάγια νομολογία, οι κατευθυντήριες γραμμές δεν βαίνουν πέραν του νομικού πλαισίου των κυρώσεων το οποίο καθορίζει το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17. Συγκεκριμένα, η γενική μέθοδος υπολογισμού των προστίμων, η οποία περιγράφεται στις κατευθυντήριες γραμμές, στηρίζεται στα δύο κριτήρια που αναφέρει το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, ήτοι της σοβαρότητας της παραβάσεως και της διάρκειάς της, τηρουμένου συγχρόνως του ανωτάτου ορίου σε σχέση προς τον κύκλο εργασιών κάθε επιχειρήσεως το οποίο προβλέπει η ίδια αυτή διάταξη (απόφαση LR AF 1998 κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα, σκέψεις 231 και 232· απόφαση του Πρωτοδικείου της 29ης Απριλίου 2004, T-236/01, T-239/01, T-244/01 έως T-246/01, T-251/01 και T-252/01, Tokai Carbon κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 2004, σ. II-1181, σκέψεις 189 και 190· απόφαση Heubach κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα, σκέψη 37).
- 260 Κατόπιν των προεκτεθέντων, ο λόγος αυτός πρέπει να απορριφθεί.

Β — Επί του δευτέρου λόγου ακυρώσεως που αντλείται από την παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας, από πρόδηλη πλάνη εκτιμήσεως και από πλάνη περί το δίκαιο κατά τον καθορισμό της σοβαρότητας της παραβάσεως

1. Επιχειρήματα των διαδίκων

- 261 Οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν ότι η Επιτροπή δεν έπρεπε να χαρακτηρίσει την παράβαση ως «πολύ σοβαρή», αλλά ως «σοβαρή». Επαναλαμβάνουν ότι η

Επιτροπή δεν μπορούσε να τους καταλογίσει το σκέλος «Εισαγωγές» της συμφωνίας και αμφισβητούν τη διάρκεια του σκέλους «Τιμές» της συμφωνίας αυτής. Επιπλέον, προσάπτουν στην Επιτροπή ότι δεν έλαβε υπόψη τη μικρή επίπτωση των επίδικων μέτρων στη λειτουργία της αγοράς. Συγκεκριμένα, τα πραγματικά περιστατικά που τους προσάπτονται δεν προκάλεσαν καμία βλάβη στον τομέα του βοείου κρέατος, καθόσον η συμφωνία δεν είχε καμία επίπτωση ούτε στις τιμές ούτε στις εισαγωγές. Έτσι, οι σφαγείς ουδέποτε ισχυρίστηκαν ότι υπέστησαν ζημία συνεπεία της συμφωνίας περί της κλίμακας τιμών, η οποία, περαιτέρω, ουδεμία επίπτωση είχε στις τιμές κατανάλωσης. Η Επιτροπή ωστόσο δεν διερωτήθηκε σχετικά με τη σημασία του επίμαχου οικονομικού τομέα ούτε σχετικά με την πραγματική επίπτωση της συμφωνίας. Κατά τις προσφεύγουσες όμως, η Επιτροπή δεν μπορούσε να επικαλεσθεί απλώς την αδυναμία ακρόντως ακριβούς ποσοτικοποίησης των πραγματικών συνεπειών της συμφωνίας. Οι προσφεύγουσες ισχυρίζονται επίσης ότι η Επιτροπή δεν έλαβε υπόψη το σύνολο του νομικού και οικονομικού πλαισίου της υποθέσεως, ιδίως την κρίση του τομέα και την αναποτελεσματικότητα των κοινοτικών μέτρων για την καταπολέμησή της. Τέλος, ισχυρίζονται ότι η παράβαση αφορούσε μια κάθετη και όχι μια οριζόντια συμφωνία.

- 262 Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι, ενόψει της φύσης της παράβασης και της γεωγραφικής έκτασης της σχετικής αγοράς, η παράβαση θα ήταν αναμφίβολα πολύ σοβαρή.

2. Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

- 263 Πρέπει να υπομνησθεί, καταρχάς, ότι κρίθηκε ότι η Επιτροπή δεν πλανήθηκε όσον αφορά τον καθορισμό της διάρκειας και του εύρους της επίδικης συμφωνίας. Πρέπει συνεπώς να απορριφθούν οι επικρίσεις που αφορούν τον χαρακτηρισμό της σοβαρότητας της εν λόγω συμφωνίας και οι οποίες στηρίζονται σε εσφαλμένη συνεκτίμηση της διάρκειας και του εύρους της παραβάσεως.

- 264 Πρέπει να τονισθεί, εν συνεχεία, ότι οι επίμαχες παραβάσεις, ήτοι η αναστολή ή ο περιορισμός των εισαγωγών βοείου κρέατος και ο καθορισμός μιας κλίμακας ελαχίστων τιμών παρουσιάζονται ως ιδιαίτερα σοβαρές. Όπως ορθώς τονίζει η

Επιτροπή στο σημείο 1 Α, τρίτη περίπτωση, των κατευθυντηρίων γραμμών, οι πρακτικές που αποσκοπούν στην όρθωση εμποδίων μεταξύ των εθνικών αγορών συνιστούν, καταρχήν, πολύ σοβαρές παραβάσεις. Ομοίως, τα μέτρα καθορισμού των τιμών συνιστούσαν, εν προκειμένω, πολύ σοβαρή παράβαση. Συγκεκριμένα, το σκέλος αυτό της επίδικης συμφωνίας αποσκοπούσε στον καθορισμό ελαχίστων τιμών για ορισμένες κατηγορίες αγελάδων, με σκοπό να τις καταστήσει υποχρεωτικές για το σύνολο των οικονομικών παραγόντων που δραστηριοποιούνται στις σχετικές αγορές (βλ. σκέψη 85 ανωτέρω). Το συμπέρασμα αυτό δεν μπορεί να αναιρεθεί από το επιχείρημα των προσφευγουσών ότι η επίδικη συμφωνία συνιστούσε κάθετη συμφωνία. Έτσι, πρέπει να υπομνησθεί ότι η εν λόγω συμφωνία είχε συναφθεί από ομοσπονδίες εκπροσωπούσες σημαντικό τμήμα τόσο των κτηνοτρόφων όσο και των σφαγέων της Γαλλίας, που συνιστούν δύο βασικούς κρίκους της αλυσίδας παραγωγής στον τομέα του βοείου κρέατος (βλ. σκέψη 88 ανωτέρω). Περαιτέρω, οι παραβάσεις για τις οποίες επιβλήθηκαν κυρώσεις επηρέαζαν την κύρια αγορά βοοειδών στην Ευρώπη, υπερβαίνουσες επιπλέον, λόγω του περιορισμού των εισαγωγών, το εθνικό πλαίσιο. Επιπλέον, δεν αμφισβητείται ότι οι ομοσπονδίες που υπέγραψαν τη συμφωνία της 24ης Οκτωβρίου 2001 ήσαν οι κύριες ενώσεις στον τομέα της εκτροφής και της σφαγής βοοειδών στη Γαλλία.

²⁶⁵ Όσον αφορά τη συνεκτίμηση των αποτελεσμάτων της συμφωνίας, το Πρωτοδικείο θεωρεί ότι, εν προκειμένω, η Επιτροπή εκτίμησε ορθώς το σημείο 1 Α των κατευθυντηρίων γραμμών, το οποίο αναφέρει τη συνεκτίμηση του πραγματικού αντικτύπου της παραβάσεως στην αγορά, για την εκτίμηση της σοβαρότητάς της, μόνον εφόσον ο αντίκτυπος αυτός είναι μετρήσιμος. Πρέπει να τονισθεί, συναφώς, ότι η Επιτροπή εξέτασε, με την προσβαλλόμενη απόφαση, την εξέλιξη των εισαγωγών βοείου κρέατος στην Γαλλία και των μέσων τιμών για ορισμένες κατηγορίες βοείου κρέατος κατόπιν της επίδικης συμφωνίας, καταλήγοντας ωστόσο στο ότι δεν ήταν σε θέση να ποσοτικοποιήσει τα πραγματικά αποτελέσματα της συμφωνίας αυτής στο ενδοκοινοτικό εμπόριο και στις τιμές (αιτιολογικές σκέψεις 78, 81 και 167 της προσβαλλομένης αποφάσεως). Τέλος, όσον αφορά τα επιχειρήματα που αφορούν το οικονομικό πλαίσιο της υποθέσεως, πρέπει να τονισθεί ότι η Επιτροπή έλαβε υπόψη το πλαίσιο αυτό στην προσβαλλόμενη απόφαση, ιδίως κατά την εφαρμογή του σημείου 5, στοιχείο β', των κατευθυντηρίων γραμμών (βλ. σκέψεις 350 έως 361 ανωτέρω). Το ζήτημα αυτό, εν πάση περιπτώσει, θα εξετασθεί λεπτομερέστερα στη συνέχεια.

²⁶⁶ Κατόπιν των προεκτεθέντων, το Πρωτοδικείο θεωρεί ότι, εν προκειμένω, ο χαρακτηρισμός της παραβάσεως ως «πολύ σοβαρής» ήταν δικαιολογημένος.

267 Κατά συνέπεια, ο λόγος αυτός πρέπει να απορριφθεί.

Γ — Επί του τρίτου λόγου ακυρώσεως που αντλείται από πλάνες εκτιμήσεως και πλάνες περί το δίκαιο και από παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας κατά τη συνεκτίμηση των επιβαρυντικών και ελαφρυντικών περιστάσεων

268 Οι προσφεύγουσες βάλλουν κατά της αυξήσεως του ύψους των προστίμων που πραγματοποιήθηκε βάσει ορισμένων επιβαρυντικών περιστάσεων που ελήφθησαν υπόψη από την Επιτροπή, ήτοι της περιστάσεως που αφορά τη μυστική συνέχιση της συμφωνίας, καθώς και εκείνης που αφορά τη χρήση βίας. Περαιτέρω, η προσφεύγουσα στην υπόθεση T-217/03 αξιώνει τη συνεκτίμηση διαφόρων ελαφρυντικών περιστάσεων. Οι προσφεύγουσες φρονούν ότι η Επιτροπή, δεδομένου ότι έλαβε υπόψη αυτές τις επιβαρυντικές και ελαφρυντικές περιστάσεις, πλανήθηκε κατά την εκτίμηση και περί το δίκιο και παραβίασε την αρχή της αναλογικότητας.

1. Όσον αφορά την επιβαρυντική περίσταση σχετικά με τη μυστική συνέχιση της συμφωνίας

α) Επιχειρήματα των διαδίκων

269 Οι προσφεύγουσες αρνούνται τη μυστική συνέχιση της συμφωνίας της 24ης Οκτωβρίου 2001 και αμφισβητούν, κατά συνέπεια, την προσαύξηση κατά 20 % του ύψους των προστίμων που επιβλήθηκε στη βάση αυτή.

270 Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι η συμφωνία συνεχίστηκε, μυστικά και όχι εγγράφως, πέραν της λήξεως της γραπτής συμφωνίας της 24ης Οκτωβρίου 2001.

β) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

271 Πρέπει να παρατηρηθεί ότι, στις 26 Νοεμβρίου 2001, η Επιτροπή απέστειλε προειδοποιητική επιστολή στις προσφεύγουσες, αναφέροντάς τους ότι τα πραγματικά περιστατικά των οποίων είχε λάβει γνώση, μεταξύ των οποίων συμπεριλαμβανόταν η σύναψη της συμφωνίας της 24ης Οκτωβρίου 2001, ισοδυναμούσαν με την ύπαρξη παραβάσεως των κοινοτικών κανόνων του ανταγωνισμού, την οποία έπρεπε να τερματίσουν. Οι προσφεύγουσες απάντησαν στην Επιτροπή ότι η εν λόγω συμφωνία θα έληγε στις 30 Νοεμβρίου 2001 και ότι δεν θα παρατεινόταν (βλ. σκέψη 15 ανωτέρω). Το Πρωτοδικείο όμως έκρινε ότι, αντίθετα προς τους ισχυρισμούς των προσφευγουσών, αυτές συνέχισαν τη συμφωνία τους πέραν της 30ής Νοεμβρίου 2001, μυστικά, παρά την προειδοποίηση της Επιτροπής και ερχόμενες σε αντίθεση με τις διαβεβαιώσεις που έδωσαν σε αυτήν (βλ. σκέψη 185 ανωτέρω). Υπό τις περιστάσεις αυτές, το Πρωτοδικείο θεωρεί ότι η Επιτροπή εδικαιούτο να προσάψει στις προσφεύγουσες, ως επιβαρυντική περίπτωση, αυτή τη συνέχιση της παραβάσεως (βλ. υπό την έννοια αυτή, απόφαση LR AF 1998 κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα, σκέψη 324) και να προσαυξήσει έτσι κατά 20 % το ποσόν των προστίμων.

272 Επομένως, η αιτίαση αυτή πρέπει να απορριφθεί.

2. Όσον αφορά την επιβαρυντική περίπτωση σχετικά με τη χρήση βίας

α) Επιχειρήματα των διαδίκων

273 Οι προσφεύγουσες στην υπόθεση T-245/03 βάλλουν κατά της προσαυξήσεως κατά 30 % των προστίμων που επιβλήθηκαν στην FNSEA, στην FNB και στους JA λόγω της χρήσης βίας εκ μέρους των μελών τους, προκειμένου οι σφαγείς να υπογράψουν τη συμφωνία της 24ης Οκτωβρίου 2001 και προκειμένου να ελεγχθεί κατόπιν η εφαρμογή της.

- 274 Οι προσφεύγουσες τονίζουν ότι, πριν από τις 24 Οκτωβρίου 2001, οι τοπικές δράσεις είχαν κυρίως αντικείμενο να ωθήσουν τη Γαλλική Κυβέρνηση στη λήψη ορισμένων μέτρων, καθώς και να δώσουν στην κοινή γνώμη να καταλάβει ότι μόνον οι κτηνοτρόφοι υφίσταντο τις συνέπειες της κρίσης. Μέσα σε ένα τέτοιο πλαίσιο απελπισίας, στις 15 Οκτωβρίου 2001, μία από τις δράσεις αυτές κατέληξε σε εξαιρετικές σοβαρές πράξεις βίας. Ωστόσο, η FNSEA δεν είχε καλέσει τα μέλη της να προβούν σε αποκλεισμούς σφαγείων ούτε, κατά μείζονα λόγο, σε πράξεις βίας.
- 275 Οι δράσεις αυτές μάλιστα επιδεινώθηκαν σε μεγάλο βαθμό, ειδικότερα στις 23 Οκτωβρίου 2001, στη δυτική Γαλλία. Σε αυτό το κλίμα εξαιρετικής έντασης, ο Γάλλος Υπουργός Γεωργίας ανέλαβε την πρωτοβουλία να καλέσει επείγοντως σε συνάντηση τις προσφεύγουσες και τις ομοσπονδίες σφαγείων. Οι προσφεύγουσες συνάγουν εντεύθεν το συμπέρασμα ότι η βία δεν χρησιμοποιήθηκε από τις εθνικές ομοσπονδίες κτηνοτρόφων για να επιτύχουν την εκ μέρους των σφαγείων υπογραφή της συμφωνίας της 24ης Οκτωβρίου 2001, αλλά οι εκδηλώσεις βίας σταμάτησαν μόνο χάρη στην υπογραφή της συμφωνίας αυτής. Μετά την υπογραφή της συμφωνίας της 24ης Οκτωβρίου 2001, η κατάσταση ήταν διαφορετική ανάλογα με τις περιφέρειες, καθόσον οι εκπρόσωποι διαφόρων τοπικών ή κατά νομούς συνδικάτων δεν επέδειξαν την ίδια συμπεριφορά. Εν πάση περιπτώσει, σε ορισμένους νομούς αναλήφθηκαν δράσεις στο πλαίσιο της συνδικαλιστικής δράσης που ασκούν αυτά τα τοπικά ή κατά νομούς συνδικάτα και δεν μπορούν συνεπώς οι δράσεις αυτές να καταλογισθούν στις προσφεύγουσες.
- 276 Οι προσφεύγουσες τέλος ισχυρίζονται ότι η Επιτροπή οφείλει να τηρεί την αρχή του προσωποπαγούς των ποινών (απόφαση του Δικαστηρίου της 16ης Νοεμβρίου 2000, C-279/98 P, Cascades κατά Επιτροπής, Συλλογή 2000, σ. I-9693, σκέψεις 78 και 79) και ότι, κατά συνέπεια, δεν μπορούσε να θεωρήσει τη βία των ως άνω δράσεων ως επιβαρυντική περίσταση παρά μόνον αν απεδείκνυε συγκεκριμένα ότι εκάστη των τριών ομοσπονδιών είχε πράγματι παροτρύνει τα μέλη της να τελέσουν τέτοιες πράξεις.
- 277 Η Επιτροπή παρατηρεί ότι οι προσφεύγουσες δεν αμφισβητούν ούτε την ύπαρξη πράξεων βίας ούτε ότι τις πράξεις αυτές τέλεσαν τα έμμεσα μέλη τους. Οι πράξεις αυτές θα μπορούσαν να καταλογισθούν στις προσφεύγουσες, οι οποίες κάλεσαν για

συνδικαλιστική κινητοποίηση και ήταν συχνά ενήμερες σχετικά με το αποτέλεσμα των ενεργειών που οργανώνονταν και πραγματοποιούνταν προκειμένου να εξασφαλισθεί η εφαρμογή της εθνικής συμφωνίας και για τις οποίες ενίοτε καλούσαν τα μέλη τους οι ίδιες οι προσφεύγουσες. Ορθώς συνεπώς η Επιτροπή θεώρησε ότι οι ενέργειες αυτές συνιστούσαν επιβαρυντική κατάσταση για τις προσφεύγουσες.

β) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

278 Η προσβαλλόμενη απόφαση διαπιστώνει, στην αιτιολογική σκέψη 173, ότι οι γεωργοί, μέλη των προσφευγουσών στην υπόθεση T-245/03, χρησιμοποίησαν βία προκειμένου να αναγκάσουν τις ομοσπονδίες σφαγέων να υιοθετήσουν τη συμφωνία της 24ης Οκτωβρίου 2001 και ότι χρησιμοποίησαν εξαναγκαστικά μέσα για να καθιερώσουν σύστημα εξακρίβωσης της εφαρμογής της συμφωνίας, όπως παράνομες δραστηριότητες ελέγχου της προέλευσης των κρεάτων.

279 Από τον φάκελο προκύπτει πράγματι ότι πραγματοποιήθηκαν διάφορες ενέργειες στη Γαλλία από ομάδες κτηνοτρόφων, κυρίως σε επιχειρήσεις σφαγής, προκειμένου να επιβληθεί η τήρηση ελαχίστων τιμών αγοράς των βοοειδών και να εμποδιστούν οι εισαγωγές βοείου κρέατος. Από τον φάκελο προκύπτει επίσης ότι, στο πλαίσιο ορισμένων από τις ενέργειες αυτές, σημειώθηκαν πράξεις βίας, όπως αποκλεισμοί σφαγείων, καταστροφές κρεάτων, πρόκληση βλαβών σε επιχειρήσεις και παράνομοι έλεγχοι.

280 Οι προσφεύγουσες στην υπόθεση T-245/03 δέχονται ότι οι ενέργειες αυτές πραγματοποιήθηκαν. Ωστόσο, αμφισβητούν ότι οι ενέργειες αυτές μπορούν να τους καταλογισθούν, καθόσον δεν διαπράχθηκαν από τα άμεσα μέλη τους, αλλά από τα μέλη των τοπικών ή κατά νομούς συνδικάτων. Υποστηρίζουν, επιπλέον, ότι ουδέποτε κάλεσαν τα μέλη τους να προβούν σε τέτοιες πράξεις βίας.

- 281 Συναφώς, πρέπει εκ προοιμίου να παρατηρηθεί ότι οι προσφεύγουσες στην υπόθεση T-245/03, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται η FNSEA, η FNB και οι JA, μετέσχον αποφασιστικά στον ορισμό και στην οργάνωση της συνδικαλιστικής δράσης με σκοπό να επιβληθεί η τήρηση ελαχίστων τιμών για ορισμένες κατηγορίες αγελάδων και η αναστολή των εισαγωγών βοείου κρέατος στη Γαλλία. Η δράση αυτή τέθηκε μεταξύ άλλων σε εφαρμογή από διάφορα γεωργικά συνδικάτα και γεωργικές ομοσπονδίες, που είναι άμεσα ή έμμεσα μέλη των προσφευγουσών, καθώς και από ομάδες κτηνοτρόφων, για τις οποίες δεν αμφισβητήθηκε ότι αποτελούσαν συχνά μέλη αυτών των γεωργικών συνδικάτων.
- 282 Έτσι, από τα πρακτικά μιας συντονιστικής συνάντησης που πραγματοποιήθηκε στις 16 Οκτωβρίου 2001 μεταξύ των εκπροσώπων της FNSEA, της FNB, των JA και της FNPL προκύπτει ότι η FNB είχε προτείνει «να επιβληθεί μια κλίμακα τιμών καταβαλλομένων στον παραγωγό για τις διάφορες κατηγορίες αγελάδων που έχουν αποσυρθεί από την παραγωγή». Αναφέρεται επίσης ότι η συνδικαλιστική στρατηγική που προτάθηκε για να επιβληθεί η κλίμακα αυτή απαιτούσε, ειδικότερα, τον «έλεγχο της προελεύσεως των αγελάδων, ιδίως στην περίπτωση της [εστίασης εκτός οικίας]» και την «κινητοποίηση όλων των παραγωγών γύρω από τον σκοπό αυτό, δηλαδή την άρνηση πωλήσεως κάτω της τιμής και/ή την καταγγελία αυτών που αγοράζουν κάτω από αυτήν την τιμή». Τα εν λόγω πρακτικά αναφέρονται, τέλος, στην ανάγκη «κινητοποίησης του δικτύου για την ίδια αυτή στρατηγική». Ομοίως, ένα ενημερωτικό σημείωμα της FNB προς τα τμήματα βοοειδών της 19ης Οκτωβρίου 2001 καλεί στη «συνέχιση και εντατικοποίηση της κινητοποίησης των τμημάτων βοοειδών στις κατευθύνσεις που καθόρισε το γραφείο FNB, για τον καθορισμό μιας κλίμακας ελαχίστων τιμών των αγελάδων που έχουν αποσυρθεί από την παραγωγή». Αναφέρεται έτσι ότι «[ήταν] επιτακτική μια ισχυρή συνδικαλιστική κοινοποίηση γύρω από τον σκοπό αυτό», και ότι η κινητοποίηση αυτή έπρεπε «να αποσκοπεί στην προσχώρηση των επιχειρήσεων στην αρχή αυτή», διευκρινίζοντας ότι «[ήταν] απαραίτητη μια ενιαία και συντονισμένη δράση του συνόλου των παραγωγών».
- 283 Κατόπιν της υπογραφής της συμφωνίας της 24ης Οκτωβρίου 2001, ένα κοινό σημείωμα των προσφευγουσών στην υπόθεση T-245/03 προς τα μέλη τους, της 25ης Οκτωβρίου 2001, αναφέρει τα εξής: «Καθένας από εμάς πρέπει πλέον να είναι πολύ προσεκτικός όσον αφορά την αυστηρή εφαρμογή της συμφωνίας αυτής στο σύνολο της επικράτειας». Επιπλέον, σε ένα άλλο κοινό σημείωμα της 13ης Δεκεμβρίου 2001, ζητείται «από το σύνολο [των μελών] του δικτύου FNSEA να κινητοποιηθούν [...] για να ελέγξουν τις τιμές που εφαρμόζει κάθε σφαγείας» και, προς τούτο, «να προβούν στις σχετικές ενέργειες σε κάθε σφαγείο που βρίσκεται στον νομό [τους]».

284 Από τα προεκτεθέντα πρέπει να συναχθεί το συμπέρασμα ότι η επί τόπου δράση των τοπικών συνδικάτων εντασσόταν σε μια στρατηγική που είχαν οργανώσει οι προσφεύγουσες. Από διάφορα στοιχεία του φακέλου προκύπτει, περαιτέρω, ότι ορισμένες από τις επίμαχες πράξεις βίας σημειώθηκαν στο πλαίσιο των δράσεων αυτών.

285 Έτσι, ένα άρθρο του Τύπου της 17ης Οκτωβρίου 2001 περιγράφει την καταστροφή των ψυγείων ενός σφαγείου στο Fougères, κατά την οποία οι κτηνοτρόφοι επιτέθηκαν στα ψυγεία αυτά με σιδερόβεργες και έκαψαν σφάγια βοοειδών. Το άρθρο αναφέρει ότι «οι οργισμένοι κτηνοτρόφοι [είχαν] ανταποκριθεί στο εθνικό σύνθημα που έδωσαν η FDSEA και οι [JA].» Ομοίως, αναφέρονται τα ακόλουθα:

«Ο πρόεδρος της FDSEA της Mayenne καταγγέλλει τις εισαγωγές αλλοδαπού κρέατος. Πίσω του, σφάγια και στοίβες από χαρτόκουτα που τροφοδοτούν μια γιγαντιαία φωτιά “Βρήκαμε αυτό που ψάχναμε. Το κρέας που ήταν αποθηκευμένο εδώ είχε σφαγεί στην Ολλανδία, στην Αυστρία, στη Γερμανία ή στην Ιταλία.”»

286 Ομοίως, ένα άρθρο στον Τύπο στις 25 Οκτωβρίου 2001 αναφέρει αποκλεισμούς εργοστασίων μεταποίησης βοείου κρέατος, σφαγείων και μεγάλων μονάδων πωλήσεων που πραγματοποίησαν ορισμένα γαλλικά γεωργικά συνδικάτα τις προηγούμενες ημέρες. Το άρθρο, αφού ανέφερε ότι οι ιθύνοντες των συνδικάτων αυτών είχαν υποστηρίξει ότι, παρά την άρση των αποκλεισμών αυτών, «τα μέλη τους εξακολουθούσαν να είναι κινητοποιημένα, προβλέποντας “επισκέψεις” εγκαταστάσεων για να ελέγξουν αν οι επιχειρήσεις τηρούν τον αποκλεισμό», παραθέτει τις ακόλουθες δηλώσεις που ο πρόεδρος του FNSEA έκανε στο περιθώριο μιας συνέντευξης Τύπου: «Θα τους συναντήσουμε. Αν δεν καταλαβαίνουν, έχουμε πειστικά μέσα.» Το άρθρο αναφέρει, περαιτέρω, ότι «οι Γάλλοι κτηνοτρόφοι [είχαν] καλέσει [...] τους Γάλλους να μην αγοράζουν το αλλοδαπό βόειο κρέας, απειλώντας επιπλέον με αντίποινα τις επιχειρήσεις που θα αγόραζαν τέτοιο κρέας μετά τις 29 Οκτωβρίου.»

- 287 Τέλος, σε μια συνέντευξη της 4ης Δεκεμβρίου 2001, ο αντιπρόεδρος της FNB υποστήριξε ότι η κλίμακα τιμών χρειαζόταν, για να εφαρμοσθεί, την «επί τόπου κινητοποίηση των κτηνοτρόφων», τονίζοντας ότι, αν οι τιμές που πρότειναν οι σφαγείς δεν ταυτίζονταν με τις συμφωνηθείσες, οι κτηνοτρόφοι θα απέκλειαν τα αντίστοιχα σφαγεία.
- 288 Περαιτέρω, πρέπει να απορριφθεί η θέση των προσφευγουσών ότι οι πράξεις βίας δεν χρησιμοποιήθηκαν από τις εθνικές ομοσπονδίες των κτηνοτρόφων για να αναγκάσουν τους σφαγείς να υπογράψουν τη συμφωνία της 24ης Οκτωβρίου 2001, καθόσον η υπογραφή αυτή μάλλον κατέστησε δυνατό τον τερματισμό της βίας. Συγκεκριμένα, πρώτον, η εν λόγω συμφωνία προβλέπει ρητώς ότι τη συνήψαν οι ομοσπονδίες που εκπροσωπούν τους σφαγείς «ως αντάλλαγμα για την άρση του αποκλεισμού των σφαγείων». Δεύτερον, δεδομένου ότι οι ενέργειες αυτές πραγματοποιήθηκαν συχνά στο πλαίσιο της συνδικαλιστικής δράσης που ξεκίνησαν οι προσφεύγουσες στην υπόθεση T-245/03, οι τελευταίες αυτές δεν μπορούν να δικαιολογήσουν τη σύναψη μιας τέτοιας συμφωνίας με την ανάγκη αποκατάστασης της δημόσιας τάξης που αναστατώθηκε από την εν λόγω δράση.
- 289 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Πρωτοδικείο θεωρεί ότι η Επιτροπή είχε το δικαίωμα να καταλογίσει στην FNSEA, στην FNB και στους JA την επιβαρυντική περίπτωση που στηρίζεται στη χρήση βίας και να προσαυξήσει κατά συνέπεια κατά 30 % το ποσόν των προστίμων που τους επέβαλε.
- 290 Επομένως, η αιτίαση αυτή πρέπει να απορριφθεί.

3. Όσον αφορά τη μη συνεκτίμηση ελαφρυντικών περιστάσεων

α) Επιχειρήματα των διαδίκων

- 291 Η προσφεύγουσα στην υπόθεση T-217/03 υποστηρίζει ότι η Επιτροπή δεν έλαβε υπόψη όλες τις ελαφρυντικές περιστάσεις που προβλέπουν οι κατευθυντήριες

γραμμές. Αναφέρεται ιδίως στην απουσία συνεπειών της συμφωνίας στην αγορά και στην παύση της παράβασης ταυτόχρονα με τις πρώτες ενέργειες της Επιτροπής. Επικαλείται επίσης τον αποκλειστικά παθητικό ρόλο της στην τέλεση της παράβασης, παρά τις δηλώσεις των εκπροσώπων της. Τα στοιχεία αυτά θα έπρεπε να οδηγήσουν την Επιτροπή να την απαλλάξει πλήρως από την επιβολή προστίμου.

292 Η Επιτροπή απαντά ότι τα επιχειρήματα της προσφεύγουσας δεν ευσταθούν ούτε από την άποψη των πραγματικών περιστατικών ούτε από νομική άποψη.

β) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

293 Πρώτον, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι το επιχείρημα ότι η προσφεύγουσα έπαυσε την παράβαση ταυτόχρονα με τις πρώτες ενέργειες της Επιτροπής δεν μπορεί να στηριχθεί στα πραγματικά περιστατικά. Συγκεκριμένα, κρίθηκε ότι, αντίθετα προς τους ισχυρισμούς των προσφευγουσών, αυτές συνέχισαν τη συμφωνία τους και μετά τις 30 Νοεμβρίου 2001, παρά την προειδοποίηση της Επιτροπής της 26ης Νοεμβρίου 2001 και ερχόμενες σε αντίθεση προς τις διαβεβαιώσεις που αυτές έδωσαν στην Επιτροπή.

294 Δεύτερον, πρέπει να τονισθεί ότι οι δηλώσεις του προέδρου της προσφεύγουσας στην υπόθεση T-217/03 αντιφάσκουν προς τη θέση της τελευταίας αυτής, σύμφωνα με την οποία είχε έναν αποκλειστικά παθητικό ρόλο στη διάπραξη της παραβάσεως. Συγκεκριμένα, σε μια επιστολή της 9ης Νοεμβρίου 2001 προς τον πρόεδρο της FNSEA, ο πρόεδρος της προσφεύγουσας στην υπόθεση T-217/03 τονίζει τα ακόλουθα: «Η [προσφεύγουσα] στην υπόθεση T-217/03] έλαβε ενεργό μέρος στις διαπραγματεύσεις της 24ης Οκτωβρίου που κατέληξαν στη συμφωνία περί μιας κλίμακας ελαχίστων τιμών για τις αγελάδες. Ναι μεν η συζήτηση ήταν δύσκολη [...] πλην όμως προχώρησε αρκετά γρήγορα στο στοιχείο της κλίμακας ελαχίστων τιμών και πιστεύω, μαζί με την ομοσπονδία μου, ότι συνέβαλα σε μεγάλο βαθμό σε αυτό». Εν πάση περιπτώσει, η Επιτροπή μείωσε κατά 60 % το ποσό του

προστίμου της προσφεύγουσας, λαμβάνοντας υπόψη δύο ελαφρυντικές περιστάσεις σχετικά με την παρέμβαση του Γάλλου Υπουργού Γεωργίας υπέρ της σύναψης της συμφωνίας και με τον παράνομο αποκλεισμό των εγκαταστάσεων των μελών της προσφεύγουσας. Σε ορισμένο όμως βαθμό, οι ελαφρυντικές αυτές περιστάσεις δικαιολογούνται από το γεγονός ότι η προσφεύγουσα δεν είχε προεξάρχοντα ή πολύ ενεργό ρόλο κατά την τέλεση της παράβασης, καθόσον η συμμετοχή της σε αυτή εξηγείται, τουλάχιστον εν μέρει, από τις ιδιαίτερες περιστάσεις της υποθέσεως.

295 Τέλος, τρίτον, δεν μπορεί να προσάπτεται στην Επιτροπή ότι δεν έλαβε εν προκειμένω υπόψη μια ελαφρυντική περίσταση στηριζόμενη στην απουσία συνεπειών της επίδικης συμφωνίας στις αγορές. Συγκεκριμένα, το Πρωτοδικείο θεωρεί, αντίθετα προς τους ισχυρισμούς της προσφεύγουσας, ότι από τον φάκελο δεν προκύπτει ότι η επίδικη συμφωνία δεν προκάλεσε συνέπειες στις επίμαχες αγορές. Ειδικότερα, το γεγονός ότι η Επιτροπή δεν ήταν σε θέση να ποσοτικοποιήσει τα πραγματικά αποτελέσματα της συμφωνίας επί των τιμών και επί του ενδοκοινοτικού εμπορίου (αιτιολογική σκέψη 167 της προσβαλλομένης αποφάσεως) δεν σημαίνει ότι η συμφωνία αυτή δεν παρήγαγε κανένα αποτέλεσμα. Εν πάση περιπτώσει, πρέπει να τονισθεί ότι η συνεκτίμηση των αποτελεσμάτων που προκύπτουν από μία παράβαση πρέπει να πραγματοποιείται, ενδεχομένως, στο πλαίσιο της εκτιμήσεως του αντικτύπου της παραβάσεως αυτής επί της αγοράς προκειμένου να εκτιμηθεί η σοβαρότητά της, και όχι όσον αφορά την εκτίμηση της ατομικής συμπεριφοράς κάθε επιχειρήσεως προκειμένου να αξιολογηθούν οι επιβαρυντικές ή οι ελαφρυντικές περιστάσεις (απόφαση Cheil Jedang κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα, σκέψη 189).

296 Επομένως, εν προκειμένω, η Επιτροπή ορθώς θεώρησε ότι δεν έπρεπε να αναγνωρίσει υπέρ της προσφεύγουσας στην υπόθεση T-217/03 καμία από αυτές τις ελαφρυντικές περιστάσεις.

297 Συνεπώς, η αιτίαση αυτή πρέπει να απορριφθεί.

298 Κατά συνέπεια, ο λόγος αυτός πρέπει να απορριφθεί στο σύνολό του.

Δ — Επί του τετάρτου λόγου ακυρώσεως που αντλείται από την παράβαση του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 κατά τον καθορισμό του ύψους των προστίμων

1. Επιχειρήματα των διαδίκων

299 Οι προσφεύγουσες στην υπόθεση T-245/03 υποστηρίζουν εκ προοιμίου ότι από το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 προκύπτει ότι η Επιτροπή δεν μπορεί να επιβάλει σε μια ένωση επιχειρήσεων που δεν πραγματοποιεί κύκλο εργασιών ποσό προστίμου μεγαλύτερο από ένα εκατομμύριο ευρώ. Η διάταξη αυτή, συγκεκριμένα, πρέπει να ερμηνεύεται στενά, δεδομένου του οιοσεί κατασταλτικού χαρακτήρα των κυρώσεων που προβλέπει.

300 Η προσφεύγουσα στην υπόθεση T-217/03 ισχυρίζεται ότι το ανώτατο όριο του 10 % του κύκλου εργασιών ισχύει για κάθε ποσό προστίμου, έστω και αν αυτό είναι κατώτερο του ενός εκατομμυρίου ευρώ. Αν επιτρεπόταν ένα πρόστιμο που υπερβαίνει το ανώτατο αυτό όριο, τούτο θα ήταν αντίθετο προς τις αρχές της ισότητας και της αναλογικότητας και θα απέβαινε κατά σύστημα εις βάρος των μικρών επιχειρήσεων.

301 Οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν ότι τα πρόστιμα που επιβλήθηκαν με την προσβαλλόμενη απόφαση υπερβαίνουν το ανώτατο όριο του 10 % των κύκλων εργασιών τους. Έτσι, δεδομένου ότι το ύψος των εσόδων της προσφεύγουσας στην υπόθεση T-217/03 ανερχόταν στα 1 726 864 ευρώ το 2002, το πρόστιμο των 480 000 ευρώ αντιπροσωπεύει άνω του 25 % του κύκλου εργασιών της. Όσον αφορά τις προσφεύγουσες στην υπόθεση T-245/03, τα επιβληθέντα πρόστιμα αντιπροσωπεύουν, αντιστοίχως, το 200 % των ετήσιων εισφορών της FNSEA, το 240 % των ετήσιων εισφορών της, το 80 % όσον αφορά την FNPL και, τέλος, το 200 % όσον αφορά τους JA.

- 302 Οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν συναφώς ότι ο έλεγχος της τηρήσεως του εν λόγω ανωτάτου ορίου δεν μπορούσε να πραγματοποιηθεί λαμβανομένων υπόψη των κύκλων εργασιών των αντιστοιχών, αμέσων ή εμμέσων, μελών τους.
- 303 Συγκεκριμένα, από τη νομολογία προκύπτει ότι η συνεκτίμηση των κύκλων εργασιών των μελών ενώσεων επιχειρήσεων για να υπολογισθεί το ανώτατο όριο του 10 % είναι δυνατή μόνον αν, βάσει των εσωτερικών κανόνων της, η εν λόγω ένωση μπορεί να δεσμεύσει τα μέλη της (απόφαση του Δικαστηρίου της 16ης Νοεμβρίου 2000, C-298/98 P, Finnboard κατά Επιτροπής, Συλλογή 2000, σ. I-10157, σκέψη 66· αποφάσεις του Πρωτοδικείου CB και Europay κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα, σκέψη 136· της 21ης Φεβρουαρίου 1995, T-29/92, SPO κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1995, σ. II-289, σκέψη 385· SCK και FNK κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα, σκέψη 252, και της 14ης Μαΐου 1998, T-338/94, Finnboard κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. II-1617, σκέψη 270). Ο κύκλος εργασιών των μελών δεν πρέπει συνεπώς να λαμβάνεται υπόψη παρά μόνον αν η επίδικη σύμπραξη εμπίπτει στο αντικείμενο του καταστατικού της εν λόγω ένωσης ή αν το καταστατικό αυτό επιτρέπει τη δέσμευση των μελών (βλ., υπό την έννοια αυτή, διάταξη του Προέδρου του Πρωτοδικείου της 4ης Ιουνίου 1996, T-18/96 R, SCK και FNK κατά Επιτροπής, Συλλογή 1996, σ. II-407, σκέψεις 33 και 34).
- 304 Οι προσφεύγουσες όμως ισχυρίζονται ότι δεν μπορούν να δεσμεύσουν τα αντίστοιχα μέλη τους. Έτσι, η προσφεύγουσα στην υπόθεση T-217/03 ισχυρίζεται ότι έχει μια απλή εξουσία ηθικής και επαγγελματικής υπεράσπισης των μελών της και εκπροσώπησής τους ενώπιον των δημοσίων αρχών ή των επαγγελματικών οργανώσεων και ότι δεν αποτελεί ένωση αρμόδια για την προώθηση των εμπορικών συμφερόντων των μελών της ή για τη σύναψη συμφωνιών για λογαριασμό τους. Ομοίως, οι προσφεύγουσες στην υπόθεση T-245/03 υποστηρίζουν ότι καμία νομοθετική διάταξη ούτε καμία διάταξη των αντιστοιχών καταστατικών τους δεν τους παρέχει την εξουσία να αναλαμβάνουν δεσμεύσεις εξ ονόματος των μελών τους. Κατά μείζονα συνεπώς λόγο δεν μπορούν να αναλάβουν δεσμεύσεις για τα «μέλη των μελών των μελών τους», δηλαδή για τους κτηνοτρόφους που είναι φυσικά πρόσωπα και είναι μέλη των τοπικών συνδικάτων.
- 305 Οι προσφεύγουσες στην υπόθεση T-245/03 υποστηρίζουν, τέλος, ότι, ακόμη και αν είχαν την εξουσία, βάσει των εσωτερικών κανόνων τους, να δεσμεύσουν τα μέλη

τους, η Επιτροπή δεν μπορούσε, εν πάση περιπτώσει, να εφαρμόσει τη μέθοδο της πρόσθεσης των κύκλων εργασιών των μελών αυτών για να υπολογίσει εν προκειμένω το ύψος των προστίμων. Συγκεκριμένα, οι προσφεύγουσες δεν είναι αυτοτελείς ομοσπονδίες, αλλά έχουν κοινά μέλη. Κατά συνέπεια, για κάθε ομοσπονδία θα έπρεπε να ληφθεί υπόψη το άθροισμα των εισοδημάτων των κτηνοτρόφων που είναι μέλη μόνο της ομοσπονδίας αυτής.

306 Η Επιτροπή ισχυρίζεται εκ προοιμίου ότι η επιχειρηματολογία σύμφωνα με την οποία δεν μπορεί να επιβάλει σε μια ένωση επιχειρήσεων που δεν πραγματοποιεί κύκλο εργασιών ποσό προστίμου μεγαλύτερο από το ένα εκατομμύριο ευρώ στηρίζεται σε εσφαλμένη ερμηνεία του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17.

307 Υποστηρίζει περαιτέρω ότι, σύμφωνα με τη διάταξη αυτή, υποχρεούται να εξετάζει την τήρηση του ανωτάτου ορίου του 10% του κύκλου εργασιών μόνο όταν επιβάλλει πρόστιμο υπερβαίνον το ένα εκατομμύριο ευρώ (απόφαση *Musique diffusion française* κ.λπ. κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα, σκέψη 119). Δεδομένου όμως ότι στην προσφεύγουσα στην υπόθεση T-217/03 επεβλήθη πρόστιμο 480 000 ευρώ, η Επιτροπή δεν μπορούσε να παραβεί το εν λόγω ανώτατο όριο, καθόσον την αφορά.

308 Η Επιτροπή παρατηρεί ότι το σημείο 5, στοιχείο γ', των κατευθυντηρίων γραμμών προβλέπει ότι, στις υποθέσεις όπου εμπλέκονται ενώσεις επιχειρήσεων, όταν αποδεικνύεται ανέφικτη η επιβολή ατομικών προστίμων στις επιχειρήσεις μέλη, πρέπει να επιβάλλεται στην ένωση ένα συνολικό πρόστιμο, ισοδύναμο με το σύνολο των ατομικών προστίμων που θα μπορούσαν να είχαν επιβληθεί σε καθένα από τα μέλη της ενώσεως. Συγκεκριμένα, αν η Επιτροπή περιοριζόταν στον προϋπολογισμό μιας μόνο ομοσπονδίας δεν θα ελάμβανε καθόλου υπόψη την πραγματική βαρύτητα των μερών σε μια συμφωνία.

- 309 Η Επιτροπή αμφισβητεί την ερμηνεία που οι προσφεύγουσες έδωσαν στη νομολογία που παρατέθηκε στη σκέψη 303 ανωτέρω. Παρατηρεί ότι, κατά τη νομολογία αυτή, το ανώτατο όριο του 10 % μπορεί να υπολογισθεί σε σχέση με τον κύκλο εργασιών των μελών μιας ενώσεως επιχειρήσεων «τουλάχιστον όταν, σύμφωνα με τους εσωτερικούς κανόνες της, η ένωση μπορεί να δεσμεύσει τα μέλη της». Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι η έκφραση «τουλάχιστον όταν» δεν είναι συνώνυμη με την «υπό την προϋπόθεση ότι» αλλά μάλλον με την έκφραση «τουλάχιστον» ή «εν πάση περιπτώσει». Η νομολογία αυτή δεν αποκλείει το να μπορούν και άλλες ειδικές περιστάσεις να δικαιολογούν τη συνεκτίμηση των κύκλων εργασιών των μελών μιας ένωσης. Έτσι, η Επιτροπή παρατηρεί ότι, στις υπό κρίση υποθέσεις, η συμφωνία συνήφθη από τις εθνικές ομοσπονδίες προς όφελος των μελών τους. Οι προσφεύγουσες δεν ασκούν οικονομική δραστηριότητα και, κατά συνέπεια, μια αμιγώς εμπορική συμφωνία έχει οικονομικό ενδιαφέρον μόνο για τα μέλη τους. Τα συμφέροντα των ομοσπονδιών και τα συμφέροντα των μελών τους ταυτίζονται απολύτως, καθώς οι προσφεύγουσες δεν είχαν ίδιο συμφέρον προς σύναψη της συμφωνίας.
- 310 Η Επιτροπή ισχυρίζεται, εν πάση περιπτώσει, ότι οι προσφεύγουσες είχαν εν προκειμένω την ικανότητα να δεσμεύσουν τα μέλη τους, κατά την έννοια της προπαρατεθείσας νομολογίας. Παρατηρεί ότι η ικανότητα αυτή δεν είναι απαραίτητο να μνημονεύεται στο καταστατικό μιας ενώσεως, καθόσον μπορεί να προκύπτει από τον συνδυασμό διαφόρων διατάξεων. Ομοίως, η δυνατότητα δεσμεύσεως των μελών δεν συνεπάγεται την εξουσία νομικής δεσμεύσεώς τους. Εν πάση περιπτώσει, από την εξέταση των καταστατικών των προσφευγουσών προκύπτει ότι αυτές μπορούν να δεσμεύσουν τα αντίστοιχα μέλη τους.
- 311 Κατά την Επιτροπή όμως, αν ληφθούν ως βάση υπολογισμού οι κύκλοι εργασιών των βασικών μελών των προσφευγουσών, τα πρόστιμα που επιβλήθηκαν εν προκειμένω δεν υπερέβησαν το ανώτατο όριο του 10 %. Πρώτον, όσον αφορά την προσφεύγουσα στην υπόθεση T-217/03, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις που περιλαμβάνονται στην από 27 Ιανουαρίου 2003 επιστολή της, το ποσόν του προστίμου φαίνεται να είναι πολύ μικρό σε σχέση με τους κύκλους εργασιών των μελών της. Δεύτερον, όσον αφορά τις προσφεύγουσες στην υπόθεση T-245/03, η Επιτροπή παρατηρεί ότι, αν ληφθεί υπόψη ο αριθμός των μελών της FNSEA τον οποίο αυτή

έχει δηλώσει, ο επιμερισμός του συνόλου των προστίμων στον συνολικό αριθμό των κατόχων γεωργικής εκμεταλλεύσεως που είναι μέλη της FNSEA θα ισοδυναμούσε με 48,68 ευρώ ανά μέλος. Κατά συνέπεια, ένας μέσος ετήσιος κύκλος εργασιών 500 ευρώ ανά μέλος θα ήταν αρκετός για να αποφευχθεί η υπέρβαση του ανωτάτου ορίου. Ομοίως, δεδομένου ότι στον τομέα του βοείου κρέατος πραγματοποιήθηκε ένας κύκλος εργασιών 4,4 δισεκατομμυρίων ευρώ περίπου το 2002 και δεδομένου ότι η FNSEA δήλωσε ότι εκπροσωπούσε το 70 % των Γάλλων γεωργών, ο κύκλος εργασιών των μελών της έπρεπε να αντιπροσωπεύει 3 δισεκατομμύρια ευρώ περίπου. Το συνολικό όμως ποσό των προστίμων θα έφθανε το ανώτατο όριο του 10 % του κύκλου εργασιών των εκτροφέων βοοειδών της FNSEA μόνον αν αυτοί πραγματοποιούσαν κύκλο εργασιών μικρότερο των 160 εκατομμυρίων ευρώ, αν δηλαδή αντιπροσώπευαν το 3,5 % του τομέα των βοοειδών. Τέλος, ακόμα και αν λαμβανόταν υπόψη ότι οι κτηνοτρόφοι είναι μέλη σε διάφορες ενώσεις, ο υπολογισμός δεν θα άλλαζε. Έτσι, αν επιμεριζόταν το πρόστιμο της FNSEA στα 270 000 μέλη της που δεν είναι μέλη των JA, ο αριθμός που θα προέκυπτε θα ήταν 44,44 ευρώ ανά κάτοχο γεωργικής εκμεταλλεύσεως.

2. Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

312 Το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 προβλέπει ότι η Επιτροπή μπορεί να επιβάλλει στις επιχειρήσεις και τις ενώσεις επιχειρήσεων πρόστιμο ύψους χιλίων έως ενός εκατομμυρίου ευρώ, ή και ποσό μεγαλύτερο από αυτό μέχρι ποσοστού 10 % του κύκλου εργασιών που πραγματοποιήθηκε κατά την προηγούμενη διαχειριστική περίοδο από κάθε μία από τις επιχειρήσεις που συμμετείχαν στην παράβαση.

313 Αντίθετα προς όσα υποστηρίζουν οι προσφεύγουσες στην υπόθεση T-245/03, η διάταξη αυτή δεν απαγορεύει στην Επιτροπή να επιβάλει πρόστιμα μεγαλύτερα του ενός εκατομμυρίου ευρώ σε ενώσεις που ισχυρίζονται ότι δεν πραγματοποιούν κύκλο εργασιών. Κατά πάγια νομολογία, από τη χρήση του γενικού όρου «παράβαση» στο άρθρο 15, παράγραφος 2, καθόσον ο όρος αυτός καλύπτει αδιακρίτως τις συμφωνίες, τις εναρμονισμένες πρακτικές και τις αποφάσεις ενώσεων επιχειρήσεων, προκύπτει ότι τα ανώτατα όρια που προβλέπει η διάταξη αυτή

εφαρμόζονται κατά τον ίδιο τρόπο στις συμφωνίες και στις εναρμονισμένες πρακτικές, καθώς και στις αποφάσεις ενώσεων επιχειρήσεων (βλ. απόφαση της 14ης Μαΐου 1998, Finnboard κατά Επιτροπής, προαναφερθείσα, σκέψη 270, και την εκεί παρατιθέμενη νομολογία). Όπως θα διευκρινισθεί εν συνεχεία, αν μια ένωση επιχειρήσεων δεν ασκεί ίδια οικονομική δραστηριότητα ή αν από τον κύκλο εργασιών της δεν προκύπτει η επιρροή που η ένωση αυτή μπορεί να ασκήσει στην αγορά, η Επιτροπή μπορεί, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, να λάβει υπόψη τον κύκλο εργασιών των μελών της ενώσεως αυτής για τον υπολογισμό του ανωτάτου ποσού του προστίμου που προστίμου που μπορεί να της επιβάλλει.

314 Όσον αφορά το αν το ανώτατο όριο του 10 % του κύκλου εργασιών αφορά μόνο τα πρόστιμα των οποίων το ποσόν είναι μεγαλύτερο του ενός εκατομμυρίου ευρώ, πρέπει να τονισθεί, σύμφωνα και με την προπαρατεθείσα απόφαση του Δικαστηρίου *Musique diffusion française* κ.λπ. κατά Επιτροπής, ότι, στο πλαίσιο του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, η μόνη ρητή αναφορά στον κύκλο εργασιών της επιχειρήσεως αφορά το ανώτατο όριο ενός προστίμου που υπερβαίνει το ένα εκατομμύριο ευρώ (σκέψη 119 της αποφάσεως). Ωστόσο, πρέπει να τονισθεί ότι οι κατευθυντήριες γραμμές καθορίζουν, στο σημείο 5, στοιχείο α', ότι το τελικό αποτέλεσμα του υπολογισμού του προστίμου βάσει της περιγραφείσας στα σημεία 1 έως 3 μεθόδου δεν μπορεί «σε καμία περίπτωση» να υπερβαίνει το 10 % του παγκόσμιου κύκλου εργασιών των επιχειρήσεων, όπως προβλέπει το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17. Δεδομένου όμως ότι η Επιτροπή υποχρεούται να συμμορφώνεται προς τις κατευθυντήριες γραμμές, πρέπει να συναχθεί το συμπέρασμα ότι το ανώτατο όριο του 10 % του κύκλου εργασιών έπρεπε να τηρηθεί εν προκειμένω ακόμη και στην περίπτωση του καθορισμού προστίμων ποσού κατώτερου του ενός εκατομμυρίου ευρώ, όπως είναι τα πρόστιμα που επιβλήθηκαν στην προσφεύγουσα στην υπόθεση T-217/03 και στους JA (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση του Πρωτοδικείου της 15ης Ιουνίου 2005, T-71/03, T-74/03, T-87/03 και T-91/03, *Tokai Carbon* κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 2005, σ. II-10*, σκέψη 388).

315 Οι διάδικοι όμως δεν αμφισβητούν ότι, εν προκειμένω, τα πρόστιμα που επιβλήθηκαν στις προσφεύγουσες υπερβαίνουν το 10 % των αντιστοίχων κύκλων εργασιών τους, αν ως κύκλος εργασιών νοείται το συνολικό ποσό των εσόδων, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται οι εισφορές που καταβάλλουν τα μέλη τους και οι επιδοτήσεις που τους έχουν χορηγηθεί. Τίθεται ωστόσο το ζήτημα αν, όπως υποστηρίζει η Επιτροπή, η τήρηση του εν λόγω ανωτάτου ορίου μπορούσε ωστόσο να υπολογισθεί, εν προκειμένω, σε σχέση με τους κύκλους εργασιών των μελών των προσφευγουσών.

- 316 Πρέπει να υπομνησθεί ότι οι κατευθυντήριες γραμμές προβλέπουν, στο σημείο 5 στοιχείο γ', ότι, στις υποθέσεις όπου εμπλέκονται ενώσεις επιχειρήσεων, είναι σημαντικό να απευθύνονται στο μέτρο του δυνατού οι σχετικές αποφάσεις στις επιμέρους επιχειρήσεις που απαρτίζουν την ένωση και να τους επιβάλλονται ατομικά πρόστιμα. Ωστόσο, στις περιπτώσεις κατά τις οποίες η διαδικασία αυτή αποδεικνύεται ανέφικτη (π.χ. όταν ο αριθμός των επιχειρήσεων που συμμετέχουν ανέρχεται στις δεκάδες χιλιάδες), πρέπει να επιβάλλεται στην ένωση ένα συνολικό πρόστιμο, ισοδύναμο με το σύνολο των ατομικών προστίμων που θα μπορούσαν να είχαν επιβληθεί σε καθένα από τα μέλη της ενώσεως.
- 317 Συγκεκριμένα, κατά πάγια νομολογία, το ανώτατο όριο του 10% του κύκλου εργασιών πρέπει να υπολογίζεται σε σχέση με τον κύκλο εργασιών που πραγματοποίησε καθεμία από τις επιχειρήσεις που μετέσχον στις συμφωνίες και εναρμονισμένες πρακτικές ή το σύνολο των επιχειρήσεων που είναι μέλη των ενώσεων επιχειρήσεων, τουλάχιστον όταν, σύμφωνα με τους εσωτερικούς κανόνες της, η ένωση μπορεί να δεσμεύσει τα μέλη της. Η δυνατότητα αυτή συνεκτιμήσεως, συναφώς, του κύκλου εργασιών του συνόλου των επιχειρήσεων μελών μιας ενώσεως δικαιολογείται καθόσον, κατά τον καθορισμό του ύψους των προστίμων, μπορεί μεταξύ άλλων να ληφθεί υπόψη η επιρροή που η επιχείρηση άσκησε στην αγορά, για παράδειγμα λόγω του μεγέθους της και της οικονομικής ισχύος της, σε σχέση με τα οποία παρέχει ενδείξεις ο κύκλος εργασιών της επιχείρησεως, καθώς και το αποτρεπτικό αποτέλεσμα που πρέπει να έχουν τα πρόστιμα αυτά. Η επιρροή όμως που άσκησε στην αγορά μια ένωση επιχειρήσεων δεν εξαρτάται από τον ίδιο κύκλο εργασιών, από τον οποίο δεν προκύπτει ούτε το μέγεθός της ούτε η οικονομική ισχύς της, αλλά από τον κύκλο εργασιών των μελών της που συνιστά μια ένδειξη όσον αφορά το μέγεθος και την οικονομική ισχύ της (αποφάσεις CB και Europay κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα, σκέψεις 136 και 137· SPO κ.λπ. κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα, σκέψη 385, και της 14ης Μαΐου 1998, Finnboard κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα, σκέψη 270).
- 318 Η νομολογία αυτή δεν αποκλείει ωστόσο να μπορεί να ληφθεί, σε ειδικές περιπτώσεις, υπόψη ο κύκλος εργασιών των μελών μιας ενώσεως έστω και αν αυτή δεν διαθέτει, τυπικά, την εξουσία να δεσμεύει τα μέλη της, λόγω ελλείψεως εσωτερικών κανόνων που της αναγνωρίζουν μια τέτοια ικανότητα. Σε διαφορετική περίπτωση, θα μπορούσε να διακυβευθεί η δυνατότητα της Επιτροπής να επιβάλλει πρόστιμα καταλλήλου ποσού για τις επίμαχες παραβάσεις, στον βαθμό που σε ενώσεις με πολύ μικρό κύκλο εργασιών, οι οποίες όμως έχουν ως μέλη, έστω και αν δεν μπορούν να τις δεσμεύσουν τυπικώς, μεγάλο αριθμό επιχειρήσεων οι οποίες, συνολικά, πραγματοποιούν σημαντικό κύκλο εργασιών, θα μπορούσαν να επιβληθούν ως κυρώσεις μόνο μικρά πρόστιμα, έστω και αν οι διαπραχθείσες από

αυτές παραβάσεις μπορούσαν να ασκήσουν σημαντική επιρροή στις σχετικές αγορές. Το γεγονός αυτό θα ήταν επιπλέον αντίθετο προς την ανάγκη διασφάλισης του αποτρεπτικού αποτελέσματος των κυρώσεων κατά των παραβάσεων των κοινοτικών κανόνων του ανταγωνισμού.

319 Επομένως, το Πρωτοδικείο θεωρεί ότι η συνεκτίμηση του αθροίσματος των κύκλων εργασιών των μελών της οικείας ένωσης μπορεί να δικαιολογηθεί από άλλες ειδικές περιστάσεις, πέραν της ύπαρξης εσωτερικών κανόνων που επιτρέπουν στην ένωση αυτή να δεσμεύει τα μέλη της. Πρόκειται, ειδικότερα, για τις περιπτώσεις κατά τις οποίες η παράβαση την οποία διέπραξε μία ένωση αφορά τις δραστηριότητες των μελών της και οι αντίθετες προς τον ανταγωνισμό επίμαχες πρακτικές εκτελούνται άμεσα από την ένωση προς όφελος των μελών της και σε συνεργασία με αυτά, καθόσον η ένωση δεν έχει αντικειμενικά συμφέροντα αυτοτελή σε σχέση με αυτά των μελών της. Μολονότι, σε ορισμένες από τις περιπτώσεις αυτές, η Επιτροπή μπορεί ενδεχομένως, πέραν της επιβολής κυρώσεων στην οικεία ένωση, να επιβάλει ατομικά πρόστιμα σε καθεμία από τις επιχειρήσεις μέλη, τούτο μπορεί να αποβεί ιδιαίτερα δυσχερές, αν όχι αδύνατο, όταν ο αριθμός των επιχειρήσεων αυτών είναι πολύ μεγάλος.

320 Εν προκειμένω, πρέπει να τονισθεί ότι οι προσφεύγουσες ομοσπονδίες έχουν πρωτίστως ως αποστολή την υπεράσπιση και την εκπροσώπηση των συμφερόντων των βασικών μελών τους, ήτοι των κατόχων γεωργικών εκμεταλλεύσεων, των συνεταιριστικών ομίλων και των επιχειρήσεων σφαγής. Έτσι, όσον αφορά τις προσφεύγουσες στην υπόθεση T-245/03, η FNSEA αποσκοπεί στην εκπροσώπηση και την υπεράσπιση των συμφερόντων του γεωργικού επαγγέλματος και, προς τούτο, οργανώνει, συντονίζει και εναρμονίζει το σύνολο των επαγγελματικών συμφερόντων των κατόχων γεωργικών εκμεταλλεύσεων που είναι μέλη των συνδικαλιστικών οργανώσεων βάσης (άρθρο 8 του καταστατικού)· η FNB αποσκοπεί στην οργάνωση, την εκπροσώπηση και την υπεράσπιση των κοινών συμφερόντων όλων των παραγωγών βοοειδών (άρθρο 7 του καταστατικού της)· η

FNPL έχει ως αποστολή τον συντονισμό, την οργάνωση, την εκπροσώπηση και την υπεράσπιση των συμφερόντων όλων των παραγωγών γάλακτος και γαλακτοκομικών προϊόντων (άρθρο 6 του καταστατικού της): τέλος, οι JA έχουν, μεταξύ άλλων, ως αποστολή την εκπροσώπηση των νέων γεωργών και την υπεράσπιση των συμφερόντων τους (άρθρο 6 του καταστατικού τους). Όσον αφορά την προσφεύγουσα στην υπόθεση T-217/03, σύμφωνα με το άρθρο 2, παράγραφος 1, του καταστατικού της, αυτή είχε ως αποστολή, μεταξύ άλλων, να εξασφαλίζει την ηθική και επαγγελματική υπεράσπιση των μελών της, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται ομάδες ζωοπαραγωγών και οι θυγατρικές τους επιχειρήσεις που πραγματοποιούν τη σφαγή των ζώων.

- 321 Δεύτερον, η επίδικη συμφωνία δεν αφορούσε τη δραστηριότητα των προσφευγουσών, αυτών καθεαυτές, αλλά την δραστηριότητα των βασικών μελών τους. Συγκεκριμένα, οι προσφεύγουσες δεν πωλούν, δεν αγοράζουν και δεν εισάγουν βόειο κρέας. Επομένως, δεν τις αφορά άμεσα ούτε η αναστολή των εισαγωγών ούτε ο καθορισμός μιας κλίμακας ελαχίστων τιμών. Τα μέτρα που καθορίστηκαν με την επίδικη συμφωνία επηρεάζουν μόνο τα βασικά μέλη των προσφευγουσών, τα οποία έπρεπε επιπλέον να θέσουν σε εφαρμογή τα μέτρα αυτά.
- 322 Τρίτον, πρέπει να παρατηρηθεί ότι η επίδικη συμφωνία συνήφθη άμεσα προς όφελος των βασικών μελών των προσφευγουσών. Συγκεκριμένα, όσον αφορά, πρώτον, τις ομοσπονδίες κατόχων γεωργικών εκμεταλλεύσεων, η συμφωνία είχε ως σκοπό να παράσχει τη δυνατότητα στα μέλη τους που εκτρέφουν βοοειδή να διοχετεύσουν την παραγωγή τους και να πετύχουν συμφέρουσες τιμές, προκειμένου να αντιμετωπίσουν την κρίση του τομέα κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της υποθέσεως. Όσον αφορά, δεύτερον, τις ομοσπονδίες σφαγέων, πρέπει να τονισθεί ότι, και μεν τα ληφθέντα μέτρα, ήτοι ο καθορισμός ελαχίστων τιμών και η αναστολή ή ο περιορισμός των εισαγωγών, μπορούν να φαίνονται δυνητικά αντίθετα προς τα συμφέροντα των επιχειρήσεων σφαγής, στον βαθμό που μπορούσαν να έχουν ως συνέπεια την αύξηση του κόστους εκμεταλλεύσεως, πλην όμως η σύναψη της επίδικης συμφωνίας αποσκοπούσε, στο πλαίσιο των συγκεκριμένων εντάσεων, να παράσχει τη δυνατότητα στις επιχειρήσεις αυτές να αναλάβουν εκ νέου τη δραστηριότητά τους και να μειώσουν, σε ορισμένο βαθμό, τις στρεφόμενες κατά αυτών απειλές. Έτσι, η εν λόγω συμφωνία προβλέπει ρητώς ότι οι εκπροσωπούσες τους σφαγείς ομοσπονδίες συνήψαν τη συμφωνία «ως αντάλλαγμα για την άρση του αποκλεισμού των σφαγείων».

- 323 Τέταρτον, πρέπει να τονισθεί, όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, ότι η επίδικη συμφωνία τέθηκε σε εφαρμογή κυρίως με τη σύναψη τοπικών συμφωνιών μεταξύ των κατά νομούς ομοσπονδιών και των τοπικών γεωργικών συνδικάτων —ήτοι των μελών των προσφευγουσών στην υπόθεση T-245/03— και των επιχειρήσεων σφαγής (βλ. σκέψεις 112 έως 115 ανωτέρω). Επιπλέον, η παρακολούθηση της τήρησης και της εφαρμογής των διατάξεων της συμφωνίας επραγματοποιείτο συχνά με συγκεκριμένες ενέργειες ομάδων κτηνοτρόφων.
- 324 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Πρωτοδικείο θεωρεί ότι, εν προκειμένω, ήταν δικαιολογημένο να ληφθούν υπόψη οι κύκλοι εργασιών των βασικών μελών των προσφευγουσών προκειμένου να υπολογισθεί το ανώτατο όριο του 10% που διαλαμβάνεται στο άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17. Ειδικότερα, μόνον οι κύκλοι εργασιών των μελών αυτών αποτελούσαν την κατάλληλη ένδειξη, εν προκειμένω, όσον αφορά την οικονομική ισχύ των προσφευγουσών και συνεπώς την επιρροή που μπορούσαν να ασκήσουν στις σχετικές αγορές.
- 325 Η δυνατότητα αυτή συνεκτιμήσεως των κύκλων εργασιών των βασικών μελών των προσφευγουσών πρέπει ωστόσο να περιοριστεί, εν προκειμένω, σε όσα από τα μέλη τους εδραστηριοποιούνται στις αγορές που επηρεάζονταν από τις παραβάσεις για τις οποίες επιβλήθηκαν κυρώσεις με την προσβαλλόμενη απόφαση, ήτοι στους εκτροφείς βοοειδών και στις επιχειρήσεις σφαγής και μεταποίησης κρέατος. Συγκεκριμένα, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, εξαιρουμένης της FNB και, σε μικρότερο βαθμό, της FNPL, μόνο μικρό μέρος των άμεσων ή έμμεσων μελών των προσφευγουσών είχε συμφέροντα στον τομέα της εκτροφής βοοειδών, στην περίπτωση των προσφευγουσών στην υπόθεση T-245/03, ή της σφαγής βοοειδών, όσον αφορά την προσφεύγουσα στην υπόθεση T-217/03. Συγκεκριμένα, η συμφωνία δεν αφορούσε τη δραστηριότητα των μελών των προσφευγουσών που δεν εδραστηριοποιούνται στις αγορές των βοοειδών, δεν συνήφθη προς όφελός τους και τα μέλη αυτά δεν μετέσχον ως φαίνεται στην εφαρμογή των επίδικων μέτρων. Κατά συνέπεια, οι κύκλοι εργασιών τους δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν, εν προκειμένω, για τον υπολογισμό του ανωτάτου ορίου του 10%.
- 326 Υπό το φως των εκτιμήσεων αυτών πρέπει να εξετασθεί αν τα ποσά των προστίμων που επιβλήθηκαν στις προσφεύγουσες με την προσβαλλόμενη απόφαση υπερέβη-

σαν το ανώτατο όριο του 10% του κύκλου εργασιών που καθορίζει το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17.

327 Έτσι, όσον αφορά την προσφεύγουσα στην υπόθεση T-217/03, από τις εκτιμήσεις που αυτή διατύπωσε με την από 27 Ιανουαρίου 2003 επιστολή της προς την Επιτροπή προκύπτει ότι το πρόστιμο που της επιβλήθηκε αντιπροσώπευε ποσοστό μεταξύ 0,05 και 0,2% του κύκλου εργασιών το 2002 των συνεταιριστικών επιχειρήσεων σφαγής και μεταποίησης που είναι μέλη της, ανάλογα με το αν λαμβάνονται ή όχι υπόψη οι επιχειρήσεις που είναι μέλη τόσο της προσφεύγουσας όσο και του Syndicat national de l'industrie des viandes (εθνικού συνδικάτου της βιομηχανίας κρεάτων, στο εξής: SNIV), του εξειδικευμένου συνδικάτου που συγκεντρώνει τις μεγάλες βιομηχανικές επιχειρήσεις του τομέα.

328 Όσον αφορά τις προσφεύγουσες στην υπόθεση T-245/03, το Πρωτοδικείο δεν διαθέτει συγκεκριμένα στοιχεία όσον αφορά τους κύκλους εργασιών των εκτροφών βοοειδών που είναι μέλη τους. Συγκεκριμένα, οι προσφεύγουσες, κατόπιν αιτήσεως, καταρχάς, της Επιτροπής, κατά τη διοικητική διαδικασία, και, εν συνεχεία, του Πρωτοδικείου, στο πλαίσιο της υπό κρίση υποθέσεως, ισχυρίστηκαν ότι δεν μπορούσαν να προσκομίσουν τους κύκλους εργασιών, έστω και κατά προσέγγιση, των κτηνοτρόφων που είναι μέλη τους. Ομοίως, οι προσφεύγουσες δεν ήταν σε θέση να αναφέρουν στο Πρωτοδικείο τον αριθμό των εκτροφών βοοειδών που είναι βασικά μέλη, αντιστοίχως, της FNSEA και των JA, και ισχυρίστηκαν ότι η FNB και η FNPL, κυριολεκτικά μιλώντας, δεν έχουν βασικά μέλη.

329 Οι προσφεύγουσες στην υπόθεση T-245/03 ανέφεραν ωστόσο ότι, το 2002, ο κύκλος εργασιών στη Γαλλία που συνδέεται με την παραγωγή του τομέα των μεγάλων βοοειδών ήταν 4,552 δισεκατομμύρια ευρώ και ότι ο κύκλος εργασιών που συνδέεται με τη σφαγή μεγάλων βοοειδών ήταν 3,430 δισεκατομμύρια ευρώ. Αν ληφθεί υπόψη ο μικρότερος από τους αριθμούς αυτούς, πρέπει να συναχθεί το συμπέρασμα ότι τα πρόστιμα που επιβλήθηκαν στις προσφεύγουσες δεν υπερβαίνουν το ανώτατο όριο του 10% του κύκλου εργασιών των μελών τους που είναι εκτροφείς βοοειδών αν αυτοί αντιπροσωπεύουν τουλάχιστον το 3,5% για την FNSEA, το 0,42% για την FNB, το 0,18% για τους JA και το 0,42% για την

FNPL του εν λόγω συνολικού κύκλου εργασιών. Καμία όμως από τις προσφεύγουσες δεν αμφισβητεί ότι τα μέλη της αντιπροσωπεύουν σημαντικό τμήμα του κύκλου εργασιών που συνδέεται με τη σφαγή μεγάλων βοοειδών στη Γαλλία. Συναφώς, το Πρωτοδικείο υπενθυμίζει ότι, απαντώντας σε ερώτηση που τους έθεσε ο δικαστής των ασφαλιστικών μέτρων, οι προσφεύγουσες στην υπόθεση T-245/03 δέχθηκαν ότι ήταν δυνατόν τα μέλη της FNSEA να αντιπροσωπεύουν το 50 % περίπου των 240 000 κτηνοτρόφων που έχουν πάνω από πέντε μεγάλα βοοειδή στη Γαλλία (διάταξη του Προέδρου του Πρωτοδικείου της 21ης Ιανουαρίου 2004, T-245/03 R, FNSEA κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 2004, σ. II-271, σκέψη 89).

330 Το Πρωτοδικείο θεωρεί ότι έχει επαρκώς αποδειχθεί, υπό τις συνθήκες αυτές, ότι τα πρόστιμα που επιβλήθηκαν στις προσφεύγουσες στην υπόθεση T-245/03 δεν υπερβαίνουν το ανώτατο όριο του 10 % των κύκλων εργασιών των αντιστοίχων μελών τους.

331 Το συμπέρασμα αυτό δεν μπορεί να αναιρεθεί από τη θέση των προσφευγουσών σύμφωνα με την οποία, δεδομένου ότι τα μέλη τους είναι κοινά, η Επιτροπή θα έπρεπε να λάβει υπόψη, για κάθε ομοσπονδία, μόνο το άθροισμα των εισοδημάτων των κτηνοτρόφων που είναι μέλη μόνο της ομοσπονδίας αυτής. Πράγματι, όπως τονίζουν και οι προσφεύγουσες, όλοι οι κτηνοτρόφοι που είναι άμεσα ή έμμεσα μέλη της FNB, της FNPL ή των JA είναι, ταυτόχρονα, και έμμεσα μέλη της FNSEA. Ωστόσο, για να ελεγχθεί η τήρηση του ανωτάτου ορίου του 10 % του κύκλου εργασιών, αρκεί εν προκειμένω το άθροισμα των ποσών των προστίμων που επιβλήθηκαν στις τέσσερις προσφεύγουσες στην υπόθεση T-245/03 να είναι μικρότερο του 10 % του κύκλου εργασιών των κτηνοτρόφων που είναι βασικά μέλη της FNSEA, ήτοι της ομοσπονδίας που συγκεντρώνει τις τρεις λοιπές προσφεύγουσες ομοσπονδίες. Για να μην υπάρχει όμως υπέρβαση του ανωτάτου αυτού ορίου εν προκειμένω, αρκεί ο κύκλος εργασιών των κτηνοτρόφων που είναι βασικά μέλη της FNSEA να αντιπροσωπεύει τουλάχιστον το 4,52 % του κύκλου εργασιών που συνδέεται με τη σφαγή μεγάλων βοοειδών στη Γαλλία. Για τους προαναφερθέντες λόγους, το Πρωτοδικείο θεωρεί ότι τούτο συμβαίνει εν προκειμένω.

- 332 Τέλος, οι προσφεύγουσες στην υπόθεση T-245/03 ομοίως δεν μπορούν να επικαλούνται το ότι η FNB και η FNPL δεν έχουν, κατά κυριολεξία, βασικά μέλη, στον βαθμό που ουδείς γεωργός είναι αμέσως ή εμμέσως μέλος των ομοσπονδιών αυτών. Συγκεκριμένα, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι οι ομοσπονδίες αυτές εισπράττουν εισφορές από τις κατά νομούς ομοσπονδίες (με βάση αντιστοίχως τον συνολικό αριθμό των ζώων του νομού και των λίτρων γάλακτος που παράγεται στον νομό αυτόν). Μέλη των κατά νομούς αυτών ομοσπονδιών είναι τα τοπικά συνδικάτα, των οποίων μέλη είναι οι κτηνοτρόφοι. Συνεπώς, οι εκτροφείς βοοειδών μπορούν, για τον υπολογισμό του ανωτάτου ορίου του 10 % του κύκλου εργασιών, να θεωρηθούν βασικά μέλη της FNB και της FNPL, όπως θεωρούνται και βασικά μέλη της FNSEA.
- 333 Κατόπιν των προεκτεθέντων, το Πρωτοδικείο θεωρεί ότι τα πρόστιμα που επιβλήθηκαν στις προσφεύγουσες με την προσβαλλόμενη απόφαση δεν υπερβαίνουν το ανώτατο όριο του 10 % των κύκλων εργασιών των αντιστοίχων μελών τους.
- 334 Κατά συνέπεια, ο λόγος αυτός ακυρώσεως πρέπει να απορριφθεί.

E — Επί του πέμπτου λόγου ακυρώσεως που αντλείται από την παραβίαση της αρχής της μη σωρεύσεως των κυρώσεων

1. Επιχειρήματα των διαδίκων

- 335 Οι προσφεύγουσες παρατηρούν ότι η αρχή της μη σωρεύσεως των κυρώσεων ή non bis in idem απαγορεύει τη δυνατότητα να επιβληθεί κύρωση σε ένα πρόσωπο

πολλές φορές για την ίδια συμπεριφορά. Η αρχή αυτή, που διαλαμβάνεται στο άρθρο 4 του πρωτοκόλλου αριθ. 7 της ΕΣΔΑ, εφαρμόζεται παγίως στο κοινοτικό δίκαιο του ανταγωνισμού (απόφαση του Δικαστηρίου της 14ης Δεκεμβρίου 1972, 7/72, *Boehringer Mannheim* κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1972-1973, σ. 413, σκέψη 3) και συνιστά θεμελιώδη αρχή του κοινοτικού δικαίου (απόφαση του Δικαστηρίου της 15ης Οκτωβρίου 2002, C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P έως C-252/99 P και C-254/99 P, *Limburgse Vinyl Maatschappij* κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. I-8375, σκέψη 59).

336 Οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν ότι η προσβαλλόμενη απόφαση επέβαλε επανειλημμένως κυρώσεις στα ίδια πρόσωπα για την ίδια παράβαση, στον βαθμό που η FNB, οι JA και η FNPL είναι μέλη της FNSEA. Τα φυσικά πρόσωπα που είναι εκτροφείς βοοειδών και τα οποία είναι τοπικώς μέλη στα τοπικά συνδικάτα μπορούν να συνδέονται εμμέσως με την FNSEA και την FNB, όπως και με την FNPL (εφόσον κατέχουν αγελάδες γαλακτοπαραγωγής) και τέλος με τους JA (αν είναι ηλικίας κάτω των 35 ετών). Ομοίως, ορισμένα μέλη της προσφεύγουσας στην υπόθεση T-217/03 είναι επίσης μέλη της FNSEA. Ως εκ τούτου, στα πρόσωπα αυτά επιβάλλονται εμμέσως πολλά πρόστιμα, ενώ η Επιτροπή δεν μπορεί να τους προσάψει, εμμέσως, παρά μία και την αυτή συμπεριφορά. Οι προσφεύγουσες αμφισβητούν το επιχείρημα της Επιτροπής ότι η αρχή *non bis in idem* δεν μπορεί να εφαρμοσθεί εν προκειμένω λόγω της υπάρξεως ενιαίας διαδικασίας. Εν προκειμένω, οι παράλληλες διαδικασίες που κίνησε η Επιτροπή κατά των προσφευγουσών προκάλεσαν επανειλημμένη επιβολή κυρώσεων σε αυτές. Επιπλέον, η εφαρμογή της αρχής αυτής δεν μπορεί να περιοριστεί στην περίπτωση επιχειρήσεων που διώκονται για την ίδια παράβαση από διάφορες αρμόδιες για τον ανταγωνισμό αρχές.

337 Περαιτέρω, οι προσφεύγουσες στην υπόθεση T-245/03 διαπιστώνουν ότι η Επιτροπή, κατά τον καθορισμό του βασικού ποσού των προστίμων, στηρίχθηκε στη σχέση που υφίσταται μεταξύ του ποσού των ετήσιων εισφορών που εισπράττει η FNSEA και του ποσού των εισφορών που εισπράττει καθεμία από τις λοιπές εν λόγω ομοσπονδίες. Οι αναλογίες όμως που ελήφθησαν υπόψη δεν είναι σωστές, καθόσον η FNB και η FNPL καταβάλλουν στην FNSEA ένα τμήμα των ετήσιων εισφορών που εισπράττουν (ήτοι, το 2001, το 10 % περίπου, που αντιστοιχεί σε 60 979 ευρώ, για την FNB, και 15 %, που αντιστοιχεί σε 181 670 ευρώ, για την FNPL). Οι αναλογίες που ελήφθησαν υπόψη πρέπει συνεπώς να μειωθούν κατά το αντίστοιχο ποσοστό.

338 Η Γαλλική Δημοκρατία τονίζει ότι δεν μπορεί να αμφισβητηθεί ότι, εν προκειμένω, κάποια φυσικά πρόσωπα είναι μέλη διαφόρων ομοσπονδιών, έστω και λόγω του ότι ορισμένες ομοσπονδίες είναι μέλη της FNSEA, και ότι συνεπώς στα πρόσωπα αυτά επεβλήθη δις πρόστιμο για την ίδια παράβαση του δικαίου του ανταγωνισμού. Τούτο ισοδυναμεί με επιβολή στα πρόσωπα αυτά δυσανάλογα μεγάλου προστίμου και συνιστά παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας.

339 Η Επιτροπή παρατηρεί ότι, στην κοινοτική νομολογία, η αρχή *non bis in idem* εφαρμόζεται σε περιπτώσεις στις οποίες σε μια επιχείρηση στην οποία επιβλήθηκε κύρωση (ή στην οποία μπορεί να επιβληθεί) σε κοινοτικό επίπεδο για παραβάσεις των κανόνων του ανταγωνισμού έχει επίσης επιβληθεί κύρωση (ή μπορεί να της επιβληθεί), σε μια άλλη διαδικασία, σε μια τρίτη χώρα ή σε κράτος μέλος (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση του Δικαστηρίου της 13ης Φεβρουαρίου 1969, 14/68, Wilhelm κ.λπ., Συλλογή τόμος 1969-1971, σ. 1, και προπαρατεθείσα απόφαση *Boehringer Mannheim* κατά Επιτροπής). Κατά την Επιτροπή, η ταυτότητα και μόνο των πραγματικών περιστατικών δεν αρκεί για να δικαιολογήσει την εφαρμογή αυτής της αρχής, καθόσον πρέπει επίσης να υπάρχει ταυτότητα των προσώπων. Εν προκειμένω, κάθε ομοσπονδία κατηγορήθηκε για τη δική της συμμετοχή στην παράβαση, καθόσον η συμμετοχή κάθε ομοσπονδίας, λόγω της δικής της επιρροής στην αγορά, ήταν αναγκαία για την αποτελεσματικότητα της συμφωνίας. Το γεγονός ότι ορισμένα πρόσωπα είναι μέλη διαφόρων από τις ομοσπονδίες αυτές δεν επηρεάζει το γεγονός ότι καθεμιά από τις προσφεύγουσες έλαβε μέρος στη συμφωνία. Τέλος, η αναλογικότητα των προστίμων που επιβλήθηκαν σε διάφορες ομοσπονδίες που έχουν κοινά μέλη εξασφαλίζεται με την τήρηση του ανωτάτου ορίου του 10 % του κύκλου εργασιών, αλλά δεν μπορεί να οδηγήσει σε ασυλία των εν λόγω μελών.

2. Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

340 Από τη νομολογία προκύπτει ότι η αρχή *non bis in idem* συνιστά γενική αρχή του κοινοτικού δικαίου την τήρηση της οποίας εξασφαλίζει ο κοινοτικός δικαστής. Στον τομέα του κοινοτικού δικαίου του ανταγωνισμού, η αρχή αυτή απαγορεύει στην Επιτροπή να καταδικάσει ή να διώξει μια επιχείρηση εκ νέου για αντίθετη προς τον ανταγωνισμό συμπεριφορά για την οποία της έχει επιβληθεί κύρωση ή για την

οποία κρίθηκε ότι δεν έχει ευθύνη με προηγούμενη απόφαση της Επιτροπής η οποία δεν είναι πλέον δεκτική προσφυγής (αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 9ης Ιουλίου 2003, T-224/00, Archer Daniels Midland και Archer Daniels Midland Ingredients κατά Επιτροπής, Συλλογή 2003, σ. II-2597, σκέψεις 85 και 86, και της 29ης Απριλίου 2004, Tokai Carbon κ.λπ. κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα, σκέψεις 130 και 131). Η εφαρμογή της αρχής non bis in idem εξαρτάται από την τριπλή προϋπόθεση της ταυτότητας των πραγματικών περιστατικών, της ταυτότητας του παραβάτη και της ταυτότητας του προστατευόμενου εννόμου συμφέροντος. Η αρχή αυτή απαγορεύει συνεπώς την επιβολή πλειόνων κυρώσεων στο ίδιο πρόσωπο για την ίδια παράνομη συμπεριφορά προς προστασία του ίδιου εννόμου αγαθού (απόφαση του Δικαστηρίου της 7ης Ιανουαρίου 2004, C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P και C-219/00 P, Aalborg Portland κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 2004, σ. I-123, σκέψη 338).

341 Εν προκειμένω, η Επιτροπή επέβαλε κυρώσεις στις προσφεύγουσες ομοσπονδίες λόγω της συμμετοχής στην παράβαση και του βαθμού της ευθύνης εκάστης των ομοσπονδιών αυτών (βλ. αιτιολογική σκέψη 169 και άρθρα 1 και 3 της προσβαλλομένης απόφασης). Συγκεκριμένα, όλες οι προσφεύγουσες μετέσχον, έστω και με διαφορετική ένταση και εμπλοκή, στις παραβάσεις για τις οποίες η προσβαλλόμενη απόφαση επέβαλε κυρώσεις. Ειδικότερα, όλες οι προσφεύγουσες ομοσπονδίες υπέγραψαν τη συμφωνία της 24ης Οκτωβρίου 2001. Επομένως, η Επιτροπή μπορούσε νομίμως να επιβάλει κυρώσεις σε κάθε ομοσπονδία η οποία έλαβε μέρος στην επίδικη συμφωνία, στηριζόμενη στον επιμέρους ρόλο που κάθε ομοσπονδία είχε στην υπογραφή και την εφαρμογή της συμφωνία αυτής και στις αντίστοιχες για κάθε ομοσπονδία ελαφρυντικές και επιβαρυντικές περιστάσεις.

342 Το συμπέρασμα αυτό δεν μπορεί να αναιρεθεί, αντίθετα προς τους ισχυρισμούς των προσφευγουσών στην υπόθεση T-245/03, από το γεγονός ότι η FNB, η FNPL και οι JA είναι μέλη της FNSEA. Συγκεκριμένα, οι ομοσπονδίες αυτές αποτελούν αυτοτελή νομικά πρόσωπα, έχουν χωριστούς προϋπολογισμούς και σκοπούς που δεν συμπίπτουν πάντοτε. Έτσι, διεξάγουν τις αντίστοιχες συνδικαλιστικές τους δραστηριότητες προς υπεράσπιση ιδίων και ειδικών συμφερόντων (βλ. σκέψη 320 ανωτέρω). Το γεγονός ότι, εν προκειμένω, οι ομοσπονδίες αυτές συντόνισαν σε μεγάλο βαθμό τη δράση τους, καθώς και τη δράση των αντιστοίχων μελών τους, για την επιδίωξη κοινών σκοπών δεν μπορεί να αφαιρέσει από καθεμία από τις ομοσπονδίες αυτές την αντίστοιχη ευθύνη της στην τέλεση της παράβασης.

343 Περαιτέρω, αντίθετα προς όσα φαίνεται να υποστηρίζουν οι προσφεύγουσες, η προσβαλλόμενη απόφαση δεν επέβαλε κυρώσεις στα άμεσα ή έμμεσα βασικά μέλη τους. Συγκεκριμένα, το να λαμβάνεται υπόψη ο κύκλος εργασιών των μελών μιας ενώσεως επιχειρήσεων για τον καθορισμό του ανωτάτου ορίου του 10 % δεν σημαίνει ότι επιβλήθηκε στα μέλη αυτά πρόστιμο ούτε ακόμη, αυτό καθεαυτό, ότι η εν λόγω ένωση έχει την υποχρέωση να μετακυλίσει στα μέλη της το βάρος του προστίμου (απόφαση CB και Europay κατά Επιτροπής, προαναφερθείσα, σκέψη 139). Δεδομένου ότι η προσβαλλόμενη απόφαση δεν επέβαλε κυρώσεις στους επιμέρους κατόχους γεωργικών εκμεταλλεύσεων που είναι έμμεσα μέλη των προσφευγουσών ομοσπονδιών στην υπόθεση T-245/03 δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι το γεγονός ότι τα βασικά μέλη της FNB, της FNPL και των JA είναι επίσης μέλη της FNSEA εμπόδιζε την Επιτροπή να επιβάλλει ατομικώς κυρώσεις σε καθεμία από τις ομοσπονδίες αυτές. Κατά μείζονα λόγο, δεν ασκεί επιρροή το ότι ορισμένα από τα μέλη της προσφεύγουσας στην υπόθεση T-217/03 είναι επίσης μέλη της FNSEA.

344 Από τα ανωτέρω έπεται ότι, εν προκειμένω, δεν υφίσταται ταυτότητα των παραβατών, στον βαθμό που η προσβαλλόμενη απόφαση δεν επιβάλλει πλείονες κυρώσεις στους ίδιους φορείς ή στα ίδια πρόσωπα για τα ίδια πραγματικά περιστατικά. Επομένως, πρέπει να συναχθεί το συμπέρασμα ότι δεν υπήρξε παραβίαση της αρχής non bis in idem. Ομοίως, δεδομένου ότι στα άμεσα ή έμμεσα μέλη των προσφευγουσών δεν επιβλήθηκαν δις πρόστιμα για μία και την αυτή παράβαση, αντίθετα προς όσα υποστηρίζει η Γαλλική Δημοκρατία, ομοίως δεν υπήρξε εν προκειμένω παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας.

345 Περαιτέρω, πρέπει να απορριφθούν τα επιχειρήματα των προσφευγουσών στην υπόθεση T-245/03, σύμφωνα με τα οποία η Επιτροπή υπολόγισε εσφαλμένα, κατά τον καθορισμό του βασικού των προστίμων, τη σχέση που υφίσταται μεταξύ του ποσού των ετησίων εισφορών που εισπράττει η FNSEA και του αντίστοιχου ποσού των εισφορών που καταβάλλονται στην FNB και στην FNPL. Ειδικότερα, αντίθετα προς όσα ισχυρίζονται οι προσφεύγουσες, η Επιτροπή δεν ήταν υποχρεωμένη να προσαρμόσει τα αριθμητικά στοιχεία της FNB και της FNPL, αφαιρώντας από τα ποσά αυτά τις εισφορές που αυτές καταβάλλουν στην FNSEA. Συγκεκριμένα,

δεδομένου ότι το ποσόν των εισφορών αυτών ελήφθη υπόψη ως αντικειμενική ένδειξη για τη σχετικά σημασία κάθε ομοσπονδίας, η Επιτροπή εδικαιούτο να θεωρήσει ότι τα κατάλληλα αριθμητικά στοιχεία ήταν αυτά που προέκυπταν από τις αντίστοιχες συνολικές εισφορές τους, οι οποίες αντανακλούν τον βαθμό αντιπροσωπευτικότητας κάθε προσφεύγουσας.

346 Κατά συνέπεια, ο λόγος αυτός ακυρώσεως πρέπει να απορριφθεί.

ΣΤ — Επί του έκτου λόγου που αντλείται από πρόδηλη πλάνη εκτιμήσεως κατά τη συνεκτίμηση των περιστάσεων που προβλέπει το σημείο 5, στοιχείο β', των κατευθυντηρίων γραμμών

1. Επιχειρήματα των διαδίκων

347 Η προσφεύγουσα στην υπόθεση T-217/03 ισχυρίζεται ότι η μείωση κατά 60 % στην οποία προέβη η Επιτροπή, βάσει του σημείου 5, στοιχείο β', των κατευθυντηρίων γραμμών, για να λάβει υπόψη το ειδικό πλαίσιο της κρίσης των βοοειδών έπρεπε να εφαρμοσθεί στο βασικό ποσό του προστίμου και όχι στο ποσό που προκύπτει μετά από τις προσαυξήσεις και τις μειώσεις που αντιστοιχούν στις επιβαρυντικές και ελαφρυντικές περιστάσεις. Ουδόλως δικαιολογείται η παρέκκλιση από την αρχή του καθορισμού των προστίμων που διαλαμβάνεται στο σημείο 2 των κατευθυντηρίων γραμμών και συνίσταται στον υπολογισμό ενός βασικού ποσού και στην κατόπιν μείωση ή αύξησή του κατά ορισμένο ποσοστό. Επικουρικώς, η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι η Επιτροπή θα έπρεπε να θεωρήσει τη συνεκτίμηση του οικονομικού πλαισίου ως ελαφρυντική κατάσταση, όπως το έπραξε σε άλλες υποθέσεις.

348 Οι προσφεύγουσες στην υπόθεση T-245/03 υποστηρίζουν ότι η Επιτροπή, εφαρμόζοντας το σημείο 5, στοιχείο β', των κατευθυντηρίων γραμμών, δεν συνήγαγε τις δέουσες συνέπειες από τις ακόλουθες περιστάσεις που εκτίθενται στην προσβαλλόμενη απόφαση (βλ. αιτιολογικές σκέψεις 181 και 184): πρώτον, το γεγονός ότι οι προσφεύγουσες δεν έχουν κερδοσκοπικό σκοπό· δεύτερον, τις

ιδιομορφίες που συνδέονται με το επίμαχο γεωργικό προϊόν· τρίτον, το γεγονός ότι η Επιτροπή επέβαλε για πρώτη φορά κυρώσεις σε μια σύμπραξη πραγματοποιηθείσα αποκλειστικά μεταξύ ομοσπονδιών που αφορούν ένα βασικό γεωργικό προϊόν που εμπλέκει δύο κρίκους της αλυσίδας παραγωγής· τέταρτον, την ιδιομορφία του πλαισίου της εξαιρετικής κρίσης. Οι προσφεύγουσες παρατηρούν συναφώς ότι οι αρμόδιες για τον ανταγωνισμό αρχές του Ηνωμένου Βασιλείου, με απόφαση της 3ης Φεβρουαρίου 2003, δεν επέβαλαν πρόστιμα σε ένωση παραγωγών βοείου κρέατος της Βόρειας Ιρλανδίας που είχε συνάψει συμφωνία σχετικά με τις τιμές, καθόσον έλαβαν υπόψη το πλαίσιο στο οποίο πραγματοποιήθηκε η σύναψη της συμφωνίας αυτής, το οποίο το χαρακτήριζε επίσης η κρίση της τρελής αγελάδας και η επιδημία του αφθώδους πυρετού. Οι προσφεύγουσες παρατηρούν ότι, εν προκειμένω, τα στοιχεία αυτά δεν οδήγησαν την Επιτροπή να προβεί στην κατάλληλη προσαρμογή των προστίμων, καθόσον τα τελικά ποσά εξακολουθούν να είναι υπερβολικά μεγάλα.

- 349 Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι η θέση της προσφεύγουσας στην υπόθεση T-217/03 σχετικά με τη μέθοδο υπολογισμού της μείωσης σχετικά με τις περιστάσεις που προβλέπει το σημείο 5, στοιχείο β', των κατευθυντηρίων γραμμών παρερμηνεύει τόσο το γράμμα όσο και το πνεύμα αυτών. Η αιτίαση ότι το οικονομικό πλαίσιο πρέπει να ληφθεί υπόψη ως ελαφρυντική περίπτωση συνιστά νέο και συνεπώς απαράδεκτο ισχυρισμό. Όσον αφορά τα επιχειρήματα των προσφευγουσών στην υπόθεση T-245/03, η Επιτροπή παρατηρεί ότι στην προηγούμενη πρακτική της δεν υπάρχει ανάλογη περίπτωση με αυτή της κατά 60% μείωσης του προστίμου που χορηγήθηκε εν προκειμένω.

2. Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

- 350 Το σημείο 5, στοιχείο β', των κατευθυντηρίων γραμμών ορίζει τα εξής:

«Ανάλογα με τα δεδομένα κάθε υπόθεσης και μετά την εκτέλεση των ανωτέρω υπολογισμών, ενδείκνυται να λαμβάνονται υπόψη ορισμένοι αντικειμενικοί παράγοντες, όπως είναι οι συγκεκριμένες οικονομικές παράμετροι της παράβασης, το οικονομικό ή χρηματοοικονομικό όφελος που έχουν ενδεχομένως αποκομίσει οι παραβάτες [...], τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των εμπλεκόμενων επιχειρήσεων, καθώς και η πραγματική τους ικανότητα να επωμισθούν το βάρος ενός προστίμου, υπό τις συγκεκριμένες κοινωνικές συνθήκες, ώστε να αναπροσαρμοσθεί αναλόγως το ύψος των προστίμων που πρόκειται να επιβληθούν.»

351. Εν προκειμένω, η Επιτροπή έλαβε υπόψη το οικονομικό πλαίσιο της υπόθεσης, το οποίο χαρακτηριζόταν ιδίως από τη σοβαρή κρίση του τομέα των βοοειδών και εφάρμοσε μια μείωση κατά 60% στο ποσόν που προέκυψε από προσαύξηση ή από μείωση του βασικού ποσού των προστίμων λόγω των επιβαρυντικών ή ελαφρυντικών περιστάσεων που ελήφθησαν υπόψη.
352. Πρέπει να απορριφθεί, πρώτον, η θέση της προσφεύγουσας στην υπόθεση T-217/03 ότι η κατά 60% μείωση αυτή θα έπρεπε να εφαρμοσθεί στο βασικό ποσό του προστίμου και όχι στο ποσόν που έχε ήδη προσαυξηθεί και μειωθεί λόγω των επιβαρυντικών και ελαφρυντικών περιστάσεων που ελήφθησαν υπόψη. Συγκεκριμένα, οι κατευθυντήριες γραμμές κάνουν λόγο για τις επιβαρυντικές ή ελαφρυντικές περιστάσεις, αντιστοίχως, στα σημεία 2 και 3, τα οποία προβλέπουν ότι «το βασικό ποσό προσαυξάνεται» και ότι «το βασικό ποσό ελαττώνεται». Αντιθέτως, το σημείο 5, στοιχείο β', ορίζει ότι λαμβάνονται υπόψη και άλλοι παράγοντες «μετά την εκτέλεση των ανωτέρω υπολογισμών» και προβλέπει ότι η συνεκτίμηση των παραγόντων αυτών χρησιμεύει για «να αναπροσαρμοστεί αναλόγως το ύψος των προστίμων που πρόκειται να επιβληθούν». Επομένως, πρέπει να συναχθεί το συμπέρασμα ότι ο τρόπος υπολογισμού που χρησιμοποίησε η Επιτροπή τήρησε τις διατάξεις των κατευθυντηρίων γραμμών.
353. Όσον αφορά, δεύτερον, το επικουρικό επιχείρημα της προσφεύγουσας στην υπόθεση T-217/03 ότι θα έπρεπε να ληφθεί υπόψη το οικονομικό πλαίσιο ως ελαφρυντική περίσταση, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι το επιχείρημα αυτό προβλήθηκε μόνο κατά το στάδιο του υπομνήματος απαντήσεως και ότι, κατά συνέπεια, συνιστά νέο ισχυρισμό και πρέπει συνεπώς να απορριφθεί, σύμφωνα με το άρθρο 48, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας. Εν πάση περιπτώσει, πρέπει να τονισθεί ότι το σημείο 5, στοιχείο β', των κατευθυντηρίων γραμμών αναφέρεται ρητώς στη συνεκτίμηση των συγκεκριμένων οικονομικών παραμέτρων μιας υπόθεσης και ότι, αντιθέτως, το κριτήριο αυτό δεν μνημονεύεται ρητώς στο σημείο 3 των κατευθυντηρίων γραμμών, το οποίο αφορά τις ελαφρυντικές περιστάσεις. Επομένως, πρέπει να συναχθεί ότι η Επιτροπή δεν πλανήθηκε λαμβάνοντας υπόψη το οικονομικό πλαίσιο της υπόθεσης βάσει του σημείου 5, στοιχείο β', των κατευθυντηρίων γραμμών και όχι στο πλαίσιο της συνεκτίμησης των ελαφρυντικών περιστάσεων, όπως θα επιθυμούσε η προσφεύγουσα.

- 354 Όσον αφορά, τρίτον, την παραπομπή στην απόφαση των αρμοδίων για τον ανταγωνισμό αρχών του Ηνωμένου Βασιλείου της 3ης Φεβρουαρίου 2003, αρκεί να υπομνησθεί ότι η Επιτροπή δεν μπορεί να δεσμεύεται, κατά την εκτίμηση των περιστατικών μιας υποθέσεως, από αποφάσεις ληφθείσες από εθνικές αρχές σε άλλες περισσότερο ή λιγότερο παρόμοιες υποθέσεις.
- 355 Τέλος, πρέπει, τέταρτον, να δοθεί απάντηση στα ερωτήματα των προσφευγουσών ότι η Επιτροπή δεν συνήγαγε όλες τις προσήκουσες συνέπειες από τις περιστάσεις της υποθέσεως και θα έπρεπε, βάσει του σημείου 5, στοιχείο β', των κατευθυντηρίων γραμμών, να μειώσει ακόμη περισσότερο τα πρόστιμα.
- 356 Πρέπει να παρατηρηθεί ότι η Επιτροπή έλαβε με την προσβαλλόμενη απόφαση κυρίως υπόψη, κατά την εφαρμογή της εν λόγω διατάξεως, το γεγονός ότι η προσβαλλόμενη απόφαση επέβαλε κυρώσεις για πρώτη φορά σε μια σύμπραξη πραγματοποιηθείσα αποκλειστικά μεταξύ συνδικαλιστικών ομοσπονδιών, αφορώσα ένα βασικό γεωργικό προϊόν και εμπλέκουσα δύο κρίκους της αλυσίδας παραγωγής, καθώς και το συγκεκριμένο οικονομικό πλαίσιο της υποθέσεως, το οποίο υπερέβαινε την απλή ραγδαία πτώση των τιμών ή την ύπαρξη μιας πολύ γνωστής ασθένειας. Το οικονομικό αυτό πλαίσιο χαρακτηριζόταν από τα ακόλουθα στοιχεία: πρώτον, την πτώση της κατανάλωσης βοείου κρέατος, κατόπιν ιδίως της κρίσης της τρελής αγελάδας, η οποία είχε θίξει έναν τομέα που τελούσε ήδη σε δυσχερή κατάσταση· δεύτερον, τη λήψη εκ μέρους των κοινοτικών και εθνικών αρχών μέτρων παρεμβάσεως για αποκατάσταση της ισορροπίας της αγοράς του βοείου κρέατος· τρίτον, την κατάσταση απώλειας εμπιστοσύνης των καταναλωτών που συνδεόταν με τους φόβους σχετικά με τη νόσο της τρελής αγελάδας· τέταρτον, την κατάσταση των γεωργών η οποία, παρά τα κοινοτικά μέτρα προσαρμογής που εφάρμοσε η Γαλλία, αντιμετώπιζαν νέα μείωση των τιμών των αγελάδων στην είσοδο του σφαγείου, ενώ οι τιμές κατανάλωσης παρέμεναν σταθερές (αιτιολογικές σκέψεις 181 έως 185 της προσβαλλομένης αποφάσεως).

- 357 Λαμβάνοντας υπόψη το σύνολο αυτό των περιστάσεων, η Επιτροπή αποφάσισε να χορηγήσει στις προσφεύγουσες μια μείωση κατά 60% του ποσού των προστίμων, βάσει του σημείου 5, στοιχείο β', των κατευθυντηρίων γραμμών.
- 358 Πρέπει όμως να υπομνησθεί ότι, ναι μεν η Επιτροπή διαθέτει εξουσία εκτίμησης κατά τον καθορισμό του ύψους των προστίμων, πλην όμως το Πρωτοδικείο εκδίδει, βάσει του άρθρου 17 του κανονισμού 17, απόφαση βάσει αρμοδιότητας πλήρους δικαιοδοσίας κατά την έννοια του άρθρου 229 ΕΚ, επί των προσφυγών που ασκήθηκαν κατά των αποφάσεων με τις οποίες η Επιτροπή καθόρισε ένα πρόστιμο και μπορεί, κατά συνέπεια, να ακυρώσει, να μειώσει ή να αυξήσει το επιβληθέν πρόστιμο.
- 359 Εν προκειμένω, το Πρωτοδικείο θεωρεί ότι οι διάφορες περιστάσεις που προσδιόρισε και έλαβε υπόψη η Επιτροπή με την προσβαλλόμενη απόφαση, βάσει του σημείου 5, στοιχείο β', των κατευθυντηρίων γραμμών, έχουν πολύ εξαιρετικό χαρακτήρα. Ο εξαιρετικός αυτός χαρακτήρας απορρέει τόσο από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των προσφευγουσών, από τους σκοπούς τους και από τους αντίστοιχους τομείς δραστηριότητας όσο, ειδικότερα, και από τις ιδιαίτερες περιστάσεις του συγκεκριμένου οικονομικού πλαισίου της υποθέσεως.
- 360 Το Πρωτοδικείο όμως θεωρεί ότι η κατά 60% μείωση των προστίμων που αποφάσισε η Επιτροπή βάσει του σημείου 5, στοιχείο β', των κατευθυντηρίων γραμμών, μολονότι είναι σημαντική, δεν λαμβάνει επαρκώς υπόψη αυτό το εξαιρετικό σύνολο περιστάσεων.

- 361 Επομένως, για να ληφθεί υπόψη πλήρως και ορθώς το σύνολο των περιστάσεων που προσδιόρισε η Επιτροπή με την προσβαλλόμενη απόφαση και θεωρώντας ότι είναι η πρώτη φορά που η Επιτροπή επιβάλλει κυρώσεις για αυτό το είδος των αντίθετων προς τον ανταγωνισμό συμπεριφορών, το Πρωτοδικείο, ασκώντας την εξουσία του πλήρους δικαιοδοσίας, θεωρεί ότι ενδείκνυται να καθορίσει στο 70% το ποσοστό μείωσης των προστίμων που πρέπει να χορηγηθεί στις προσφεύγουσες βάσει του σημείου 5, στοιχείο β', των κατευθυντηρίων γραμμών.

III — Επί της μεθόδου υπολογισμού και επί του τελικού ποσού του προστίμου

- 362 Το Πρωτοδικείο κατέληξε στο συμπέρασμα, στις σκέψεις 241 και 245 ανωτέρω, ότι η Επιτροπή παρέβη, με την προσβαλλόμενη απόφαση, την υποχρέωση αιτιολογήσεως που υπέχει, καθόσον δεν ανέφερε ότι είχε χρησιμοποιήσει τους κύκλους εργασιών των βασικών μελών των προσφευγουσών για τον υπολογισμό της μη υπερβάσεως του ανωτάτου ορίου του 10% που διαλαμβάνεται στο άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, ούτε περιέγραψε τις περιστάσεις βάσει των οποίων μπορούσε να λάβει υπόψη το άθροισμα αυτών των κύκλων εργασιών. Πρέπει ωστόσο να τονισθεί ότι το Πρωτοδικείο έκρινε, στις σκέψεις 324 και 325 ανωτέρω, ότι η Επιτροπή εδικοιούτο, εν προκειμένω, να λάβει υπόψη τους κύκλους εργασιών των βασικών μελών των προσφευγουσών για τον υπολογισμό του ανωτάτου ορίου, εφόσον πρόκειται για μέλη που δραστηριοποιούνται στις αγορές που θίγονται από τις παραβάσεις για τις οποίες επιβλήθηκαν κυρώσεις με την προσβαλλόμενη απόφαση.
- 363 Το Πρωτοδικείο θεωρεί ότι, υπό τις συνθήκες αυτές, η προαναφερθείσα έλλειψη αιτιολογήσεως δεν πρέπει να επιφέρει ούτε την ακύρωση της προσβαλλομένης αποφάσεως, καθόσον η ακύρωση αυτή δεν θα μπορούσε να οδηγήσει παρά σε έκδοση νέας αποφάσεως ουσιαστικά πανομοιότυπης προς την ακυρωθείσα [βλ. υπό την έννοια αυτή, απόφαση του Πρωτοδικείου της 3ης Δεκεμβρίου 2003, T-16/02, Audi κατά ΟΗΜΙ (TDI), Συλλογή 2003, σ. II-5167, σκέψη 97], ούτε την τροποποίηση του ποσού των προστίμων.

364 Αντιθέτως, όπως προκύπτει από τη σκέψη 361 ανωτέρω, πρέπει να μειωθεί το ποσόν των προστίμων που επιβλήθηκαν στις προσφεύγουσες κατά ποσοστό 70 %, βάσει του σημείου 5, στοιχείο β', των κατευθυντηρίων γραμμών, αντί κατά το ποσοστό του 60 % που εφάρμοσε η Επιτροπή. Επομένως, τα ποσά των προστίμων αυτών καθορίζονται σε:

- 360 000 ευρώ για την προσφεύγουσα στην υπόθεση T-217/03,
- 9 000 000 ευρώ για την FNSEA,
- 1 080 000 ευρώ για την FNB,
- 450 000 ευρώ για τους JA,
- 1 080 000 ευρώ για την FNPL.

Επί των δικαστικών εξόδων

365 Κατά το άρθρο 87, παράγραφος 3, του Κανονισμού Διαδικασίας, το Πρωτοδικείο μπορεί να κατανείμει τα έξοδα ή να αποφασίσει ότι κάθε διάδικος φέρει τα δικαστικά του έξοδα σε περίπτωση μερικής ήττας των διαδίκων. Εν προκειμένω, πρέπει να αποφασισθεί ότι οι προσφεύγουσες θα φέρουν τα έξοδά τους που αφορούν την κύρια διαδικασία καθώς και τα τρία τέταρτα των εξόδων στα οποία

υποβλήθηκε η Επιτροπή σχετικά με τη διαδικασία αυτή. Η Επιτροπή θα φέρει το ένα τέταρτο των εξόδων της που αφορούν την κύρια διαδικασία και το σύνολο των εξόδων που αφορούν τις διαδικασίες ασφαλιστικών μέτρων.

³⁶⁶ Κατ' εφαρμογήν του άρθρου 87, παράγραφος 4, του Κανονισμού Διαδικασίας, τα δικαστικά έξοδα στα οποία υποβλήθηκε η Γαλλική Δημοκρατία, παρεμβαίνουσα, βαρύνουν την ίδια.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ (πρώτο τμήμα)

αποφασίζει:

- 1) Το ποσόν του προστίμου που επιβλήθηκε στην *Fédération nationale de la coopération bétail et viande*, προσφεύγουσα στην υπόθεση T-217/03, καθορίζεται στα 360 000 ευρώ.
- 2) Το ποσόν των προστίμων που επιβλήθηκαν στις προσφεύγουσες στην υπόθεση T-245/03 καθορίζεται στα 9 000 000 ευρώ για την *Fédération nationale des syndicats d'exploitants agricoles*, στο 1 080 000 ευρώ για την *Fédération nationale bovine*, στο 1 080 000 ευρώ για την *Fédération nationale des producteurs de lait* και στις 450 000 ευρώ για τους *Jeunes agriculteurs*.

- 3) Η προσφυγή απορρίπτεται κατά τα λοιπά.

- 4) Οι προσφεύγουσες φέρουν τα έξοδά τους που αφορούν την κύρια διαδικασία και τα τρία τέταρτα των εξόδων της Επιτροπής που αφορούν τη διαδικασία αυτή.

- 5) Η Επιτροπή φέρει το ένα τέταρτο των εξόδων της που αφορούν την κύρια διαδικασία και το σύνολο των εξόδων που αφορούν τις διαδικασίες των ασφαλιστικών μέτρων.

- 6) Η Γαλλική Δημοκρατία φέρει τα δικά της έξοδα.

García-Valdecasas

Cooke

Labucka

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 13 Δεκεμβρίου 2006.

Ο Γραμματέας

Ο Πρόεδρος

E. Coulon

J. D. Cooke

Πίνακας περιεχομένων

Νομικό πλαίσιο	II - 5002
Το ιστορικό της διαφοράς	II - 5003
I — Η δεύτερη κρίση που αποκαλείται «της τρελής αγελάδας»	II - 5004
II — Η σύναψη των επίδικων συμφωνιών και η διοικητική διαδικασία ενώπιον της Επιτροπής	II - 5005
III — Η προσβαλλόμενη απόφαση	II - 5008
Διαδικασία και αιτήματα των διαδίκων	II - 5013
Επί της ουσίας	II - 5016
I — Επί των αιτημάτων περί ακυρώσεως της προσβαλλομένης αποφάσεως	II - 5016
A — Επί του πρώτου λόγου, που αντλείται από πρόδηλες πλάνες εκτιμήσεως και από πλάνες περί το δίκαιο κατά την εκτίμηση των προϋποθέσεων που απαιτούνται για την εφαρμογή του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ	II - 5016
1. Επί του χαρακτηρισμού των προσφευγουσών ως ενώσεων επιχειρήσεων	II - 5017
α) Επιχειρήματα των διαδίκων	II - 5017
β) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου	II - 5018
2. Επί του ότι δεν υπήρξε σημαντικός επηρεασμός του εμπορίου μεταξύ κρατών μελών	II - 5021
α) Επιχειρήματα των διαδίκων	II - 5021
β) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου	II - 5022
3. Επί της απουσίας περιορισμού του ανταγωνισμού	II - 5025
α) Επιχειρήματα των διαδίκων	II - 5025
β) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου	II - 5028

4. Επί του χαρακτηρισμού της συνδικαλιστικής δράσης	II - 5033
α) Επιχειρήματα των διαδίκων	II - 5033
β) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου	II - 5034
B — Επί του δευτέρου λόγου ακυρώσεως, που αντλείται από πρόδηλες πλάνες εκτιμήσεως και από πλάνες περί το δίκαιο κατά την εκτίμηση του εύρους και της διάρκειας της παραβάσεως	II - 5036
1. Προκαταρκτικά ζητήματα	II - 5037
α) Επί της συνεκτιμήσεως των τοπικών συμφωνιών	II - 5037
Επιχειρήματα των διαδίκων	II - 5037
Εκτίμηση του Πρωτοδικείου	II - 5038
β) Επί της οργάνωσης, της επιλογής, της παράθεσης και της ερμηνείας των εγγράφων του φακέλου	II - 5042
Επιχειρήματα των διαδίκων	II - 5042
Εκτίμηση του Πρωτοδικείου	II - 5043
2. Όσον αφορά τον καταλογισμό στις προσφεύγουσες μιας συμφω- νίας περί των εισαγωγών	II - 5044
α) Επιχειρήματα των διαδίκων	II - 5044
β) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου	II - 5046
3. Όσον αφορά τον καταλογισμό στις προσφεύγουσες μιας μυστικής προφορικής συμφωνίας μετά τα τέλη Νοεμβρίου 2001	II - 5052
α) Επιχειρήματα των διαδίκων	II - 5052
β) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου	II - 5055
Επί της προετοιμασίας της ανανεώσεως της συμφωνίας	II - 5056
	II - 5127

	Επί της παρατάσεως της συμφωνίας κατά τις συναντήσεις της 29ης Νοεμβρίου και της 5ης Δεκεμβρίου 2001	II - 5057
	— Συνάντηση της 29ης Νοεμβρίου 2001	II - 5058
	— Συνάντηση της 5ης Δεκεμβρίου 2001	II - 5061
	Επί της εφαρμογής της συμφωνίας μετά τα τέλη Νοεμβρίου 2001	II - 5062
	Συμπέρασμα	II - 5063
Γ —	Επί του τρίτου λόγου ακυρώσεως, που αντλείται από τη μη εφαρμογή της εξαιρέσεως που προβλέπει ο κανονισμός 26	II - 5064
	1. Επιχειρήματα των διαδίκων	II - 5064
	2. Εκτίμηση του Πρωτοδικείου	II - 5066
Δ —	Επί του τετάρτου λόγου ακυρώσεως, που αντλείται από την προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας	II - 5072
	1. Επιχειρήματα των διαδίκων	II - 5072
	2. Εκτίμηση του Πρωτοδικείου	II - 5074
Ε —	Επί του πέμπτου λόγου ακυρώσεως, που αντλείται από την παράβαση της υποχρέωσης αιτιολογήσεως	II - 5077
	1. Επιχειρήματα των διαδίκων	II - 5077
	2. Εκτίμηση του Πρωτοδικείου	II - 5079
II —	Επί των αιτημάτων με τα οποία ζητείται η ακύρωση ή η μείωση του προστίμου	II - 5083
A —	Επί του πρώτου λόγου που αντλείται από την έλλειψη νομιμότητας των κατευθυντηρίων γραμμών	II - 5083
	1. Επιχειρήματα των διαδίκων	II - 5083
	2. Εκτίμηση του Πρωτοδικείου	II - 5085

B —	Επί του δευτέρου λόγου ακυρώσεως που αντλείται από την παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας, από πρόδηλη πλάνη εκτιμήσεως και από πλάνη περί το δίκαιο κατά τον καθορισμό της σοβαρότητας της παραβάσεως	II - 5088
	1. Επιχειρήματα των διαδίκων	II - 5088
	2. Εκτίμηση του Πρωτοδικείου	II - 5089
Γ —	Επί του τρίτου λόγου ακυρώσεως που αντλείται από πλάνες εκτιμήσεως και πλάνες περί το δίκαιο και από παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας κατά τη συνεκτίμηση των επιβαρυντικών και ελαφρυντικών περιστάσεων	II - 5091
	1. Όσον αφορά την επιβαρυντική περίπτωση σχετικά με τη μυστική συνέχιση της συμφωνίας	II - 5091
	α) Επιχειρήματα των διαδίκων	II - 5091
	β) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου	II - 5092
	2. Όσον αφορά την επιβαρυντική περίπτωση σχετικά με τη χρήση βίας	II - 5092
	α) Επιχειρήματα των διαδίκων	II - 5092
	β) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου	II - 5094
	3. Όσον αφορά τη μη συνεκτίμηση ελαφρυντικών περιστάσεων	II - 5097
	α) Επιχειρήματα των διαδίκων	II - 5097
	β) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου	II - 5098
Δ —	Επί του τετάρτου λόγου ακυρώσεως που αντλείται από την παράβαση του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 κατά τον καθορισμό του ύψους των προστίμων	II - 5100
	1. Επιχειρήματα των διαδίκων	II - 5100
	2. Εκτίμηση του Πρωτοδικείου	II - 5104
		II - 5129

E —	Επί του πέμπτου λόγου ακυρώσεως που αντλείται από την παραβίαση της αρχής της μη σωρεύσεως των κυρώσεων	II - 5112
	1. Επιχειρήματα των διαδίκων	II - 5112
	2. Εκτίμηση του Πρωτοδικείου	II - 5114
ΣΤ —	Επί του έκτου λόγου που αντλείται από πρόδηλη πλάνη εκτιμήσεως κατά τη συνεκτίμηση των περιστάσεων που προβλέπει το σημείο 5, στοιχείο β', των κατευθυντηρίων γραμμών	II - 5117
	1. Επιχειρήματα των διαδίκων	II - 5117
	2. Εκτίμηση του Πρωτοδικείου	II - 5118
III —	Επί της μεθόδου υπολογισμού και επί του τελικού ποσού του προστίμου	II - 5122
	Επί των δικαστικών εξόδων	II - 5123